

Government of the Republic of North Macedonia

UNITED NATIONS
NORTH MACEDONIA

KORNIZA E KOMBEVE TË BASHKUARA DHE MAQEDONISË SË VERIUT PËR BASHKËPUNIM DHE ZHVILLIM TË QËNDRUESHËM (KBZhQ) 2021-2025

Tetor 2020

Deklarata e zotimit

Qeveria e Republikës së Maqedonisë së Veriut dhe Organizata Kombeve të Bashkuara (OKB) janë zotuar të vazhdojnë të punojnë së bashku drejt një Maqedonie të Veriut prosperuese, gjithëpërfshirëse dhe rezistuese me qëllim të përmbushjes së Qëllimeve për Zhvillim të Qëndrueshëm të OKB-së deri në 2030.

Korniza e OKB-së për Bashkëpunim dhe Zhvillim të Qëndrueshëm (KBZhQ/SDCF) do ta drejtojë punën e sistemit të OKB-së në vend midis viteve 2021 dhe 2025. Ajo bazohet në bashkëpunimin e kaluar midis OKB-së dhe Qeverisë dhe ofron një themel për partneritet të ngushtë midis partnerëve nacionalë dhe ndërkombëtarë për përmbushjen e prioritetëve nacionalë të zhvillimit, të vënë në kornizën e Qëllimeve për Zhvillim të Qëndrueshëm (QZHQ/SDG) dhe angazhimet e vendit për të drejtat e njeriut. Zbatimi i KBZhQ-së do t'i ndihmojë të gjithë njerëzit e Maqedonisë së Veriut të jetojnë më gjatë, më shëndetshëm dhe me më shumë prosperitet dhe siguri.

Me nënshkrimin e tekstit të më poshtëm, më 26 tetor të vitit 2020 në Shkup, partnerët pjesëmarrës e mbështesin KBZHQ-në dhe e nënvizojnë angazhimin e tyre të përbashkët drejt përmbushjes së rezultateve të synuara.

Qeveria e Republikës së Maqedonisë së Veriut		Organizata e Kombeve të Bashkuara në Republikën e Maqedonisë së Veriut
Bujar Osmani Ministër i Punëve të Jashtme të Republikës së Maqedonisë së Veriut		Rosana Duxhak Koordinator i përhershëm i Organizatës së Kombeve të Bashkuara në Republikën e Maqedonisë së Veriut

Nënshkrimet

Si dëshmi për këtë të nënshkruarit¹, me autorizim përkatës, e pranojnë Kornizën për Bashkëpunim dhe Zhvillim të Qëndrueshëm ndërmjet Qeverisë së Maqedonisë së Veriut dhe Kombeve të Bashkuara për periudhën 2021-2025, duke e potencuar përkushtimin e tyre të përbashkët për prioritetet e saja dhe rezultatet e bashkëpunimit.

Agjencia e OKB-së	Nënshkrimi
ILO – Organizata Botërore e Shëndetësisë Markus Pilgrim Drejtor i ekipit për punë të denjë/ Zyra lokale në Budapest	_____
IOM Sonja Bozhinovska-Petrushevska Udhëheqëse e zyrës	_____
FAO – Organizata e OKB-së për Ushqim dhe Bujqësi Nabil Gangi Zëvendës përfaqësues rajonal, Zyra Rajonale për Evropë dhe Azi Qendrore	_____
UNDP Narine Sahakyan Përfaqësuese e përhershme	_____
UNDRR – Zyra e OKB-së për Zvogëlim të Rreziqeve nga Katastrofat Oktavijan Bivol Drejtor, Zyra Rajonale për Evropë	_____
UNESCO Ana Luiza Tomson Fiores Drejtor, Byroja Rajonale për Shkencë dhe Kulturë në Evropë	_____
UNECE Nikolas Dath-Baron Udhëheqës përgjegjës, Njësia për menaxhim me programe, Zyra e Sekretarit ekzekutiv	_____
UNEP Bruno Pozi Drejtor, Zyra për Evropë	_____
UNFPA – Fondi i Kombeve të Bashkuara për Popullsi Xhon Kenedi Mosoti	_____

¹ Sistemi i agjencive të OKB-së sipas radhitjes alfabetike.

Përfaqësues për Bosnje e Hercegovinën, drejtor për Serbi, Republikën e Maqedonisë së Veriut dhe Kosovës ²	
UN-Habitat Rafael Tuts Drejtor, Njësia për Zgjidhje Globale	_____
UNHCR Monika Sandri Përfaqësuese	_____
UNICEF Patricia Di Xhovani Përfaqësuese	_____
UNIDO Ciyong Zu Drejtor i Përgjithshëm Drejtoria e Programeve, Partneritet dhe Bashkëpunim në Terren	_____
UNODC – Agjencia e OKB-së për drogat dhe krimin Aleksandar Shmit Udhëheqës i Zyrës rajonale për Evropë dhe Azi Qendrore dhe Përfaqësues rajonal për Evropën Juglindore	_____
UNOHCHR Hose Maria Aranaz Udhëheqës i sektorit për Amerikë, Evropë dhe Azi Qendrore	_____
UNOPS – Zyra e OKB-së për shërbime të projekteve Mihella Telatin Udhëheqëse e zyrës	_____
UN Women Alia El-Jasir Drejtoresha rajonale për Evropë dhe Azi Qendrore	_____
OBSH Dr. Xhahane Tavila Përfaqësuese	_____

² Rezoluta 1244 e Këshillit të Sigurimit të OKB-së

Tabela

REZYME EKZEKUTIVE	10
KAPITULLI 1: PROGRESI I SHTETIT DREJT AGJENDËS 2030	12
1.1 Konteksti i shtetit	12
1.2 Vizioni nacional për zhvillim të qëndrueshëm.....	12
1.3 Progresi drejt QZhQ-ve	13
1.4 1.4 Jazet dhe sfidat	16
KAPITULLI 2: SISTEMI I OKB-së PËR MBËSHTETJE TË AGJENDËS 2030	18
2.1 Teoria e ndryshimit	18
2.2 Prioritetet strategjike të KBZhQ-së.....	21
2.3 Rezultatet e zhvillimit të synuar	23
2.4 2.4 Rezultatet e Kornizë së bashkëpunimit dhe partneriteti	24
2.4.1 Rezultati 1: Prosperiteti gjithëpërfshirës	24
2.4.2 Rezultati 2: Shërbime cilësore për të gjithë	26
2.4.3 Rezultati 3: Mjedisi i shëndetshëm	28
2.4.4 Rezultati 4: Qeverisja e mirë	30
2.5 Sinergjitë ndërmjet rezultateve të KBZhQ-së dhe transformimit ekonomik	33
2.6 Qëndrueshmëria	34
2.7 Përparësitë krahasimtare të OKB-së dhe konfiguracioni i ekipit të OKB-së në vend.....	35
KAPITULLI 3: PLANI PËR IMPLEMENTIMIN E KORNIZË SË BASHKËPUNIMIT	37
3.1 Strategjia e implementimit dhe partneritetet strategjike	37
3.2 Këshilli i Përbashkët Drejtues mes OKB-së dhe Qeverisë.....	39
3.3 Mekanizmat nacionale të koordinimit.....	40
3.4 Koordinimi i brendshëm i OKB-së.....	40
3.5 Modalitetet e implementimit.....	41
KAPITULLI 4: MONITORIMI DHE EVALUIMI	43
4.1 Plani për Monitorim, Evaluim dhe Mësim të KBZhQ-së	43
4.1.1 Rreziqet dhe mundësitë	44
4.1.2 Rishikimi dhe Raportimi i Kornizë së Bashkëpunimit.....	44
4.1.3 Evaluimi i KBZhQ-së	45
Shtojca 1: Korniza e rezultateve	46
Shtojca 2: Dispozitat Juridike të Kornizës së bashkëpunimit	59
Shtojca 3: Partnerët e paraparë kryesor të Kornizës së Kombeve të Bashkuara për Zhvillim të Qëndrueshëm 67	
Shtojca 4: Kontributi i KBZhQ-së në Rekomandimet kryesore të Mekanizmit të OKB-së për të Drejtat e Njeriut për Maqedoninë e Veriut 2019 - 2020	79

SHKURTESAT DHE NOCIONET

AGJV	Analiza e gjendjes në vend
BB	Banka Botërore
BE	Bashkimi Evropian
BNJVL	Bashkësia e Njësive të Vetëqeverisjes Lokale
BPV	Bruto Prodhimet Vendore
CEDAW	Konventa për Eliminimin e të gjitha Formave të Diskriminimit ndaj Grave
CEFTA	Marrëveshja e Tregtisë së Lirë të Evropës Qendrore
CNVP	Lidhja e Vlerave të Natyrës dhe Njerëzve
CO2	Karbon dioksidi
DCAF	Qendra e Gjenezës për Kontroll Demokratik të Forcave të Armatosura
EIGE	Instituti Evropian për Barazi Gjinore
EShS	Enti Shtetëror i Statistikës
FACE	Mjetet për verifikim të shpenzimeve të realizuara
FAO	Organizata e OKB-së për Ushqim dhe Bujqësi
FBZhQ	Fondacioni Ballkanik për Zhvillim të Qëndrueshëm
FGJK	Fondi i Gjellbër i Klimës
FIBP	Fondi për Investim i Ballkanit Perëndimor
FMN	Fondi Monetar Ndërkombëtar
GIZ	Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH
GS	Gazrat serrë
HIV	Virusi i deficiencës së imunitetit të njeriu
ICMPD	Qendra Ndërkombëtare për Zhvillim të Politikave të Migracionit
ICPD	Konferenca Ndërkombëtare mbi Popullsinë dhe Zhvillimin
IGM	Instrumenti Globale i Mjedisit Jetësor
IHD	Investimet e huaja të drejtpërdrejta
ILO	Organizata Botërore e Punës
INF	Institucionet Ndërkombëtare Financiare
IOM	Organizata Botërore për Migracion
IPA	Instrumenti i BE-së për ndihmë paraderuese
IRENA	Agjencia Ndërkombëtare për Energji të Rinovueshme
ISA	Institucioni suprem i auditimit
IUCN	Unioni Ndërkombëtar për Konservimin e Natyrës
IZhNj	Indeksi i Zhvillimit Njerëzor
KBM	Konfederata e Biznesit të Maqedonisë
KBZhQ e OKB-së	Korniza e Kombeve të Bashkuara për Bashkëpunim dhe Zhvillim të Qëndrueshëm
KDPM	Konventa Ndërkombëtare për Mbrojtjen e të Drejtave të të gjithë Punëtorëve Migrantë
KDF	Konventa mbi të Drejtat e Fëmijës
KP	Koordinatori i përhershëm
KDPAK	Konventa për të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuara
KPD	Këshilli i Përbashkët Drejtues
KPSh	Korporata me përgjegjësi shoqërore
LGBTI	Lezbike, Gej, Biseksual, Trans-gjinor dhe Ndër-seksual
LNOB	“Askush të mos mbetet pas”
MACEF	Qendra e Maqedonisë për Efikasitet Energjetik
MAF	Korniza për Menaxhim dhe Llogaridhënie
MARRI	Iniciativa Rajonale për Migracion, Azil, Refugjatë
MASIT	Oda ekonomike për teknologji informatike dhe komunikim
MEM	Monitorim, Evaluim dhe Mësim
MFP	Menaxhimi i Financave Publike
MICS	Hulumtim në klaster me më shumë indikatorë
MPJ	Ministria e Punëve të Jashtme

MSNTh	Marrëveshja Standarde për Ndihmë Themelore
NALAS	Rrjeti i Asociacionit të Autoriteteve Lokale të Evropës Juglindore
NATO	Organizata e Traktatit të Atlantikut të Veriut
NPAA	Plani Nacional për Miratim të Legjislacionit
NYCM	Këshilli Nacional Rinor i Maqedonisë së Veriut
OBSH	Organizata Botërore e Shëndetësisë
OBT	Organizata Botërore e Tregtisë
OF	Protokolli fakultativ
OHCHR	Zyra e Komisarit të Lartë për të Drejtat e Njeriut
OJQ	Organizata Joqeveritare
OKB	Organizata e Kombeve të Bashkuara
OPP	Organizatat e Personave me Paaftësi
OSBE	Organizata për Siguri dhe Bashkëpunim në Evropë
OShC	Organizata e Shoqërisë Civile
PAF	Korniza për Vlerësimin e Suksesit
PISA	Programi për Vlerësim Ndërkombëtar të Nxënësve
PPP	Plani i Përbashkët i Punës
PZhQ	Partneriteti për Zhvillim të Qëndrueshëm
QHTP	Qasja e harmonizuar në transferimet e parave
QPS	Qendrat për punë sociale
RAP	Reforma e Administratës Publike
RVN	Rishikimi vullnetar nacional
RUP	Rishikimi universal periodik
RYCO	Zyra Rajonale për Bashkëpunim të Rinjve
SDC	Agjencia Zvicerane për Zhvillim dhe Bashkëpunim
SDG	Qëllimet për Zhvillim të Qëndrueshëm
SIDA	Agjencia Suedeze për Zhvillim Ndërkombëtar
SJNJ	Sëmundjet jo-ngjitëse
SVM	Sipërmarrjet e vogla dhe të mesme
ShEM	Shoqëria Ekologjike e Maqedonisë
TI	Teknologjia informatike
TIK	Teknologjia për Informatikë dhe Komunikim
TVET	Arsimi teknik, profesional dhe trajnimi
UNAIDS	Programi i Përbashkët i Kombeve të Bashkuara për HIV/AIDS
UNCG	Grupi për Komunikim i Kombeve të Bashkuara
UNCT	Ekipi i OKB-së në vend
UNDAF	Korniza e OKB-së për Zhvillim dhe Ndihmë
UNDESA	Departamenti i Kombeve të Bashkuara për Çështje Ekonomike dhe Sociale
UNDP	Programi për Zhvillim i Kombeve të Bashkuara
UNDRR	Zyra e OKB-së për Zvogëlim të Rreziqeve nga Katastrofat
UNECE	Komisioni Ekonomik për Evropë i Kombeve të Bashkuara
UNEP	Programi i Kombeve të Bashkuara për Mjedisin Jetësor
UNESCO	Organizata e Kombeve të Bashkuara për Arsim, Shkencë dhe Kulturë (UNESCO)
UNFPA	Fondi për Popullsi i Kombeve të Bashkuara
UNHCR	Komisari i Lartë i Kombeve të Bashkuara për Refugjatë
UNICEF	Fondi për Fëmijë i Kombeve të Bashkuara
UNIDO	Organizata e Kombeve të Bashkuara për Zhvillim Industrial
UNODC	Zyra e Kombeve të Bashkuara për Drogat dhe Krimin
UNOPS	Zyra e Kombeve të Bashkuara për Shërbime të Projekteve
USAID	Agjencia e Shteteve të Bashkuara për Bashkëpunim Ndërkombëtar
ZhFH	Zhvillimi në Fëmijëri të Hershme

Lista e tabelave

Tabela 1: Prioritetet Strategjike dhe Rezultatet e KBZhQ-së

Tabela 2: Shtytësit e pabarazisë dhe faktorët e diskriminimit

Tabela 3: Partnerët e agjencive të OKB-së

REZYME EKZEKUTIVE

Korniza e Kombeve të Bashkuara për Bashkëpunim dhe Zhvillim të Qëndrueshëm (KBZhQ/SDCF) është dokument kryesor strategjik, që e drejton punën e sistemit të OKB-së në Republikën e Maqedonisë së Veriut, të zhvilluar në partneritet të ngushtë me Qeverinë e Republikës së Maqedonisë së Veriut dhe palëve tjera përkatëse.

KBZhQ është vazhdimësi e Partneritetit për Zhvillim të Qëndrueshëm (PZhQ) 2016-2020 dhe është në përputhje me përparësitë e zhvillimit nacional të vendit, angazhimet e tij ndërkombëtare për të drejtat e njeriut, barazinë gjinore dhe Agjendën 2030. Duke pranuar që anëtarësimi në BE është një prioritet kryesor nacional, KBZhQ-ja përpiqet të sigurojë harmonizim të plotë me procesin e pranimit në BE.

Maqedonia e Veriut është në kategorinë e vendeve të mesatares së lartë të ardhurave dhe me zhvillim të lartë të resurseve njerëzore. Pas një dekade sfiduese për nga aspekti politik, kohët e fundit vendi ka filluar një agjendë ambicioze të reformave për përmirësim të ekonomisë, për t'i reformuar institucionet e qeverisjes dhe për ta avancuar realizimin e të drejtave të njeriut.

Sidoqoftë, sfidat vazhdojnë. Fitimet e konsiderueshme pozitive në uljen dhe përfshirjen e varfërisë, të arritura në vitet e mëparshme, tani janë në rrezik të rënies, për shkak të ndikimit socio-ekonomik të pandemisë KOVID19. Në të njëjtën kohë, narracioni publik është ende i ndikuar nga paragjykimet, stereotipat negative, paragjykimet gjinore dhe normat shoqërore, me çka pengohet kohezioni social më efektiv, qëndrueshmëria dhe prosperiteti në vend.

Vendi nuk është kursyer nga sfidat demografike të sotme, si plakja e popullsisë, rënia e lindjeve, emigracioni i lartë, andaj zvogëlimi i kapitalit njerëzor është një nga pengesat kryesore për zhvillimin e përsheptuar ekonomik. Për më tepër, vendi duhet të ndërtojë një ekonomi të qëndrueshme, të drejtuar nga zhvillimi i pasur dhe i gjelbër i vendeve të punës, produktiviteti i lartë dhe konkurrenca.

Përkundër disa progreseve të fundit në zbatimin e reformave, megjithatë ngel korrupsioni dhe qeverisja e pamjaftueshme në të dy nivelet qendrore dhe lokale, duke e bërë atë një sfidë shtesë në rrugën e harmonizimit të plotë me normat dhe standardet ndërkombëtare, mes tjerash edhe kur është fjala për refugjatët, azilkërkuesit, migrantët dhe personat pa shtetësi. Si rezultat i kësaj ka ngel i ulët niveli i besimit në institucione, veçanërisht në gjyqësor, edhe përkundër përparimeve të fundit, andaj venitet entuziazmi në mesin e popullsisë së gjerë në lidhje me reformat.

Shëndetësia, arsimi dhe shërbimet sociale kanë nevojë për përmirësim cilësor. Mungesa e të dhënave të sakta dhe të ndara, përfshirë edhe shkaku e regjistrimit të hershëm, e pengon vendimmarrjen e bazuar në prova dhe propozimet e politikave të cilësisë, të përshtatura me nevojat e grupeve më të marginalizuara dhe më vulnerable.

Ndryshimet klimatike dhe çështjet tjera rreth mjedisit jetësor kanë nevojë për vëmendje më të vendosur, duke pasur parasysh nivelet e ndotjes dhe ekspozimet në rreziqe natyrore.

Në partneritet të ngushtë me Qeverinë dhe palët tjera, OKB-ja është përkushtuar për **katër rezultate përkatëse**, të cilat do të kontribuojnë në **tre prioritetet strategjike** për t'i adresuar sfidat kryesore të zhvillimit të Maqedonisë së Veriut:

Tabela 1: Prioritetet Strategjike dhe Rezultatet e KBZhQ-së

QZhQ	Prioriteti strategjik	Rezultatet deri në vitin 2025
Prosperiteti dhe njerëzit	1. Zhvillimi i qëndrueshëm dhe gjithëpërfshirës ekonomik dhe shoqëror	1. Standardi i jetesës së të gjithë njerëzve në Maqedoninë e Veriut është përmirësuar përmes qasjes së barabartë në punë të denjë dhe punësimit produktiv të gjeneruar nga një ekosistem biznesi gjithëpërfshirës dhe inovativ
		2. Njerëzit në Maqedoninë e Veriut kanë qasje universale në shërbime sociale cilësore të bazuar në të drejta; qasje në kujdes shëndetësor; arsim dhe mbrojtje të nevojshme sociale dhe mbrojtje të fëmijëve, të rrënjësura në sisteme të rezistueshme ndaj situatave emergjente.

QZhQ-të për planetin	2. Veprimi i klimës, burimet natyrore dhe menaxhimi i rrezikut nga katastrofat	3. Njerëzit në Maqedoninë e Veriut përfitojnë nga veprimet ambicioze të klimës, burimet natyrore të menaxhuara në mënyrë të qëndrueshme dhe biodiversitetit, të ruajtur mirë përmes menaxhimit të mirë të mjedisit jetësor dhe nga bashkësitë e rezistueshme ndaj katastrofave
QZhQ-të për paqen	3. Qeverisja demokratike transparente dhe e përgjegjshme	4. Njerëzit në Maqedoninë e Veriut përfitojnë nga sundimi i përmirësuar i ligjit; politikat e bazuara në prova, të parashikueshme që i përgjigjen gjinisë; nga kohezioni më i madh shoqëror; dhe ofrimi efektiv i shërbimeve nga institucionet transparente, llogaridhëse dhe të përgjegjshme

Kjo është bërë duke ofruar asistencë teknike, zhvillim të kapaciteteve, shfrytëzim të partneriteteve dhe burimeve, mobilizim shoqëror, shpërndarje të njohurive, pilotim dhe shkallëzim të risive.

Angazhimi i OKB-së është i drejtuar nga disa parime gjithëpërfshirëse “askush të mos mbetet pas”; përmes qasjes në të drejtat e njeriut; barazisë gjinore dhe fuqizimit të grave; rezistueshmërisë; qëndrueshmërisë dhe llogaridhënies.

Ky përkushtim bazohet në prova, të cilat kërkojnë kapacitet të fuqizuar statistikor, përmbledhje më të mirë të të dhënave të ndara, dhe koordinim të përmirësuar, shkëmbim të informacioneve në të gjitha nivelet e kërkuara për zhvillimin dhe implementim të politikave të shëndosha.

OKB-ja është përkushtuar të punojë bashkërisht me pushtetin qendror dhe atë lokal, shoqërinë civile, sektorin privat, partnerët ndërkombëtar dhe të gjitha palët përkatëse.

KBZhQ-ja realizohet nën koordinim të përgjithshëm të OKB-së në Maqedoninë e Veriut, e përfaqësuar nga Koordinator i përhershëm i OKB-së dhe Qeveria e Maqedonisë së Veriut, e përfaqësuar nga Ministria e Punëve të Jashtme (MPJ). Agjencitë e OKB-së punojnë në koordinim me homologët e tyre përkatës të Qeverisë. Marrëdhënia juridike midis OKB-së dhe Qeverisë rregullohet nga aneksi ligjor i KBZhQ-së.

KBZHQ-ja është instrument i llogaridhënies reciproke, i cili e promovon pronësinë nacionale; është operacionalizuar përmes Planeve të Përbashkëta të Punës (PPP) dhe rishikohet çdo vit, me qëllim që të vlerësohet progresi i Këshillit të Përbashkët Drejtues (KPB), si organ më i lartë i vendimmarrjes dhe mbikëqyrjes.

KBZHQ-ja monitorohet rregullisht dhe do të vlerësohet në vitin e parafundit.

1.1 Konteksti i shtetit

1. Republika e Maqedonisë së Veriut në kategorinë e vendeve të mesatares së lartë të ardhurave dhe më zhvillim të lartë njerëzor. Është vend anëtar i NATO-s dhe është paraparë t'i fillojë negociatat për aderim në BE, me një ekonomi kryesisht të qëndrueshme, por me sukses nën potencialin e vet të plotë, kryesisht për arsye jo-ekonomike. Për shkak të KOVID-19, bruto prodhimet vendore (BPV) pritet të bien për 4 për qind në vitin 2020.
2. Plakja e shpejt popullore ka të ngjarë ta vë shtetin para sfidave më të mëdha në lidhje me fuqinë punëtore për shkak të tkurrjes së popullsisë së të rinjve, niveleve të ulëta të lindjeve dhe emigracionit të madh, si dhe mospërputhjes midis sistemit arsimor dhe nevojave të tregut. Pothuajse një e katërta e BPV-së shpenzohet për shëndet, arsim dhe mbrojtje sociale, mirëpo rezultatet nuk janë në përpjesëtim të drejtë. Ndryshimi i klimës ka sjellë përmbytje të shpeshta dhe intensive dhe dëmtime të jetës dhe mjeteve të jetesës. Degradimi i burimeve natyrore, cilësia e dobët e ajrit dhe menaxhimi joadekuat i mbeturinave (plehrave) janë fusha të tjera shqetësuese.
3. Republika e Maqedonisë së Veriut i ka ratifikuar marrëveshjet kryesore për të drejtat e njeriut, por të drejtat e grave dhe vajzave, fëmijëve, bashkësive etnike, në veçanti romëve, personave me aftësi të kufizuara dhe refugjatëve ka shumë të ngjarë të jenë të rrezikuara. Këto grupe janë gjithashtu më shpesh viktime të paragjyqimeve shoqërore dhe stereotipave negative, të cilat ndikojnë në kohezionin shoqëror.

1.2 Vizioni nacional për zhvillim të qëndrueshëm

4. Republika e Maqedonisë së Veriut i ka miratuar Qëllimet për Zhvillim të Qëndrueshëm (QZhQ) në 2015, që u pasua nga një periudhë politikisht e ndjeshme, gjatë së cilës shteti i dha përparësi zgjidhjes së çështjeve fqinjësore që e penguan procesin e saj të anëtarësimit Euro-Atlantik, më së shumti në ndryshimin e emrit kushtetues. Si pasojë e kësaj, procesi i nacionalizimit të QZhQ-ve ka qenë më i ngadalhtë nga sa është pritur, madje ende nuk ka përfunduar.
5. Vendi do të përfitonte nga dhënia e një hovi të ri të strategjisë nacionale për zhvillim, të bazuar në një konsensus të gjerë nacional mbi përparësitë dhe synimet që do të arrihen në nivelin afatgjatë. Strategjia Nacionale për Zhvillim të Qëndrueshëm 2009-2020, e cila u azhurnua për ta zgatur vlefshmërinë e saj deri në vitin 2030, u zhvillua përpara formulimit të QZhQ-ve në 2015. Prandaj, ajo nuk i adreson të gjitha aspektet dhe qasjen e integruar të Agjendës 2030. Ka një sërë dokumentesh strategjike, të cilët së bashku i përbëjnë rrugën e zhvillimit. Më të rëndësishëm janë Programi Qeveritar 2020-2024⁴, Programi i Reformës Ekonomike⁵ 2020-2022 dhe Strategjia 2020-2029 për Zhvillimin Rajonal që do të miratohet deri në fund të vitit 2020. Për më tepër, Plani nacional për miratimin e legjislacionit të BE-së, është një dokument gjithëpërfshirës afatgjatë, i cili e përcakton dinamikën e miratimit të legjislacionit të BE-së, udhëzimet strategjike, politikat, reformat, strukturat, burimet dhe afatet që duhen realizuar, në mënyrë që vendi t'i përmbushë kërkesat për anëtarësimin në BE.⁶
6. Këto udhëzime strategjike do të mund të nxirren nga këta dokumente strategjike:
 - a. rritje më dinamike ekonomike, punë më produktive, veçanërisht për gratë dhe të rinjtë;
 - b. sektori privat më dinamik, me fokus në ndërmarrjet e vogla dhe të mesme në vend;
 - c. avancimi i përshtetshëm i zhvillimit të qëndrueshëm të vendit; zhvillim i qëndrueshëm lokal dhe zhvillim i ekuilibruar rajonal;
 - ç. shëndetësi cilësor, arsim modern dhe mbrojtje sociale për të gjithë;
 - d. qeverisje efikase e përmirësuar dhe institucione të forta;
 - e. mbrojtja e mjedisit dhe zvogëlimi i rrezikut nga katastrofat; dhe
 - f. marrëdhëniet e fqinjësisë së mirë, kohezioni shoqëror dhe promovimi i shoqërisë multi-kulturore dhe tolerante.

³ Kjo pjesë është e bazuar në Analizën e përbashkët për gjendjen në Maqedoninë e Veriut në vitin 2020.

⁴<https://www.sobranie.mk/downloaddocument.aspx?id=52f0cf40-d7cd-4329-90ed-ae20515d787&t=docx>

⁵<https://finance.gov.mk/en/node/4832>

⁶http://www.sep.gov.mk/en/content/?id=13#.XttidZ4zY_U

7. Politikat e pranimit në BE përputhen në masë të madhe me kornizën e QZhQ-së, gjegjësisht Qëllimet për Zhvillim të Qëndrueshëm janë në përputhshmëri me dy të tretat e agjendës për aderim.⁷ Integrimi i mëtejshëm i procesit të pranimit në BE me kornizën QZhQ paraqet një mundësi për ta përsheptuar zhvillimin e qëndrueshëm dhe për t'i identifikuar fushat shtesë, në të cilat do të mund të ndihmonte OKB-ja, siç është shëndetësia dhe integrimi sipas parimit “askush të mos mbetet pas” në kuadër të reformave të drejtuara nga BE.

1.3 Progresi drejt QZhQ-ve

8. Procesi i integritit të QZhQ-ve filloi në vitin 2016 me integrimin e kornizës së QZhQ-së në disa nga strategjitë nacionale për zhvillim. Në vitin 2012 u krijua Këshilli Nacional për Zhvillim të Qëndrueshëm, një mekanizëm i nivelit të lartë këshillues dhe mbikëqyrës për avancimin e agjendës nacionale të zhvillimit të qëndrueshëm, i kryesuar nga Zëvendëskryeministri për Çështjet Ekonomike. Në vitin 2020, vendi e ka finalizuar Rishikimin e parë vullnetar nacional (RVN), i cili e ka vendosur bazën për një planifikim më efektiv të zhvillimit të qëndrueshëm. Po ashtu është përgatitur korniza nacionale e indikatorëve të QZhQ-së, ndërsa procesi i shtetëzimit të agjendës së QZhQ-ve pritet të finalizohet në fillim të vitit 2021.

9. Nëse vlerësohet në raport me synimet globale, Maqedonia e Veriut ka bërë përparim të mirë në kategorinë e QZhQ-ve për “Njerëzit”. Nivelet e përgjithshme të varfërisë kanë rënë nga 35 për qind (2009) në 21.9 për qind (2018), ndonëse mbeten të larta në zonat rurale dhe te familjet me shumë fëmijë. Ulja e varfërisë është shoqëruar me përmirësimin e kushteve të jetesës: banimi, qasja në ujë të pijshëm dhe kanalizime, energji elektrike, arsimit dhe shëndetësia, ndonëse cilësia e shërbimeve mbetet problematike. Pabarazia gjithashtu ka rënë, me çka kanë përfituar kuintilët më të varfër; të ardhurat e 40 për qind të familjeve më të varfra janë rritur për mbi 39 për qind, krahasuar me rritjen e përgjithshme të të ardhurave prej 22.3 për qind midis viteve 2007 dhe 2017. Me procesin e deinstitutionalizimit, të gjithë fëmijët nën moshën 18 vjeçare në institucionet e kujdesit janë planifikuar të zhvendosen në shtëpitë bashkësi. Megjithatë kategoritë vulnerabile të grave dhe vajzave, komunitetet etnike, personat me aftësi të kufizuara, lezbiket, homoseksualët, biseksualët, transgjiorët dhe persona trans-seksual (LGBTI), të rinj që nuk janë në punë, arsim ose trajnim dhe personat e moshuar, vazhdojnë të përballen me përjashtim dhe diskriminim të formave të ndryshme. Martesa e hershme vazhdon: 7.5 për qind (në nivel nacional) dhe 45.1 për qind (te vendbanimet rome) të vajzave martohen para moshës 18 vjeçare, si dhe 0.3 për qind (në nivel nacional) dhe 15.5 për qind (te vendbanimet rome) martohen para moshës 15 vjeçare. KOVID-19 ka të ngjarë ta përkeqësojë varfërinë me ndikim të ndryshëm në grupet e ndjeshme.

10. Ekzistojnë shtytës të shumfishtë të pabarazisë dhe faktorë të diskriminimit, të cilët kanë lënë prapa segmente të caktuara të popullsisë, siç është paraqitur më poshtë:

Tabela 2: Shtytësit e pabarazisë dhe faktorët e diskriminimit

Shtytësit e pabarazisë	faktorët e diskriminimit	Grupet e lëna pas dore
<ul style="list-style-type: none"> • Struktura dhe funksionimi i ekonomisë së fuqisë punëtore • Institucionet e qeverisjes • Infrastruktura sociale • Ndryshimi i klimës dhe menaxhimi i burimeve natyrore 	<ul style="list-style-type: none"> • Gjinia, moshë ose paaftësia • Vendndodhja gjeografike ose ekologjia e brishtë • Ndjeshmëria ndaj goditjeve klimatike dhe rreziqeve natyrore • Ndikimi i qeverisjes (ligjet, politikat) • Statusi socio-ekonomik 	<ul style="list-style-type: none"> • Të rinj që nuk janë në punë, arsim ose trajnim • Gratë dhe vajzat nga bashkësitë etnike, zonat rurale, gratë dhe vajzat me aftësi të kufizuara, gratë e moshuara • Komuniteti rom • Fëmijët nga bashkësitë etnike dhe ata në rrezik • Personat me aftësi të kufizuara • Refugjatët, azilkërkuesit, migrantët, personat e zhvendosur brenda vendit, personat pa shtetësi • LGBTI • Njerëzit në zonat rurale/fermerët e vegjël

⁷ Në vitin 2019 është realizuar një Vlerësim i Shpejtë i Integruar (VShI/RIA) për t'i ndërlidhur dokumentet e zhvillimit nacional me QZhQ-të specifike dhe synimet e tyre, që shqyrtoi përafrimin e legjislacionit të BE-së me QZHQ-të. Rreth 65 për qind të synimeve globale QZhQ (109 nga 169 synime), kanë një lidhje të fortë me kapitujt e legjislacionit të BE-së. Kapitulli 27 (Mjedisi), 23 (Drejtesia dhe të Drejtat e Njeriut) dhe 17 (Punësimi dhe Politika Sociale) i përfaqësojnë nxitësit më të mëdhenj të progresit të QZHQ-ve. Burimi: Rrugët Evropiane të Republikës së Maqedonisë së Veriut: Arritja e Rritjes së Qëndrueshme të Shpejtë dhe Gjithëpërfshirëse, Qeveria e Maqedonisë së Veriut-BE-UNDP, shkurt 2020

	<ul style="list-style-type: none"> • Normat shoqërore, paragjykimet dhe stereotipat 	<ul style="list-style-type: none"> • Personat e moshuar
--	--	--

11. Është rritur jetëgjatësia e pritur nga 75 (2010) në 76 (2018); vdekshmëria e foshnjave ka rënë nga një nivel më i lartë prej 11.9 në 2016 në 5.6 në 2019; ndërsa vdekshmëria e lehonave ka rënë nga 12.7 (2014) në 7 (2017). Shkalla e përdorimit të mjeteve moderne kontraceptive është 14 për popullatën e përgjithshme, kurse 8.6 për romët. Në vitin 2019 niveli i lindjeve në adoleshencë ishte 29 për 1,000 gra të moshës 15-19 vjeçare, mirëpo pothuajse katër herë më i lartë te romët. Qeveria i miratoi angazhimet nacionale për arritjen e qëllimeve të Programit të Veprimit të Konferencës Ndërkombëtare për Popullsi dhe Zhvillim (ICPD) deri në vitin 2030. Mbulimi i sigurimit shëndetësor është universal, por shpenzimet e larta e bëjnë të vështirë për familjet e varfra që të kenë përfitime të plota. Niveli i lartë i sëmundjeve jo-ngjitëse, që përbën 87 për qind të viteve të humbura të jetës, është një sfidë e madhe shëndetësore. Për më tepër, personeli mjekësor i aftë, duke përfshirë mjekët, specialistët, infermierët dhe mamitë, ka qenë intensivisht i prirë për emigracion, gjë që paraqet një rrezik në rritje për sistemin e shëndetit publik.
12. Në përgjithësi, cilësia e arsimit nuk i përmbush standardet ndërkombëtare dhe nuk është në përputhje të duhur me nevojat e tregut. Përkundër regjistrimit të arritur universal, vlerësimet ndërkombëtare të nxënësve tregojnë se një numër i konsiderueshëm i të rinjve janë analfabetë funksionalë, me aftësi të ulëta në matematikë dhe shkencë.
13. Pensionet e financuara nga shteti kanë pasur ndikimin më të fortë pozitiv në rënien e varfërisë, ndërsa përfitimet nga mbrojtja sociale, masat aktive të punës, remitencat dhe subvencionet kanë qenë disi më pak të rëndësishme. Pas reformës së sistemit të mbrojtjes sociale në vitin 2019 dhe futjes së ndihmës së re minimale të garantuar, janë rritur ndjeshëm transferimet sociale për familjet përfituese, gjë që është një zhvillim pozitiv.
14. Kapitali njerëzor është duke u varfëruar vazhdimisht. Vendi po plaket shpejt, me rritjen e raportit të varshmërisë, në përputhje me trendin e përgjithshëm evropian, andaj ka të ngjarë të përballet me sfida të konsiderueshme të fuqisë punëtore për shkak të tkurrjes së popullsisë së të rinjve, niveleve të ulëta të lindjeve, emigrimit të rëndë dhe mospërputhjes së aftësive.
15. Nën boshtin “e prosperitet”, vendi ka shënuar një rënie të ndjeshme të shkallëve të papunësisë, kryesisht për shkak të masave aktive të punësimit të vendosura përmes Planit operativ për punësim, por edhe uljes së popullsisë aktive për shkak të emigrimit rapid. Në përgjithësi, gratë,⁸ të rinjtë, personat me aftësi të kufizuara dhe komunitete të caktuara etnike ka më shumë të ngjarë të jenë jashtë fuqisë punëtore, të papunë ose në punë të pasigurt, duke përfshirë edhe ndikimin nga hendeku i vazhdueshëm i pagave mbi bazë gjinore. Papunësia ka prirje të jetë afatgjatë, me më shumë se gjysmën e të papunëve që kërkojnë punë për më shumë se katër vjet. COVID-19 ka të ngjarë t’i detyrojë migrantët të kthehen në vend dhe të përkeqësojë situatën e papunësisë, por gjithashtu të sigurojë mundësi për riangazhimin e tyre në zhvillimin e vendit.
16. Shqetësimet kryesore ekonomike kanë të bëjnë me ekonominë e lartë joformale, mospërputhjen e aftësive, produktivitetin dhe konkurrencën e ulët. Maqedonia e Veriut është një ekonomi e vogël e integruar fuqimisht me tregjet e BE-së dhe Marrëveshjen e Tregtisë së Lirë të Evropës Qendrore (CEFTA). Përmes politikave të saj pro investimeve të huaja të drejtpërdrejta (IHD), ajo ka arritur të tërheqë investime të larta të huaja në produkte me vlerë të lartë të destinuar për eksport, me çka e ka rritur dhe diversifikuar eksportin. Megjithatë efektet e ekonomisë së vendit ngelin të kufizuara, për shkak të mosshfrytëzimit të mjaftueshëm të industrisë së vendit nga investimet e huaja të drejtpërdrejta (IHD).
17. Ekonomia e shtetit ka qenë kryesisht e qëndrueshme në makro nivel, mirëpo ka pasur arritje nën potencialin e vet të plotë, kryesisht për shkak të arsyeve jo ekonomike, siç është korniza jokonzistente ligjore për biznes, që rezultojnë me mungesë të fuqizimit të ligjit efektiv, si dhe korrupsionit, shërbimeve joefektive administrative dhe pasiguritë politike. Kjo e ngadalëson reformën ekonomike dhe e parandalon një rritje më të theksuar dhe të qëndrueshme,

⁸ Shkalla e pjesëmarrjes së grave si forcë pune në vitin 2019 ka qenë e ulët në vetëm 54.8 për qind në krahasim me 77.3 të përfshirjes së meshkujve

përkundër disa përpjekjeve për ta përkufizuar modelin e vendosur të qëndrueshëm ekonomik, i cili i jep prioritet azhurnimit teknologjik, inovacionit dhe industrisë.

18. Emetimet e gazrave serrë (EGS) kanë shënuar rënie, duke dhënë një kontribut pozitiv në qëllimet (QZhQ) në kuadër të kategorisë “Planeti”. Sidoqoftë, vendi është shumë i prekshëm nga rreziqet natyrore, siç janë tërmetet, dhe rreziqet tjera të shkaktuara nga klima, duke përfshirë përmbytjet, valët e nxehtësisë dhe zjarret në pyje. Në samitin e klimës së Parisit në dhjetor të vitit 2015, qeveria është përkushtuar t’i zvogëlojë emetimet e CO2 nga djegia e karburanteve fosile me 30 për qind deri në 2030, gjegjësisht me 36 për qind sipas skenarit më ambicioz, krahasuar me skenarin e zakonshëm. Emetimet e CO2 nga djegia e lëndëve djegëse fosile përbëjnë gati 80 për qind të emisioneve totale të EGS-së në vend me një pjesë dominuese të sektorëve të mëposhtëm: furnizimi me energji, ndërtesat dhe transporti. Politika dhe legjislacioni energjetik tani janë në përputhje të plotë me Bashkësinë e Energjisë të BE-së, meqenëse i japin përparësi efikasitetit të energjisë dhe energjisë së rinovueshme; megjithatë, qymyri ende përbën 60 për qind të prodhimit të energjisë elektrike. Ndotja e ajrit në zonat urbane, ndotja e trupave ujqorë, menaxhimi jo i duhur i mbeturinave, ndikimi i ndryshimeve klimatike dhe humbja e biodiversitetit dhe degradimi i tokës janë ndër sfidat kryesore të mjedisit jetësor në vend.
19. Arritjet pozitive e qëllimeve të përmendura më lart, nuk përputhen aq mirë me suksesin disi më të dobët në sundimin e ligjit dhe drejtësisë, duke e bërë kështu një çështje shqetësuese arritjen e qëllimeve në kategorinë “Paqja”. Pjesa më e madhe e kornizës ligjore për mbrojtjen e të drejtave të njeriut dhe barazisë gjinore (në pritje të miratimit të serishëm të ligjit kundër diskriminimit) është e harmonizuar me standardet evropiane, megjithatë ngel sfida e zbatimit të kësaj kornize në disa fusha. Si rezultat i kësaj, shkeljet e të drejtave të grave, romëve, personave LGBTI dhe personave me aftësi të kufizuara janë të zakonshme, ndërsa diskriminimi ndaj tyre përmes gjuhës së urrejtjes ose dhunës së drejtpërdrejtë nuk adresohet në mënyrë adekuate nga agjencitë për zbatimin e ligjit. Tensionet themelore ndëretnike duket se ende ekzistojnë, duke bërë thirrje kështu për promovimin e kohezionit shoqëror përmes angazhimit të komunitetit. Klima për lirinë e mediave dhe lirinë e shprehjes është përmirësuar ndjeshëm si rezultat i ndryshimeve legjislative dhe vullnetit të qartë politik të qeverisë. Qeveria gjithashtu e ka forcuar kornizën rregullative për ta luftuar korrupsionin dhe për të siguruar paanshmërinë dhe efikasitetin e gjyqësorit.
20. Nën kategorinë e “Partneritetit”, vendi ka fituar vlerësime globale për zgjidhjen e mosmarrëveshjes së emrit me Greqinë dhe përmirësimin e marrëdhënieve me Bullgarinë, gjë që çoi në zhbllokimin e proceseve të integritimit Euro-Atlantik. Maqedonia e Veriut tani është një anëtare e NATO-s dhe është planifikuar t’i fillojë negociatat e aderimit në BE. Baza e burimeve vendore, burimi i vetëm më i madh i financimit të QZhQ-ve, mund të përmirësohet me qasje inovative. Për më tepër, efikasiteti i shpenzimeve publike dhe kapaciteti i përmirësuar statistikor për monitorim të QZHQ-ve mund të përmirësohen edhe më tej.
21. Raporti i Zhvillimit të Qëndrueshëm për vitin 2019 e rendit Maqedoninë e Veriut në vendin 70-të nga 162 vende me një indeks prej 69.4, gjë që është pak më poshtë se rezultati mesatar i rajonit të Evropës Lindore dhe Azisë Qendrore prej 70.4.
22. KOVID-19 ka një ndikim serioz dhe afatgjatë në ekonomi, shoqëri dhe grupet vulnerabile. Maqedonia e Veriut, si edhe fqinjët e saj rajonalë të Ballkanit Perëndimor, kanë hyrë në një periudhë recesioni: BPV-ja pritët të bie për më shumë se 4 për qind në vitin 2020, ndërsa shkalla e papunësisë dhe varfërisë mund të tejkalojnë tashmë 20 përqindëshin. Remitenecat, të cilat tradicionalisht e kompensojnë deficitin e bilancit të pagesave në vend mund të bien me rreth 6 për qind vetëm në vitin 2020. Sektorët më të prekur përfshijnë udhëtimet, turizmin, shërbimet hotelerike, tregtinë dhe prodhimtarinë e vogël. Industria e automobilave do të goditet shumë dhe do të zvogëlohet për 60 për qind. E gjithë kjo do të ndikojë ndjeshëm në trajektoren e zhvillimit të vendit drejt Agjendës 2030 dhe kërcënon t’i anulojë të arriturat e fundit të QZhQ-ve në periudhë kur është tkurrur potenciali fiskal i Qeverisë për të siguruar stimul ekonomik.
23. Efekti më i rëndë do të ndjehet në segmentet tashmë të prekshme të popullsisë. Ata që janë të punësuar në sektorë joformalë, të vetëpunësuar ose në punë me kohë të pjesshme janë veçanërisht të prekshëm. Gratë përballen me rënie të pjesëmarrjes në forcën e punës dhe dhunë të rritur në familje, gratë dhe burrat nga bashkësitë etnike janë të prekshme për shkak të kushteve të mbingarkuara të jetesës, fëmijët vuajnë nga ndërprerja e ndjekjes së mësimin,

personat me aftësi të kufizuara dhe personat e moshuar janë më të ndikuarit nga masat e kontrollit, si një pengesë për të kërkuar ndihmë dhe kujdes mjekësor. KOVID-19 po krijon vështirësi të konsiderueshme për fermerët e vegjël, duke ndikuar në shëndetin e tyre, hyrjen në tregjet e produkteve, inputet për prodhimin dhe punëtorët sezonalë për korrje dhe përpunim, gjë që është e komplikuar nga burimet e tyre të kufizuara, të ardhurat e ulëta dhe ndikimet e ndryshimit të klimës.

24. Që nga shkurti i vitit 2020 OKB-ja në Maqedoninë e Veriut ka siguruar mbështetje të zgjeruar për Qeverinë dhe qytetarët në drejtim të adresimit të ndikimit shëndetësor dhe socio-ekonomik të pandemisë KOVID-19 në vend. Më tej do të vazhdojë mbështetja afatgjatë në kuadër të KBZhQ-së, do të vazhdojë të përqendrohen përpjekjet te ata që kanë ngelë pas dhe kanë qenë më të prekur nga pandemia duke përfshirë personat e lënë pas dore në suaza të secilit rezultat dhe duke ndërtuar qëndrueshmëri në të gjitha ndërhyrjet e saj programore. KOVID-19 gjithashtu ofron mundësi për krijim më të mirë të shërbimeve inovative dhe digjitale. Këto mund të kontribuojnë pozitivisht në efikasitet, qëndrueshmëri dhe transparencë.

1.4 Hendeqet dhe sfidat

25. Vendi duhet të përballet me disa boshllëqe dhe sfida për ta përsheptuar progresin drejt QZhQ-ve. Mungesa e *strategjisë nacionale të formuluar për zhvillim strategjik* dhe sfidat për të ndërtuar konsensus politik rreth çështjeve strategjike e kanë ndërprerë në të kaluarën trajektoren e zhvillimit. Shumica e politikave kufizohen në një periudhë shumë të shkurtër politike prej katër vjetësh ose më pak, duke rrezikuar kështu seriozisht çdo vazhdimësi të reformave. Bërja e politikave drejtohet nga aderimi në BE, kurse publikimi i fundit i Rishikimit të parë vullnetar nacional paraqet përkushtim të ri ndaj QZhQ-ve.

26. Për këtë arsye procesi i integritit të QZhQ-ve është zgjatur, ndërsa makineria nacionale e ngritur për t'i monitoruar QZhQ-të është duke u përballur me sfida. Nuk ka pako të plotë të akorduar të indikatorëve nacional të QZHQ-së. Nuk janë përllogaritur kostot e QZHQ-ve, nuk është bërë asnjë vlerësim financiar i QZHQ-së për ta drejtuar planifikimin dhe buxhetimin. *Pronësia nacionale* e agjendës së QZhQ-ve duket se është disi e dobët. Si rezultat i kësaj është e vështirë të monitorohet progresi i QZhQ-ve.

27. Progresi drejt Agjendës 2030 do të përfitonte nga *koherenca e forcuar e politikave* dhe koordinimi më efektiv në procesin e vendimmarrjes. Institucionet duhet të ofrojnë më shumë prova ose alternativa të politikave, ndërsa angazhimi i palëve të interesuara duhet të jetë më kuptimplotë në mënyrë që të ofrojnë politika të përfundimit të ndërsjellë dhe të ndërtojnë sinergji. Shumica e politikave sektoriale kërkojnë lidhje më të efektshme dhe referencë në QZhQ dhe koordinim më efektiv horizontal. Kjo do të jetë e favorshme për zbatimin efektiv të QZhQ-ve, të cilat janë krijuar për t'u zbatuar brenda një qasjeje të integruar.

28. Këto çështje përkeqësohen më tej nga kapacitetet e pamjaftueshme institucionale për planifikimin dhe zbatimin e politikave. Administrata publike, një krah kryesor i qeverisë, përgjegjëse për ofrimin e shërbimeve dhe një nga fushat kryesore të reformës, duhet të demonstrojë më shumë llogaridhënie dhe përgjegjshmëri ndaj qytetarëve. Përkundër përparimeve të kohëve të fundit mbi transparencën dhe konsultimet, duhet të vazhdojnë përpjekjet për të siguruar vendimmarrje gjithëpërfshirëse dhe të përgjegjshme ndaj gjinisë. Ritmi i ngadaltë i zgjidhjeve përfundimtare të rasteve me korrupsion të lartë, bën që të mbizotërojë besimi i ulët tek institucionet dhe të çimentohet perceptimi i patronazhit politik, nepotizmit dhe klientelizmit me një ndjenjë të gabuar besnikërie ndaj liderëve politikë në vend të besnikërisë ndaj vetë Kushtetutës.

29. Sfidat në *hartimin e politikave të bazuara në prova* mund ta pengojnë përsheptimin e progresit drejt QZhQ-ve. Mes tjerash bërja e politikave të bazuara në prova kërkon baza të forta, të ndara të të dhënave, aftësi të forcuar analitike dhe aftësi monitoruese dhe vlerësuese, për ta shqyrtuar ndikimin e politikave në grupe të caktuara të popullsisë. Mungesa e të dhënave të besueshme demografike të ndara sipas gjinisë, përkatësisë etnike, statusit të aftësisë së kufizuar, modelit të migrimit e të ngjashme, paraqet pengesë në krijimin e politikave për grupet e rrezikuara të popullsisë, të cilët mund të lihen prapa ose të përballen me rreziqe të rritura për t'u lënë pas dore.

30. *Kapaciteti i sektorit privat*, veçanërisht sektori privat i brendshëm është i kufizuar, ndër të tjera edhe nga madhësia dhe shkalla e tij, produktiviteti i ulët dhe mungesa e inovacionit teknologjik. Si i tillë, ai nuk ka qenë një partner i

rëndësishëm për përmbushjen e QZhQ-ve. Përvoja globale sugjeron që sektori privat duhet të fitojë nga partneriteti me OKB-në për sa i përket reputacionit të shtuar, përfitimit, përparësisë së markës dhe ndërtimit të imazhit të përgjegjshëm shoqëror. Kjo mund të jetë një fitore e dyanshme dhe ta përshpejtojë ritmin drejt arritjes së QZhQ-ve.

31. Një pengesë tjetër kryesore për ndërtimin e një shoqërie gjithëpërfshirëse të bazuar mbi parimin “askush të mos mbetet pas”, gjegjësisht shoqëri që “kujdeset për të gjithë” është kohezioni dhe besimi i pamjaftueshëm shoqëror, përkundër zhvillimeve pozitive në vitet e fundit. Qëndrimet dhe normat shoqërore ndaj bashkësive të ndryshme etnike, personat LGBTI, refugjatët dhe personat me aftësi të kufizuara kanë qenë ndonjëherë të pafavorshme për ndërtimin e kohezionit. Për një shoqëri multi-kulturore dhe multi-etnike si Maqedonia e Veriut, kohezioni shoqëror duhet të jetë njëkohësisht një qëllim dhe një instrument për të kontribuar në arritjen e një rritje gjithëpërfshirëse dhe të qëndrueshme.
32. Për nga natyra zhvillimi i qëndrueshëm është një proces afatgjatë, i cili kërkon vazhdimësi dhe qëndrueshmëri të reformave. Prandaj, partitë politike dhe shoqëria në tërësi duhet të punojnë së bashku për të ndërtuar konsensus rreth përparësive dhe synimeve kryesore të zhvillimit, duke shfrytëzuar qasjet më efektive për t'i arritur ato.

2.1 Teoria e ndryshimit

Maqedonia e Veriut prosperuese, gjithëpërfshirëse dhe rezistuese deri në vitin 2030

Nëse ka zhvillim të qëndrueshëm dhe gjithëpërfshirës ekonomik dhe shoqëror, nëse ka veprim ambicioz për klimën, veprim të qëndrueshëm për burimet natyrore dhe menaxhim të rrezikut nga fatkeqësitë, dhe nëse ekziston një qeveri demokratike transparente dhe e përgjegjshme, atëherë do të arrihet efekti i mësipërm

Prioriteti strategjik 1: Zhvillimi i qëndrueshëm ekonomik dhe social (Prosperiteti i njerëzve)

Rezultati 1: Deri në vitin 2025, niveli i jetesës së të gjithë njerëzve në Maqedoninë e Veriut të jetë përmirësuar përmes qasjes së barabartë në punë të gjeneruar nga një ekosistem biznesi gjithëpërfshirës dhe inovativ.

Rezultati 2: Deri në vitin 2025, njerëzit në Maqedoninë e Veriut kanë qasje universale në shërbime sociale cilësore të bazuar në të drejta, si kujdesi shëndetësor, arsimi dhe mbrojtje e nevojshme sociale dhe e fëmijëve, të rrënjësura në sisteme të qëndrueshme ndaj situatave emergjente.

Prioriteti strategjik 2: Veprimi klimatik, veprimi, menaxhimi me resurset njerëzore dhe me rreziqet e katastrofave (Planeti)

Rezultati 3: Deri në vitin 2025, njerëzit në Maqedoninë e Veriut përfitojnë nga veprimet ambicioze të klimës, burimet natyrore të menaxhuara në mënyrë të qëndrueshme dhe biodiversiteti i ruajtur mirë përmes qeverisjes së mirë mjedisore dhe komuniteteve të qëndrueshme ndaj katastrofave.

Prioriteti strategjik 3: Pushteti demokratik transparent dhe llogaridhënës (Paqe dhe partneritet)

Rezultati 4: Deri në vitin 2025, njerëzit në Maqedoninë e Veriut përfitojnë nga sundimi i përmirësuar i ligjit; politikat e bazuara në prova, politikat parashikuese dhe të përgjegjshme gjinore; kohezioni më i madh shoqëror; dhe ofrimi efektiv i shërbimeve nga institucione transparente, llogaridhënëse dhe të përgjegjshme

Nëse ekziston një mjedis stimulues për biznes, lidhje më të forta kthyesë të industrisë vendase me kompani të drejtuara nga investime të huaja të drejtpërdrejta IHD, disponueshmëria e aftësive në përpunje me tregun, investime në ekonominë e gjelbër dhe ekonomi që synon ta eliminojë krijimin e mbeturinave, kushtet të përshtatshme për pjesëmarrjen e forcës së punës nga gratë dhe grupet në nevojë, përmirësimi i konkurrencës dhe produktiviteti i industrisë vendase, dhe krijimi i vendeve të gjelbra dhe të denjë të punës, atëherë standardi i jetesës në Maqedoninë e Veriut do të përmirësohet dhe do të ulet pabarazia në të ardhura..

Prodhimet 1.1, 1.2, 1.3, 1.4 dhe 1.5

Nëse sistemi shëndetësor forcohet për të siguruar shërbime shëndetësore të arritshme, të përballueshme dhe cilësore, nëse është mjaft i rezistueshëm në përgjigje të epidemive/pandemive dhe emergjencave tjera, nëse kontrollohen sëmundjet jo-ngjitëse (NCD) dhe faktorët e rrezikut, ka një përmirësim dhe të drejtë të qasjes në arsim cilësor me rezultate afatgjate të mësimi, mësimi i shkathtësive është i drejtuar kah nevojat e tregut, shtrirja e mbrojtjes sociale është përmirësuar, është efikase, e orientuar dhe është financiarisht e qëndrueshme, nëse dinamikat e popullsisë (migrimi, nivelet e lindjeve dhe plakja) menaxhohen mirë, dhe nëse këto rezultate përgjigjen ndaj gjinisë dhe i përfshijnë grupet e cënueshme, duke mos lënë askënd pas, atëherë do të arrihet rezultati.

Prodhimet 2.1, 2.2, 2.3 dhe 2.4

Nëse vendi arrin ta ul emetimin e gazrave serë në përpunje me BE-në, zbaton politikat sektoriale të ndjeshme ndaj klimës, krijon vetëdijësim publik për ndryshimin e klimës dhe çështjet e mjedisit jetësor, ndërton kapacitete për adresimin e rreziqeve multi-dimensionale të ndryshimit të klimës, epidemitë dhe rreziqet natyrore dhe ato të shkaktuara nga njeriu, nëse komunitetet janë të rezistueshme ndaj katastrofave përmes zvogëlimit të rrezikut, gatishmërisë dhe reagimit pas një qasje parandaluese, nëse burimet natyrore menaxhohen në një mënyrë të qëndrueshme, zvogëlohet humbja e biodiversitetit, nëse intensiteti i energjisë zvogëlohet dhe efikasiteti i energjisë përmirësohet, burimet e ripërtëritshme përdoren më shumë, nëse ka bashkëpunim rajonal në drejtim të shkëmbimit të informacionit dhe veprimit kolektiv, si dhe ka prodhim dhe konsum të qëndrueshëm, atëherë njerëzit në Maqedoninë e Veriut, veçanërisht grupet e cënueshme dhe të përjashtuara, do të përfitojnë nga këto veprime dhe do të përmbushet rezultati

Prodhimet 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5 dhe 3.6

Nëse sistemi gjyqësor reformohet për ta bërë atë më të pavarur dhe të qashtëm, administrata publike është më jo-partiake dhe e bazuar në merita, vendimmarrja është transparente, pjesëmarrëse dhe e bazuar në prova, përgjegjësia e institucioneve të qeverisjes ndaj njerëzve forcohet në të gjitha nivelet, mekanizmat e zbatimit për detyrimet e të drejtave të njeriut janë përmirësuar, nëse të drejtat e grave mbrohen dhe promovohen, qeveritë lokale fuqizohen me kapacitete dhe burime, ofrimi i shërbimeve ka njerëzit në fokus, sistemet statistikore janë përmirësuar për të gjeneruar, analizuar dhe shfrytëzuar të dhëna të ndara, kohezioni social dhe ndërtimi i besimit forcohet, politikat dhe masat anti-korrupsion zbatohen në mënyrë rigorozë, nëse ka një angazhim më të madh qytetar dhe liri për mediat dhe shoqërinë civile dhe aftësitë e parashikueshme të qeverisjes atëherë do të ketë gjithashtu përmirësime në rezultatet e tjera, si dhe do të arrihet vizioni i Maqedonisë së Veriut prosperuese, gjithëpërfshirëse dhe rezistuese.

Prodhimet 4.1, 4.2, 4.3, 4.4 dhe 4.5

Nëse ka ndërhyrje që e promovojnë produktivitetin dhe sipërmarrësinë; shërbime për aktivizim të punës, së bashku me aftësitë; inovacione të biznesit; standarde të punës; produktivitet bujqësor; dhe nëse merren në rishikim sëmundjet jo ngjitëse; forcohet kujdesi shëndetësor parësor; përmirësohet edukimi parashkollor; nëse mbrojtja sociale i mbulon grupet e cënueshme; zvogëlohet numri i grave dhe fëmijëve viktime të dhunës; nëse arsimi për mjedisin jetësor është i integruar; menaxhohet në mënyrë efektive me pyjet dhe zonat e mbrojtura; zvogëlohet vdekshmëria e ndotjes së ajrit; nëse nëpunësit civilë janë të trajnuar për t'i parandaluar dhe reaguar ndaj zhvendosjeve për shkak të katastrofave; zbatohen ligjet për mbrojtjen e mjedisit; nëse shkeljet e të drejtave të njeriut adresohen në mënyrë efektive; pushtetet lokale kanë burime dhe kapacitet; realizohet regjistrimi; nëse përmirësohet besueshmëria dhe paanësia e institucioneve qeveritare; zbatohen masat kundër korrupsionit; shërbimet digjitalizohen dhe nëse zbatohen të gjitha aktivitetet e tjera të planifikuara në Kornizë, atëherë do të arrihen rezultatet e mësipërme.

Prosperous, Inclusive and Resilient North Macedonia by 2030

If there is sustainable and inclusive economic and social development, if there is ambitious climate action, sustainable natural resource management and disaster risk management, and if there is transparent and accountable democratic governance, then the above impact will be achieved

Strategic Priority 1: Sustained & inclusive economic and social development (Prosperity and People)

Strategic Priority 2: Climate action, natural resources and disaster risk management (Planet)

Strategic Priority 3: Transparent and accountable democratic governance (Peace & Partnerships)

Outcome 1: By 2025, the living standard of all people in North Macedonia is improved through equal access to decent work and productive employment generated by an inclusive and innovative business ecosystem

Outcome 2: By 2025, people in North Macedonia have universal access to rights-based quality social services – healthcare, education, and necessary social and child protection - rooted in systems resilient to emergencies

Outcome 3: By 2025, people in North Macedonia benefit from ambitious climate action, sustainably managed natural resources and well-preserved biodiversity through good environmental governance and disaster resilient communities

Outcome 4: By 2025, people in North Macedonia benefit from improved rule of law; evidence-based, anticipatory and gender-responsive policies; greater social cohesion; and effective service delivery by transparent, accountable and responsive institutions

If there is an enabling business environment, stronger backward linkages of domestic industry with FDI-led firms, availability of market-driven skills, investment in green and circular economy, suitable conditions for labour force participation by women and other vulnerable groups, improved competitiveness and productivity of domestic industry, and creation of green and decent jobs then it will contribute to the achievement of the outcome of improved employment and living standards.

If the health system is strengthened to provide affordable and quality health services, if it is resilient enough in response to epidemics / pandemics and other emergencies, if NCDs are controlled, there is improved and equitable access to quality education with long-term learning outcomes, skills education is geared towards market needs, social protection is improved in coverage, efficiency and targeting and is fiscally sustainable, if population dynamics (migration, birth rates and ageing) are well-managed, and if these results are inclusive of the vulnerable groups leaving no one behind then the outcome will be achieved.

If the country achieves EU-compliant greenhouse gas reduction, implements climate-sensitive sector policies, creates public awareness about climate change and environmental issues, builds capacities for addressing multidimensional risks of climate change, epidemics and natural and man-made hazards, if communities are resilient to disasters through risk reduction, preparedness and response following a preventive approach, if the natural resources are managed in a sustainable manner, biodiversity is conserved, if energy intensity is reduced and energy efficiency is improved, if there is regional cooperation in terms of information sharing and collective action, and there is sustainable production and consumption then the people in North Macedonia, particularly the vulnerable ones, will benefit from these actions and the outcome will be achieved.

If the judicial system is reformed to make it more independent and accessible, public administration is more non-partisan and merit-based, decision-making is transparent, participatory and evidence-based, accountability of governance institutions to people is strengthened at all levels, implementation mechanisms for human rights obligations improved, if women's rights are protected and promoted, local governments are empowered with capacity and resources, service delivery is people-centred, statistical systems are improved to generate disaggregated data, social cohesion and trust-building are strengthened, anti-corruption policies and measures are strictly implemented, if there is greater civic engagement and freedom for media and civil society and anticipatory governance capabilities are developed then there will also be improvements in other outcomes and the vision of a prosperous, inclusive and resilient North Macedonia will be achieved.

Outputs 1.1 , 1.2, 1.3, 1.4 and 1.5

Outputs 2.1 , 2.2, 2.3 and 2.4

Outputs 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5 and 3.6

Outputs 4.1, 4.2, 4.3, 4.4 and 4.5

If there are interventions that support productivity and entrepreneurship; employment activation services including skills; innovations in business; labour standards; agricultural productivity; and if NCDs are addressed; primary healthcare is strengthened; early learning is improved; if social protection covers vulnerable groups; number of women and children facing violence goes down; if environmental education is mainstreamed; forests and protected areas are effectively managed; air pollution related mortality is reduced; if civil servants are trained to prevent and respond to disaster-linked displacement; environmental legislation is enforced; if human rights violations are effectively addressed; local governments have the resources and capacities; census is conducted; if credibility and impartiality of governance institutions is improved; anti-corruption measures are implemented; services are digitised and if all other planned activities as per Results Framework are implemented, then the above outputs will be achieved.

33.Për rritje të përsheptuar, gjithëpërfshirëse dhe të qëndrueshme, duhet të ndiqen ndryshimet vijuese:

- a. Ndërtimi i një *ekonomie* të fuqishme, formale, konkurruese, inovative, gjithëpërfshirëse dhe të rezistueshme me karbon të ulët, në të njëjtin nivel me kolegët evropianë, duke rezultuar në rritje të përsheptuar dhe të pasur me punë;
- b. Zvogëlimi i vendosur i përjashtimit dhe pabarazive, me fokus në avancimin e barazisë gjinore dhe fuqizimin e grave dhe adresimin e nevojave të grupeve të cënueshme dhe grupeve të marginalizuara;
- c. Rritja e sasisë dhe cilësisë së vendeve të punës për gratë dhe burrat dhe menaxhimi i migrameve, veçanërisht i fuqisë punëtore të kualifikuar, duke luftuar ekonominë joformale dhe duke krijuar mundësi të përshtatshme për punësim për të gjithë dhe duke promovuar barazinë gjinore dhe të drejtat e njeriut në punë;
- ç. Investimi në kapitalin njerëzor përmes përmirësimit të cilësisë së arsimit (përfshirë arsimin dhe trajnimin teknik dhe profesional, mësimin gjatë gjithë jetës dhe njohjen e mësimin paraprak) dhe mundësinë e pranimit të kujdesit shëndetësor cilësor;
- d. Përmirësimi i përpilimit dhe ofrimit të shërbimeve themelore për t'i bërë ato më efikase, financiarisht të qëndrueshme, të arritshme dhe potencialisht produktive;
- dh. Përmirësimi i qeverisjes përmes veprimeve vendimtare kundër korrupsionit, gjyqësorit të pavarur dhe efektiv, koherencës më të mirë të politikave, administratës më efikase për të planifikuar dhe ofruar shërbime dhe konsultime me shoqërinë civile;
- e. Adresimi i ndryshimeve klimatike përmes veprimeve zbutëse dhe adaptuese; përmirësimi i qeverisjes mjedisore dhe menaxhimi i burimeve natyrore dhe kulturore; dhe përmirësimi i gatishmërisë dhe ndërtimi i rezistencës ndaj goditjeve natyrore ose të shkaktuara nga njerëzit dhe katastrofat;
- f. Promovimi i kohezionit shoqëror dhe ndërtimi i besimit me angazhimin aktiv të grave, të rinjve dhe grupeve të marginalizuara dhe të përjashtuara;
- g. Sigurimi i pajtueshmërisë me normat dhe standardet ndërkombëtare në lidhje me refugjatët, azilkërkuarit, migrantët dhe personat tjerë në lëvizje dhe personat pa shtetësi.
- h. Sigurimi i pronësisë së agjendës së QZhQ-së duke e integruar kornizën QZhQ brenda kornizës së aderimit në BE, duke përfshirë krijimin e një grupi indikatorësh të përbashkët për kapitujt e BE-së dhe QZhQ-ve;
- i. Nxitja e politikbërjes dhe monitorimit të bazuar në prova duke i trajtuar boshllëqet e të dhënave, më së shumti duke i ngritur kapacitetet për ta realizuar regjistrimin e popullsisë (të mbajtur për herë të fundit në vitin 2002) dhe për të mbledhur të dhëna të ndara;
- j. Partneritetet me më shumë palë, duke vëzhguar një qasje të gjithë shoqërisë dhe qasjen e të gjithë qeverisë, duke mbështetur aleanca me një larmi protagonistësh, përfshirë institucionet qeveritare, shoqërinë civile, sektorin privat, komunitetet lokale dhe akademinë.

34.Këto ndryshime të kërkuara mund të cënohen seriozisht nga kapacitetet e dobëta institucionale të sundimit të ligjit dhe qeverisjes partiake; rritje të ngadaltë ekonomike; rezultatet e padrejta në shëndetësi, arsim dhe mbrojtje sociale; katastrofat e shkaktuara nga klima dhe menaxhimi i paqëndrueshëm i burimeve natyrore; dhe stereotipat gjinorë, paragjykimet dhe normat shoqërore, gjegjësisht sjelljet që rezultojnë nga këto paragjykime.

35.Aderimi në BE ofron një mundësi të veçantë për bashkëpunim të zgjeruar midis OKB-së dhe BE-së për çështje me interes të përbashkët, siç janë harmonizimi i ligjeve, transformimi institucional dhe ndërtimi i kapaciteteve për zbatimin e legjisllacionit të BE-së. Bashkëpunimi rajonal mund të forcohet duke përfutur nga agjenda e lidhjes së BE-së dhe Strategjia e BE-së për Ballkanin Perëndimor, për të forcuar bashkëpunimin në lidhje me ndryshimet klimatike, shkëmbimin e informacioneve për rrezikun nga katastrofat, menaxhimin e burimeve natyrore, tregtinë ndërkufitare, migrimin, situatën e azilkërkuarve dhe refugjatëve, të drejtat e pakicave, digjitalizimin dhe krimin. OKB-ja në Maqedoninë e Veriut mund të bashkëpunojë me struktura tjera të përqëndruara, të cilat e promovojnë lidhjen rajonale, përfshirë Këshillin e Bashkëpunimit Rajonal dhe Zyrën Rajonale të Bashkëpunimit Rinor.

2.2. Prioritetet strategjike të KBZhQ-së

36. Duke u bazuar në vizionin e përbashkët dhe duke iu përmbajtur procesit strategjik të prioritizimit të realizuar në konsultim me Qeverinë dhe palët tjera të interesuar⁹, KBZhQ-ja identifikon tre përparësi strategjike për të kontribuar në arritjen e QZhQ-ve në Maqedoninë e Veriut në periudhën 2021-2025:

- (1) Zhvillim i qëndrueshëm dhe gjithëpërfshirës ekonomik dhe shoqëror
- (2) Menaxhimi i veprimeve klimatike, burimeve natyrore dhe rreziqeve nga katastrofat
- (3) Qeverisja demokratike transparente dhe e përgjegjshme

37. Në përmbushjen e këtyre prioriteteve, OKB-ja do të mbështetet në vizionin e saj kolektiv, që

njerëzit e Maqedonisë së Veriut deri në vitin 2030 të arrijnë barazi dhe prosperitet në të gjitha mundësitë për rritje të barabartë; ku respektohen barazia gjinore dhe të drejtat e njeriut; dhe se komunitetet punojnë së bashku në mënyrë paqësore. OKB është e përkushtuar t'i mbështesë në mënyrë aktive partnerët në ambiciet e tyre për ndryshime transformuese, me anë të cilave institucionet publike në Maqedoninë e Veriut janë të përgjegjshme dhe kompetente, ekonomia është konkurruese me sistemet neutrale ndaj klimës. OKB-ja do ta bëjë këtë duke qenë një organizatë gjithëpërfshirëse, e përqendruar te njerëzit që përdor pikat e forta kolektive në përhapjen e njohurive globale, inovacioneve dhe ndryshimeve të shkathëta me ambicie për vështrim përpara dhe udhëheqje bashkëpunuese.

38. Këto përparësi kryesore i marrin në konsideratë avantazhet krahasuese të agjencive të OKB - mandatet normative, pozicionimin dhe kapacitetin teknik - dhe bazohen në mësimet e marra dhe vlerësimin¹⁰ e angazhimit të mëparshëm të Sistemit të OKB në vend.

39. Ata gjithashtu i marrin në konsideratë supozimet për ndryshimin e zhvillimit dhe rreziqet shoqërore dhe gjetjet kontekstuale të identifikuara në analizën e gjendjes në vend (AGJV) 2020. Si rezultat i kësaj i kushtohet vëmendje e veçantë KBZhQ-së:

- a. **Barazia gjinore, përfshirja e grupeve të marginalizuara dhe të përjashtuara dhe fokusi në parimin e moslënies së askujt pas dore**, ndarja në të gjitha fushat tematike dhe shërbimi si një kriter kryesor unifikues për identifikimin dhe zbatimin e ndërhyrjeve programore nga sistemi i OKB-së në vend. Promovimi i barazisë është thelbi i zhvillimit të qëndrueshëm. Për sa kohë që vazhdojnë pabarazitë, përfshirë edhe përmes manifestimeve pa të ardhura, nuk mund të arrihet zhvillimi i qëndrueshëm. Prandaj është e rëndësishme që “askush të mos mbetet pas” dhe që parimi i përfshirjes së të gjithëve të jetë thelbësor për KBZhQ-në, e cila kolektivisht përqendrohet në këto grupe të cënueshme:

- adoleshenti dhe të rinjtë, në veçanti vajzat;

⁹ Pasi të verifikohet analiza e gjendjes në vend CCA 2020 - një analizë e pavarur, kolektive, e integruar, me vështrim përpara dhe e bazuar në prova e kontekstit të vendit – është bërë prioritetizim pjesëmarrës strategjik i zhvillimit të sfidave dhe mundësive i bazuar në vlerat e premtuara të OKB-së, parimet udhëheqëse dhe vlerësimin e partneritetit për zhvillim të qëndrueshëm 2016-2020 PZHQ/PSD, në një proces përsëritës me dy faza. Prioritetet dhe rezultatet janë identifikuar me Grupet Punuese të Sektorit Nacional të përbërë nga Qeveria, agjencitë e sistemit të OKB-së, shoqëria civile, sektori privat, akademia dhe partnerët ndërkombëtarë, dhe është vërtetuar përmes Këshillit të Përbashkët Drejtues KPD, të zgjeruar që i përfshinte Sekretarët Shtetëror të Ministrive. Për shkak të kufizimit të KOVID-19, konsultimet janë bërë kryesisht praktikisht, ndërsa afati kohor është rregulluar për zgjedhjet e vitit 2020 (15 korrik 2020). Janë bërë një sërë sondazhesh për t'i kuptuar përparësitë e njerëzve për të ardhmen dhe faktorët shtytës që e nxisin emigrimin. Një studim i perceptimit të partnerëve të zhvillimit është bërë për ta vlerësuar përparësinë krahasuese të OKB-së që përfshin mandatin e OKB-së, si dhe kapacitetin dhe pozicionimin në fusha të ndryshme tematike. Dokumenti i plotë KBZHQ-së është konsultuar me të gjithë palët përkatës, përfshirë Qeverinë, shoqërinë civile, sektorin privat, akademinë, donatorët dhe përfaqësuesit e grupeve të lëna pas dore. Në këtë drejtim në fillim të shtatorit të vitit 2020 janë realizuar gjashtë punëtori të ndjekura nga mbi 200 pjesëmarrës, ndërsa drafti i KBZHQ-së ishte në dispozicion për shqyrtim publik në faqen e internetit të OKB për dy javë. Përgjigjet e marra u përfshinë në versionin përfundimtar të dokumentit.

¹⁰ Disa nga mësimet e marra janë: Grupet e Rezultateve duhet të luajnë një rol më të rëndësishëm në forcimin e bashkëpunimit teknik ndër-institucional dhe gjithashtu me homologët e Qeverisë; duhet të ketë më shumë perspektiva ndër-sektoriale në programim; pilotët e vegjël duhet të prezantohen në mënyrë strategjike dhe me potencial për t'u përdorur më mirë; dhe OKB duhet të komunikojë dhe ta mbështesë në mënyrë më efektive punën e saj, mes tjerash edhe për të sjellë ndryshime të sjelljes.

- të rinjtë pjesë e grupeve të lëna pas;
 - gra dhe vajza nga bashkësitë etnike,
 - gratë në moshën riprodhuese;
 - të moshuarit, me fokus në dobësitë specifike të grave të moshuara për shkak të gjinisë së tyre;
 - fermerët gra dhe burra, veçanërisht fermerët e vegjël;
 - personat me aftësi të kufizuara, me fokus në dobësitë specifike të grave dhe vajzave me aftësi të kufizuara për shkak të gjinisë së tyre;
 - komuniteti rom, veçanërisht gratë dhe vajzat rome;
 - gratë dhe vajzat e zonave rurale;
 - gratë prindër të vetëm dhe gra kryefamiljare;
 - individë dhe familje të papunë me të ardhura të ulëta;
 - personat e pastrehë;
 - popullsia në lagjet e varfra ose vendbanimet e tjera joformale;
 - personat që punojnë në sektorë joformalë;
 - punëtorë të përkohshëm, punëtorë në thirrje, punëtorë joformalë;
 - refugjatët, azilkërkuesit dhe personat pa shtetësi;
 - personat e zhvendosur;
 - viktimat dhe të prekshme nga trafikimi, dhe të kthyer të prekshëm.
 - fëmijët, veçanërisht ata në institucionet korrektuese, fëmijët me aftësi të kufizuara, nga familje të varfra, ata që preken nga përvoja negative, të tilla si abuzimi fizik dhe psikologjik dhe neglizhenca fizike dhe emocionale;
 - personat me çrregullime të përdorimit të substancave;
 - familjet në rrezik të varfërisë;
 - njerëzit nga zonat e prira për rrëshqitje të dheu, përmytje dhe thatësira;
 - njerëzit që jetojnë në zona urbane dhe industriale që përballen me ndotjen e ajrit;
 - komunitetet e varura nga klima dhe ushqimi dhe ekosistemet e cënueshme të ushqyerit.
- b. **Normat, vlerat dhe sjelljet shoqërore** janë shkaqet themelore për të gjitha sfidat e zhvillimit, por ato vështirë se mund të ndryshohen për një periudhë afatmesme. Programet, politikat dhe ndryshimet legjislative mund të ndikojnë në qëndrimet për një periudhë më të gjatë. Për këtë arsye ato nuk mund të jenë një përparësi e veçantë tematike, por janë faktor të rëndësishëm për t'u marrë parasysh në të gjitha programet e OKB-së.
- c. **Integrimi i agjendave të pranimit në BE dhe QZHQ-së për të siguruar koherencë dhe për t'i maksimalizuar mundësitë.** Maqedonia e Veriut është në procesin e pranimit në BE dhe ka realizuar reforma ekonomike, sociale dhe qeverisëse. Agjenda e QZHQ-së është në përputhje të mirë me anëtarësimin në BE dhe përparësitë nacionale. Integrimi i pranimit në BE me kornizën e QZHQ-së është një mundësi për ta përshpejtuar zhvillimin e qëndrueshëm. OKB në Maqedoninë e Veriut do të shfrytëzojë konvergjencën me reformat e BE-së në fushat kryesore, përfshirë implementimin e parimit “askush të mos mbetet pas”, ku OKB-ja ka një avantazh të veçantë normativ dhe operacional.
- d. **Adresimi i mangësive të të dhënave** të identifikuar gjatë procesit të analizës së gjendjes në vend, veçanërisht disponueshmëria e të dhënave të ndara të besueshme dhe të sakta për ta mbështetur politikëbërjen e mirëinformuar dhe të bazuar në prova. KBZHQ-ja e mbështet kështu forcimin e kapacitetit statistikor për mbledhjen, analizimin, shpërndarjen e të dhënave të ndara; përmirësimin e shkëmbimit të tyre midis subjekteve të ndryshme dhe rritjen e përdorimit të tyre në zhvillimin e politikave.
- e. **Puna në nivele të ndryshme.** Përderisa Qeveria është e përfshirë në punën e nivelit të politikave, aktivitetet në terren kryhen përmes angazhimit në nivel, rajonal me anë të Këshillave Rajonalë të

Kryetarëve të Komunave dhe Qendrave Rajonale të Planifikimit dhe drejtpërdrejt me pushtetet lokale në bashkëpunim me partnerë të tjerë vendorë, përfshirë edhe shoqërinë civile.

- f. **Adresimi i ndarjes digjitale** për të kapërcyer hendekun digjital dhe adresimin e grupeve të aftësive të kërkuara për rritjen e qëndrueshme në të ardhmen. Përforsimi i inovacionit digjital dhe social mbështet të gjitha veprimet dhe udhëheq hartimin e ndërhyrjeve specifike për implementimin e KBZhQ-së.

2.3 Rezultatet e synuara për zhvillim

- 40. Sistemi i OKB-së në Maqedoninë e Veriut është zotuar të punojë me Qeverinë dhe palët e tjera të interesit drejt përmbushjes së QZhQ-ve brenda tre përparësive strategjike. Bazuar në gjetjet e analizës së gjendjes në vend dhe konsultat me palët e interesuara, fokusi është në QZhQ-të e mëposhtme dhe synimet.
- 41. OKB në Maqedoninë e Veriut do të punojë drejt rritjes më të fuqishme, të qëndrueshme dhe gjithëpërfshirëse, ndërsa në të njëjtën kohë krijon punësim. Kjo tani është më e rëndësishme se kurrë më parë duke pasur parasysh humbjet e vendeve të punës të shkaktuara nga pandemia dhe kthimi i punëtorëve migrantë. OKB-ja do ta mbështesë krijimin e ndërmarrjeve të qëndrueshme si gjenerues të punësimit, inovacioneve dhe punës së denjë (synimet QZhQ 8.2 dhe 8.3). Krijimi i punësimit do të përqendrohet veçanërisht në pjesëmarrjen e përmirësuar të grave në forcën e punës dhe punësimin e tyre (synimi QZhQ 8.5), duke përfshirë të rinjtë dhe personat me aftësi të kufizuara (synimi QZhQ 8.5). Duke pasur parasysh potencialin e lartë për eksportet bujqësore dhe agropërpunimin, sistemi i OKB-së do të punojë drejt integritit me zinxhirët e vlerave globale për ta rritur produktivitetin bujqësor, duke zbatuar praktika të qëndrueshme (synimi QZhQ 2.4). Për të adresuar pjesën e lartë të të rinjve të lënë pas dore (NEET), veçanërisht në mesin e romëve, ndërhyrjet e OKB-së do ta promovojnë aftësimin e më tejme dhe do të punojnë drejt ndërmarrjeve fillestare inovative për të rinjtë që nuk janë në arsim, punë ose trajnim (NEET të 8.6).
- 42. Do të përmirësohen investimet në kapitalin njerëzor dhe ofrimi i shërbimeve sociale si dhe do të bëhen më të drejta, më efikase dhe më rezistuese, veçanërisht duke u përqendruar në vdekshmërinë e nënave (synimi 3.1 i QZhQ-së), vdekshmëria e foshnjeve (synimi 3.2 i QZhQ-së) dhe sëmundjet jo-ngjitëse (QZhQ 3.4) ndërsa në të njëjtën kohë shqyrtohet kujdesi shëndetësor riprodhues (synimi i QZhQ 3.7) dhe mbulimi shëndetësor universal (synimi i QZhQ-së 3.8). Rastet e rrëgjimit midis fëmijëve, veçanërisht romëve, do të trajtohen përmes programeve ushqyese (synimi i QZhQ-së 2.2). Në kontekstin e COVID-19 është bërë më i rëndësishëm shqyrtimi i kapaciteteve nacionale për paralajmërim të hershëm, zvogëlim të rreziqeve dhe menaxhim të pandemive (synimi i QZhQ-së 3.d), andaj OKB do të vazhdojë ta mbështesë qeverinë në këtë drejtim. Sistemet e arsimit do të përqendrohen në zhvillimin në fëmijëri të hershme për ta ndërtuar një themel të fortë për mirëqenien gjatë gjithë jetës (synimi i QZhQ-së 4.2), që sigurojnë qasje të barabartë në arsimin cilësor, veçanërisht për gratë, vajzat dhe personat e marginalizuar (synimi i QZhQ-së 4.1) dhe aftësitë e arsyeshme dhe arsimin profesional (QZhQ synimet 4.4 dhe 4.5). Barazia gjinore do të marrë vëmendje shtesë, qoftë përmes mbështetjes për pjesëmarrjen e barabartë ekonomike të grave (synimi i QZhQ-së 5.1), eliminimin e dhunës me bazë gjinore (synimi i QZhQ-së 5.2) ose qasjen në shëndetin riprodhues (synimi i QZhQ-së 5.6). Migrimi i rregullt, i sigurt dhe i përgjegjshëm dhe lëvizshmëria e njerëzve do të lehtësohet përmes zbatimit të politikave të migracionit të planifikuara dhe të menaxhuara mirë (synimi i QZhQ-së 10.7).
- 43. OKB-ja në Maqedoninë e Veriut do ta mbështesë Qeverinë në përballjen me vulnerabilitetin në vend dhe ndikimin e ndryshimit të klimës (QZhQ-së 13.1), veçanërisht në segmentet e rrezikuara të popullsisë, degradimin dhe përdorimin e paqëndrueshëm të burimeve natyrore, përfshirë biodiversitetin (synimi i QZhQ-së 12.2 dhe 15.1), dhe t'i bëjë komunitetet më rezistuese ndaj rreziqeve të katastrofave (synimi i QZhQ-së 13.1). OKB do të ndihmojë vendin në adresimin e cilësisë së ajrit dhe ndikimin e tij në shëndetin

dhe humbjen e ditëve të punës dhe do të promovojë menaxhim efikas të mbeturinave (QZhQ 11.6) dhe menaxhimin ekologjik të kimikateve (synimi QZhQ 12.4). Po ashtu ajo do të kontribuojë në kapacitetet nacionale për t'i përmbushur angazhimet globale për zvogëlimin e emetimeve të gazrave serrë dhe marrëveshjeve tjera multi-laterale mjedisore për zvogëlimin e rrezikut nga katastrofat (ZRK) përmes përmirësimit të qeverisjes mjedisore në nivelet nacionale dhe lokale.

44. Të gjitha këto intervenime do të përfshihen brenda kornizës gjithëpërfshirëse të parimit “askush të mos mbetet pas” me qëllim të zvogëlimit të pabarazive (përfshirë pabarazitë në të ardhura) dhe për të arritur një rezultat më të drejtë, të rezistueshëm dhe të qëndrueshëm të politikave dhe programit.

2.4 Rezultatet e Kornizës së bashkëpunimit dhe partneritetit

45. Katër rezultate e pasqyrojnë kontributin e Sistemit të OKB-së në Maqedoninë e Veriut në arritjen e tre prioritetëve strategjike të identifikuar midis viteve 2021 dhe 2025. Çdo kategori e rezultatit më poshtë pikësohet ofron një teori të ndryshimit, i përshkruan rrugët për ta arritur qëllimin, grupet vulnerable të synuara dhe agjencitë kontribuuese të OKB. Synimet dhe indikatorët përkatës të QZhQ-ve janë dhënë në Kornizën e Rezultateve (**Shtojca 1**).
46. Gjithashtu çdo pjesë e rezultateve e diskuton llojin e partneriteteve, ekzistues dhe të planifikuar, të nevojshme për arritjen e tij. Meqenëse OKB-ja në Maqedoninë e Veriut është vetëm një nga kontribuesit e rezultateve, puna do të kryhet në bashkëpunim të ngushtë me palët tjera të interesit, me qëllim që të krijohet një sinergji më e mirë dhe të parandalohet dyfishimi i përpjekjeve. Njëkohësisht përderisa KBZhQ-ja i shpalos dhe i përcakton programet dhe projektet individuale të agjencive në vend, do të krijohen partneritete, aleanca dhe platforma të reja.
47. Këto rezultate janë identifikuar në mënyrë konsultative, duke u bazuar në sfidat e zhvillimit të identifikuar në analizën e gjendjes në vend dhe kontributin e tyre të mundshëm në prioritetet strategjike. Rezultatet më tej në një proces të filtrimit siç shpjegohet më lart. Filtrat kryesorë të përdorur ishin avantazhi krahasues i OKB-së, potenciali për efekt transformues dhe ndikimi i mundshëm pozitiv mbi grupet e lëna pas ose në rrezik për t'u lënë pas, si dhe përafrimi me strategjitë nacionale. Këto rezultate lidhen më tej me rekomandimet e organeve në lidhje me të drejtat e njeriut (Shtojca 4) dhe kontribuojnë drejtpërdrejt në pajtueshmërinë dhe zbatimin e tyre. Rekomandime të shumta të përfshira në raportet e Rishikimit Periodik Universal (RPU), Konventa për Eliminimin e të gjitha Formave të Diskriminimit ndaj Grave (CEDAW) dhe raportet e Raportuesve Specialë janë mes tjerash ndërhyrje programore thelbësore për OKB-në në Maqedoninë e Veriut.

2.4.1 Rezultati 1: Prosperiteti gjithëpërfshirës

Deri në vitin 2025, niveli i jetesës së të gjithë njerëzve në Maqedoninë e Veriut të jetë përmirësuar përmes qasjes së barabartë në punë të denjë dhe punësimit produktiv të gjeneruar nga një ekosistem biznesi gjithëpërfshirës dhe inovativ.

Teoria e ndryshimit

48. Nëse ekziston një mjedis stimulues për biznes, lidhje më të forta kthyesë të industrisë vendase me kompani të drejtuara nga investime të huaja të drejtpërdrejta IHD, disponueshmëria e aftësive në përputhje me tregun, investime në ekonominë e gjelbër dhe ekonomi që synon ta eliminojë krizimin e mbeturinave, kushte të përshtatshme për pjesëmarrjen e forcës së punës nga gratë dhe grupet në nevojë, përmirësimi i konkurrencës dhe produktiviteti i industrisë vendase, dhe krijimi i vendeve të gjelbra dhe të denjë të punës, *atëherë* standardi i jetesës në Maqedoninë e Veriut do të përmirësohet dhe do të ulët pabarazia në të ardhura.

- 49.OKB-ja në Maqedoninë e Veriut do të punojë drejt rritjes më të fuqishme, të qëndrueshme dhe gjithëpërfshirëse, ndërsa në të njëjtën kohë do të krijojë mundësi për punësim. Ndërhyrjet do të bazohen në parimin “askush të mos mbetet pas”, me qëllim që të zvogëlohen pabarazitë, përfshirë pabarazinë në të ardhura, dhe për të arritur një rritje më të drejtë dhe të qëndrueshme.
- 50.Ky rezultat synon të krijojë punë të reja produktive, me kohë të plotë, që janë të rezistueshme ndaj çdo goditjeje të qëndrueshme ose të ardhshme. Njerëzit, veçanërisht segmentet e prekshme të shoqërisë, do të pajisen me aftësi dhe kapacitete për të shijuar dhe për të pasur qasje të barabartë në punësim dhe punë me orar të plotë, produktive dhe të zgjedhur lirshëm.
- 51.OKB në Maqedoninë e Veriut do të punojë me palët e interesuara për t’i ndërtuar kapacitetet për planifikim, implementim dhe monitorim të politikave, programeve dhe financim të përgjegjshëm gjinor që do të përmirësonin pjesëmarrjen e grave dhe grupeve të marginalizuara të fuqisë punëtore, do ta zvogëlonte ekonominë joformale, do të gjenerojnë dije dhe aftësitë në pajtim me kërkesat e tregut, përmes arsimit të rregullt ose profesional, do të promovojnë punë të denjë në përputhje me standardet ndërkombëtare të punës, do ta inkurajojnë sipërmarrjen, promovojnë ekonominë e rezistueshme dhe ta eliminojë krijimin e mbeturinave, lehtësimin e tregtisë dhe lidhje të mençur, “punë të gjelbra”, inovacione dhe digjitalizim, do të investojnë në modernizim të ndjeshëm ndaj klimës së bujqësisë dhe do të përmirësojnë produktivitetin dhe konkurrencën e kompanive vendase. Kjo do të krijojë një mjedis ligjor dhe rregullator - përfshirë rregullin e ligjit, politikën e IHD-ve, politikën e punës, politikat miqësore ndaj familjes dhe politikën fiskale - që është e favorshme për biznesin dhe punësimin.
- 52.OKB-ja në Maqedoninë e Veriut do të kontribuojë në promovimin e zhvillimit ekonomik dhe social dhe mbrojtjen e të drejtave të grave, fëmijëve, personave me aftësi të kufizuara dhe grupeve tjera të ënueshme, përfshirë popullatën romë dhe barazinë gjinore në tregun e punës, në përputhje me rekomandimet e Raportit universal periodik (RUP).

Partneritetet

53. Partnerët kryesorë të qeverisë në këtë fushë do t’i drejtojnë proceset e politikbërjes, do të japin drejtim strategjik dhe do ta koordinojnë punën e partnerëve të zhvillimit. Ato përfshijnë Zëvendëskryeministrin për Çështjet Ekonomike, Zëvendëskryeministrin për Luftë Kundër Korrupsionit, Zhvillimit të Qëndrueshëm dhe Kapitalin Njerëzor, Ministritë e Punës dhe Politikës Sociale, Financave, Arsimit dhe Shkencës, Ekonomisë, Bujqësisë, Pylltarisë dhe Ekonomisë së Ujërave; Shoqërisë Informatike dhe Administratës Publike; Agjencinë për Punësim, Agjencinë për Promovimin e Sipërmarrjes, Fondin për Inovacion dhe Zhvillim të Teknologjisë, Administratën Doganore, Agjencinë për Kadastër të Pasurive të Patundshme, Këshillin Ekonomik dhe Social dhe Institutin e Ekonomisë. Gjithashtu edhe partneriteti me Parlamentin do të avancohet.
- 54.Organizatat e shoqërisë civile (OSHC) që përfaqësojnë grupe të cënueshme siç janë: romët, grupet e grave dhe bashkësitë etnike, të rinjtë, popullsia rurale dhe personat me aftësi të kufizuara, shoqatat e punëdhënësve, sindikatat dhe shoqatat e punëtorëve, Shoqatën e Maqedonisë së Veriut për Siguri në Punë dhe Shëndetit, oda ekonomike, institutet kërkimore dhe grupet e mendimit sjellin njohuri lokale për shkak të afërsisë së tyre me njerëzit dhe gëzojnë besueshmëri. Ata janë gjithashtu partnerë të rëndësishëm në promovimin e përgjegjësisë sociale.
- 55.Partneriteti me sektorin privat mund të ndihmojë në gjurmimin e zgjidhjeve të biznesit për problemet shoqërore. KOVID-19 është një mundësi për të zgjeruar tregtinë elektronike dhe digjitalizimin, të cilat nuk janë të mundshme pa partneritetin e sektorit privat. Për të arritur këtë rezultat do të hulumtohen modalitetet inovative për qasje të partneritetit dhe implementimit, siç janë partneritetet lokale të punësimit me qasje në sistemin e tregut, kontratat shoqërore dhe skemat e pagës sipas performancës. Partneritetet e brendshme dhe idetë e përbashkëta të projekteve do të kërkohen në mënyrë proaktive

gjatë zbatimit të KBZhQ-së për t'i adresuar sfidat më të rëndësishme multi-sektorale nën këtë Rezultat (p.sh. zgjidhje inovative për punësimin e refugjatëve).

Politikat relevante nacionale

56. Strategjia e Inovacionit 2012-2020; Strategjia e Konkurrencës 2016-2020; Strategjia për Politikën Industriale 2009-2020; Strategjia Nacionale për ndërmarrje të vogla dhe të mesme (NVM) 2018-2022; Programi i Zhvillimit të Mbrojtjes Sociale 2011-2021; Strategjia Nacionale për Deinstitutionalizim 2018-2027; Strategjia e Romëve 2017-2020; Strategjia Nacionale e Punësimit 2016-2020; Programi Shtetëror për Punë të Denjë 2019-2022; Programi i Punësimit dhe Reformës Sociale 2022; Strategjia për formalizimin e ekonomisë joformale 2018-2022; Strategjia Nacionale për Bujqësi dhe Zhvillim Rural 2014-2020; Strategjia Nacionale e Rinisë 2016-2020; Strategjia Nacionale për Uljen e Varfërisë dhe Përfundimin Social 2010-2020; Strategjia e Diasporës 2018-2023; Rezoluta për Politikën e Migracionit 2015-2020; Strategjia Nacionale e Trafikimit kundër Qenieve Njerëzore 2015-2020; Strategjia Nacionale për Barazinë Gjinore (2013-2020); Strategjia për zhvillimin rajonal 2020-2029, Programi për zhvillim të qëndrueshëm lokal dhe decentralizim 2021-2026; dhe Strategjia Nacionale për Barazi dhe Mosdiskriminim (2016-2020).

Agjencitë kontribuuese të OKB-së

57. FAO, ILO, UNDP, UN Women, UNESCO, UNFPA, UNOPS, UNECE, IOM, UNHCR, UN-Habitat

2.4.2 Rezultati 2: Shërbime cilësore për të gjithë

Deri në vitin 2025, njerëzit në Maqedoninë e Veriut kanë qasje universale në shërbime sociale cilësore të bazuar në të drejta, si kujdesi shëndetësor, arsimi dhe mbrojtje e nevojshme sociale dhe e fëmijëve, të rrënjësura në sisteme të qëndrueshme ndaj situatave emergjente.

Teoria e ndryshimit

58. Nevojitet investim në kapitalin njerëzor, sepse ai luan një rol të rëndësishëm në nxitjen e rritjes. OKB-ja do të punojë me partnerët përkatës për të mbështetur Qeverinë në forcimin e politikave dhe kapaciteteve, si dhe hartimin dhe ofrimin e shërbimeve sociale. Qasja pjesëmarrëse e përqëndruar te njerëzit do të miratohet si parimi themelor në hartimin dhe shpërndarjen e shërbimeve.

59. Nëse sistemi shëndetësor forcohet për të siguruar shërbime shëndetësore të arritshme, të përballueshme dhe cilësore, nëse është mjaft i rezistueshëm në përgjigje të epidemive/pandemive dhe emergjencave tjera, nëse kontrollohen sëmundjet jo-ngjitëse (NCD) dhe faktorët e rrezikut, ka një përmirësim dhe të drejtë të qasjes në arsim cilësor me rezultate afatgjate të mësimin, mësimi i shkathtësive është i drejtuar kah nevojat e tregut, shtrirja e mbrojtjes sociale është përmirësuar, është efikase, e orientuar dhe është financiarisht e qëndrueshme, nëse dinamikat e popullsisë (migrimi, nivelet e lindjeve dhe plakja) menaxhohen mirë, dhe nëse këto rezultate përgjigjen ndaj gjinisë dhe i përfshijnë grupet e cënueshme, duke mos lënë askënd pas, atëherë do të arrihet rezultati.

60. OKB-ja në Maqedoninë e Veriut do të promovojë sistemin shëndetësor si një kontribues në rritjen ekonomike dhe si një shërbim i drejtë dhe i përballueshëm. Ajo do t'i adresojë përparësitë e reja shëndetësore, duke përfshirë sëmundjet ngjitëse dhe jo-ngjitëse dhe faktorët e tyre të rrezikut, imunizimin, shëndetin seksual dhe riprodhues - planifikimin e familjes dhe shëndetin e nënës, dhe qasjen universale në shërbimet shëndetësore dhe përmirësimin e sistemeve të vendosura për t'i përballuar emergjencat e shëndetit publik që mund të ndikojë në jetesën, arsimin, pabarazitë sociale dhe fushat tjera të jetës.

61. Sistemi arsimor do të sigurojë qasje të barabartë në arsimin cilësor nga të gjithë, si fëmijët dhe të rriturit,

dhe veçanërisht gratë, vajzat dhe personat e marginalizuar. Fokusi i veçantë do të jetë në arsimin parashkollor, i cili kontribuon në zhvillim më të mirë shoqëror, emocional, kognitiv dhe fizik të nevojshëm për të ndërtuar një themel të fortë për mësim gjatë gjithë jetës dhe mirëqenie. Për më tepër, futja e arsimit gjithëpërfshirës seksual të përshtatshëm për moshën, inovativ dhe kulturor do të kontribuojë në vendosjen e barazisë gjinore, mosdiskriminimin dhe sjelljen jo të dhunshme në zhvillimin e adoleshentëve dhe të rinjve. Standardet në arsim do të përmirësohen, me qëllim që të arrihen nivelet e BE-së. Trajnimet dhe arsimi profesional do të modernizohen për t'u përputhur me kërkesat e tregut. Po ashtu do të forcohet roli i kulturës në zhvillimin dhe promovimin e identitetit dhe kohezionit shoqëror.

62. Mbrojtja sociale, e cila parandalon më të prekshmit nga rënia në varfëri dhe është një investim i tanishëm dhe i ardhshëm në kapitalin njerëzor, do të projektohet më mirë dhe do të synohet më mirë me një mbulim të përmirësuar për ta bërë atë më të arritshëm për ata në nevojë. Në fushën e mbrojtjes së fëmijëve, OKB-ja do të punojë në krijimin e shërbimeve gjithëpërfshirëse dhe të përforcuara reciprokisht për prindërit, kujdestarët dhe familjen e gjerë për të mbështetur zhvillimin socio-emocional dhe intelektual të fëmijëve; dhe ngritjen e një sistemi të fuqishëm të shërbimeve për të mbështetur alternativa të ngjashme me familjen për fëmijët pa kujdes prindëror ose në rrezik ndarjeje ose braktisjeje. Pasiguritë dhe dobësitë e personave të moshuar do të adresohen përmes ndërhyrjeve të synuara.
63. OKB-ja do ta mbështesë Qeverinë për t'i përmbushur standardet e vendosura në Konventën e Këshillit të Evropës për parandalimin dhe luftimin e dhunës ndaj grave dhe dhunës në familje (Konventa e Stambollit) dhe do të punojë drejt forcimit të shërbimeve të mbështetjes dhe mbrojtjes për të mbijetuarit e dhunës me bazë gjinore, dhunës kundër grave dhe dhunës në familje, duke u përqëndruar si në ofruesit e shërbimeve të përgjithshme ashtu edhe në ato të specializuara. Përveç kësaj, OKB-ja do t'i shqyrtojë martesat e fëmijëve, të cilat së bashku me dhunë në familje janë ndër praktikatat më të dëmshme. Gjithashtu do të promovohen rekomandimet e RUP-it mbi të drejtat për shëndetin, arsimin dhe sigurimet shoqërore.

Partneriteti

64. OKB do të përfitojë nga pozicionimi i saj i fortë dhe partneritetet ekzistuese, të cilat përfshijnë Ministrinë e Punës dhe Politikës Sociale, Shëndetësisë, Arsimin dhe Shkencës, Kulturës, Drejtësisë, Ministrinë e Punëve të Brendshme, Zyrën e Presidentit, Entitetin Shtetëror Statistikor, sistemeve shëndetësore, arsimore dhe ato të mbrojtjes sociale, shoqatat profesionale, rrjeti i gjerë i OShC-ve që përfaqësojnë grupe të prekshme siç janë personat me aftësi të kufizuara, njerëzit në varfëri, romët, gratë më të rrezikuara, viktimat e dhunës, gratë/vajzat e bashkësive etnike, përfshirë romët, fëmijët, të rinjtë, personat e moshuar, popullsia rurale, migrantët dhe refugjatët, punëtorët seksual, përdoruesit e substancave, njerëzit që jetojnë me HIV, personat LGBTI, si dhe botën akademike dhe partnerë ndërkombëtarë.
65. OKB-ja do të hulumtojë për partneritete të mëtejshme me sektorin privat, mediat dhe OSHC-të e personave të moshuar, si dhe do të shtrijë më tej rrjetin e partneritetit në shëndetësi (klinika private dhe laboratorë) dhe në digjitalizimin dhe reformën e shërbimit publik (Ministria e Shoqërisë Informatike dhe Administratës, fakultete të shkencave kompjuterike, TIK kompani). Partneriteti me mediat do të ofrojë vizibilitet për punën e OKB-së dhe do të ndihmojë avokimin në çështjet kryesore të zhvillimit. Partneriteti me grupet e mediave sociale do të synohet të arrihet te grupet e targetit..
66. Për sa i përket qasjeve të partneritetit do të mbështetet forcimi i programimit dhe kapaciteteve të implementimit të institucioneve qeveritare, gjithashtu në funksion të rrugës së anëtarësimit të vendit në BE. Po ashtu do të hulumtohen mekanizmat të ndryshëm të stimulues financiar, si skemat e pagës sipas performancës, transferimet e parave për ofrimin e shërbimeve sociale si dhe akciza për substancat e dëmshme, ndërsa buxheti i përgjigjshëm gjinor do të mbështetet edhe më tej.
67. Brenda sistemit të OKB-së do të hulumtohen partneritetet rreth temave si vetëdijesimi shëndetësor, imunizimi, të gjitha format e kequshqyerjes (duke përfshirë ushqyerjen e dobët dhe

mbipeshën/obezitetin), shëndetin e nënës/fëmijës, shëndetin seksual dhe riprodhues, shërbimet miqësore për të rinjtë, mbrojtjen e fëmijëve, forcimin e shërbimeve për migrantët, refugjatët dhe personat pa shtetësi, barazinë gjinore dhe luftën kundër çdo forme të dhunës, me një fokus të veçantë në dhunën ndaj grave.

Politikat relevante nacionale

68. Strategjia e Arsimit 2018-2025; Ligji për Mbrojtjen Sociale 2019; Strategjia e Shëndetit 2020; Rezoluta për Politikën e Migracionit 2015-2020; Strategjia Nacionale për Luftë kundër Trafikimit të Qenieve Njerëzore dhe Migracionit të Paligjshëm 2015-2020; Strategjia për Shëndet Seksual dhe Riprodhues 2010-2020; Strategjia Nacionale për Barazi Gjinore (2013–2020); Strategjia Nacionale për Barazi dhe Mos-Diskriminimin (2016-2020), Strategjia Nacionale për Deinstitutionalizim (2018-2027), Strategjia Nacionale për Parandalimin dhe Mbrojtjen e Fëmijëve nga Dhuna (2020-2025), Strategjia e Shëndetit Mendor (2018-2025); Programi për Zhvillim dhe Decentralizim të Qëndrueshëm Lokal 2021-2026; Plani Nacionale i Veprimit për Zbatimin e Konventës së Stambollit 2018-2023, dhe angazhimet e shtetit për ICPD.

Agjencitë kontribuuese të OKB-së

69. OSH, UNICEF, UNFPA, UNECE, IOM, ILO, UNODC, UNOPS, UNESCO, UNHCR, UNODC, UN Women, UN-Habitat

2.4.3 Rezultati 3: Mjedisi i shëndetshëm

Deri në vitin 2025, njerëzit në Maqedoninë e Veriut përfitojnë nga veprimet ambicioze të klimës, burimet natyrore të menaxhuara në mënyrë të qëndrueshme dhe biodiversiteti i ruajtur mirë përmes qeverisjes së mirë mjedisore dhe komuniteteve të qëndrueshme ndaj katastrofave.

Teoria e ndryshimit

70. Nëse vendi arrin ta ul emetimin e gazrave serë në përputhje me BE-në, zbaton politikat sektoriale të ndjeshme ndaj klimës, krijon vetëdijësim publik për ndryshimin e klimës dhe çështjet e mjedisit jetësor, ndërton kapacitete për adresimin e rreziqeve multi-dimensionale të ndryshimit të klimës, epidemitë dhe rreziqet natyrore dhe ato të shkaktuara nga njeriu, nëse komunitetet janë të rezistueshme ndaj katastrofave përmes zvogëlimit të rrezikut, gatishmërisë dhe reagimit pas një qasje parandaluese, nëse burimet natyrore menaxhohen në një mënyrë të qëndrueshme, zvogëlohet humbja e biodiversitetit, nëse intensiteti i energjisë zvogëlohet dhe efikasiteti i energjisë përmirësohet, burimet e ripërtëritshme përdoren më shumë, nëse ka bashkëpunim rajonal në drejtim të shkëmbimit të informacionit dhe veprimit kolektiv, si dhe ka prodhim dhe konsum të qëndrueshëm, atëherë njerëzit në Maqedoninë e Veriut, veçanërisht grupet e cënueshme dhe të përjashtuara, do të përfitojnë nga këto veprime dhe do të përmbushet rezultati.

71. Ky rezultat ka të bëjë me menaxhimin e qëndrueshëm dhe të rezistueshëm të burimeve natyrore në raport me ndryshimet klimatike (toka/dheu, uji, biodiversiteti), cilësinë e ajrit, energjinë e pastër, efikasitetin e energjisë, menaxhimin e mbeturinave dhe zvogëlimin dhe përgatitjen e rrezikut të katastrofave në komunitet në përputhje me kornizën Sendai për zvogëlimin e rrezikut nga katastrofat 2015-2030. OKB-ja në Maqedoninë e Veriut do ta ndihmojë vendin në tejkalimin e sfidave në lidhje me ndryshimet klimatike edhe në drejtim të zbutjes dhe përshtatjes. Do të krijojë vetëdije për gjurmët e karbonit dhe do t'i mbështesë industrinë dhe sektorin privat (përfshirë NVM-të) në adoptimin e teknologjive më të pastra me burimet e efektshme. Me arritjen e këtij rezultati do të përfshihen përmbajtjet rreth klimës dhe mjedisit jetësor në nivele të ndryshme të sistemit arsimor. Do të adresohen gjithashtu degradimi dhe praktikat e paqëndrueshme në shfrytëzimin e burimeve natyrore (toka, uji,

dheu), humbja e biodiversitetit, menaxhimi i paqëndrueshëm i pyjeve dhe ndotja e ajrit që tashmë po e kërcënojnë zhvillimin e qëndrueshëm, ashtu siç do të jenë edhe efektet shëndetësore të ndryshimeve klimatike. Kapacitetet nacionale dhe lokale të forcuara në drejtim të zvogëlimit të mbeturinave dhe menaxhimit efikas të tyre (mbeturinat kimike, uji, mbeturinat komunale, të rrezikshme dhe ato mjekësore). Në kuadër të këtij rezultati do të ofrohen zgjidhje inovative dhe të përgjegjshme ndaj gjinisë për qytetet e gjelbra dhe të qëndrueshme, si dhe qasje e përmirësuar në energjinë e pastër, duke përfshirë qëllimet produktive, efikasitetin e energjisë dhe dekarbonizimin e sektorit të transportit.

72. Meqenëse emetimet janë të lidhura ngushtë me përdorimin e burimeve, OKB-ja në Maqedoninë e Veriut do ta mbështesë "rritjen e gjelbër" si shteg i ardhshëm zhvillimor, i cili e promovon efikasitetin e përdorimit të burimeve dhe zhvillimin e karbonit të ulët në sektorët e energjisë, transportit, infrastrukturës dhe menaxhimit të mbetjeve. Meqenëse industria e turizmit rindërtohet pas COVID-19, ekziston një mundësi për të ringjallur ekonominë rurale duke promovuar turizmin e favorshëm ndaj mjedisit jetësor, që është më i lehtë për përdorimin e burimeve.

73. OKB në Maqedoninë e Veriut do të ndihmojë vendin me ngritjen e sistemeve në përputhje me Kornizën Sendai për menaxhim të rreziqeve nga katastrofat (parandalimi, gatishmëria dhe reagimi) dhe t'i bëjë komunitetet të rezistueshme ndaj katastrofave të ardhshme mes tjerash, të shkaktuara nga ngjarje ekstreme të motit si përmbytjet, valët e nxehtësisë dhe thatësira. Vendi ka një mundësi për t'u rikuperuar më mirë nga pandemia, duke e ndërthur Kornizën Sendai dhe parimet e zhvillimit të qëndrueshëm. Maqedonia e Veriut është një anëtare e Nismës për gatishmërinë dhe parandalimin e katastrofave për Evropën Juglindore, me qendër në Shkup që synon t'i adresojë masat e zvogëlimit të rrezikut të katastrofës dhe gatishmërisë në një shkallë nën-rajonale, duke e lehtësuar bashkëpunimin ndërkuftar. Një angazhim i fortë në organizatë do të kontribuojë në një përqendrim më të fortë në katastrofat ndërkuftare dhe forcimin e mëtejshëm të marrëdhënieve midis vendeve në Ballkanin Perëndimor përmes bashkëpunimit rajonal, vlerësimit të rrezikut dhe shkëmbimit të të dhënave. Më tej OKB-ja do të punojë në fuqizimin e kapaciteteve qeveritare, mekanizmave nacionale dhe kornizat institucionale për qasje dhe shpërndarje efektive të mjeteve për financim të mjedisit jetësor dhe ndryshimeve klimatike nga mekanizmat ekzistues si Fondi i Gjelbër i Klimës (FGJK) dhe Instrumenti Global i Mjedisit Jetësor (IGM). Maqedonia e Veriut është nënshkruese e pesë konventave të marrëveshjes shumëpalëshe për mjedisin jetësor: Konventa për ndotjen ndërkuftare të ajrit me rreze të gjatë; Konventa për qasjen në informacione, pjesëmarrjen e publikut në vendimmarrje dhe qasjen në drejtësi për çështjet e mjedisit jetësor; Konventa për vlerësimin e ndikimit në mjedis në një kontekst ndërkuftar; Konventa për mbrojtjen dhe përdorimin e rrjedhave ujore ndërkuftare dhe liqeneve ndërkombëtare; Konventa mbi efektet ndërkuftare të aksidenteve industriale, zbatimi i së cilës do të mbështetet më tej. Gjithashtu do t'i kushtohet vëmendja e duhur dhe do të fuqizohet lidhja mes qeverisjes, të drejtave të njeriut dhe mjedisit jetësor.

74. Rezultati do të kontribuojë në ndërtimin e kapaciteteve të autoriteteve nacionale në drejtim të krijimit të politikave të mjedisit jetësor me përgjegjësi gjinore, forcimin e qeverisjes mjedisore dhe kapacitetin e zbatimit, duke përfshirë raportimin kundër marrëveshjeve të ndryshme mjedisore shumëpalëshe, përfshirë politikat mjedisore të BE-së dhe një rishikim ambicioz të Kontributeve të Përcaktuara Nacionale për Ndryshimet Klimatike sipas Marrëveshjes së Parisit. Në këtë drejtim do të forcohet roli dhe kapaciteti i pushteteve lokale në qeverisjen mjedisore. Do të ripërtërihet fokusi në zbatimin e politikave dhe ligjeve mjedisore, duke testuar dhe miratuar qasje inovative. Gjithashtu ky rezultat do të përfshijë iniciativa rajonale për menaxhim të trupave ujorë ndërkuftarë.

Partneritetet

75. Qeveria me organet e saja, si politikëbërës dhe përgjegjëse për marrëveshjet shumëpalëshe mjedisore (MShM) është një partner kryesor dhe në të bëjnë pjesë subjektet e mëposhtme: Zëvendëskryeministri për Çështje Ekonomike, Ministritë e Mjedisit Jetësor dhe Planifikimit Hapësinor, Bujqësisë, Pylltarisë dhe Ekonomisë së Ujërave, Arsimit dhe Shkencës dhe Shëndetësisë, Ekonomisë, Transporti dhe Lidhjeve. Partnerët tjerë e përfshijnë Fondin për Inovacion dhe Zhvillim të Teknologjisë, Agjencinë e Ushqimit dhe Veterinarisë, Qytetin e Shkupit, Qendrën për Menaxhimin e Krizave, Qendrën e Informacioneve për

Mjedisin Jetësor, Institutin e Shëndetin Publik, Shoqërinë Ekologjike të Maqedonisë dhe Fondacioni Ballkanik për Zhvillim të Qëndrueshëm. Partneriteti me shoqërinë civile do të zgjerohet më tej në lidhje me rolin e tyre në demonstrimin e menaxhimit të qëndrueshëm të burimeve natyrore në terren, “teknologjitë e gjelbra”, promovimin e ekoturizmit, efikasitetin e përdorimit të burimeve dhe njohuritë lokale. OKB-ja do të bashkëpunojë më tej me shoqatat, institucionet akademike, sektorin privat dhe organizatat ndërkombëtare. Ka një interes në rritje në sektorin privat për t’i harmonizuar strategjitë e tyre me agjendën QZhQ pasi iu jep atyre mundësi për rritje të reputacionit dhe mundësi për të ofruar zgjidhje biznesi.

76. Po ashtu OKB-ja do të përfitojë nga partneritetet e saja ekzistuese me akademinë dhe do ta zgjerojë partneritetin me sektorin privat, institucionet financiare ndërkombëtare (IFN) dhe OSHC-të, veçanërisht në nën-zonat e ndotjes së ajrit, menaxhimit të mbeturinave, energjinë e rinovueshme dhe eficientë e energjisë.

77. Për të adresuar shpenzimet e ulëta publike për çështjet e mjedisit jetësor, OKB-ja do të synojë ta përdorë financimin dhe t’i lejojë partnerët nacionalë të kenë qasje në fonde vertikale ose të specializuara (GEF, GCF, Fondi i Përbashkët për QZhQ, etj.), Po ashtu do të kërkojë mundësi për bashkëfinancim me pushtetin (në nivelet qendrore ose lokale) dhe me financim të kombinuar. Në mbështetje të pranimit të vendit në BE dhe përqendrimit në rritje të BE-së në politikën e gjelbra dhe miqësore me mjedisin jetësor, do të thellohen më tej partneritetet me partnerët kryesorë ndërkombëtarë.

78. Për ta përshpejtuar arritjen e këtij rezultati, do të hulumtohet partneriteti rreth temave multi-sektoriale si ndotja e ajrit dhe burimet e ripërtëritshme, efikasiteti i energjisë, ndotja e ajrit dhe shëndeti, ndotja e ajrit dhe migrimi, prodhimi i karbonit të ulët dhe ekonomia që synon eliminim e mbeturinave si dhe stimulimet financiare për të zvogëluar ndotjen.

Politikat relevante nacionale

79. Strategjia e mjedisit jetësor dhe ndryshimit të klimës për Republikën e Maqedonisë Veriore (2014-2020); Strategjia për Zhvillimin e Qëndrueshëm të Pylltarisë në Maqedoninë e Veriut (2006); Strategjia Nacionale për Konsolidimin e Tokës Bujqësore për periudhën 2012-2020, Strategjia Nacionale për Mbrojtjen e Natyrës për periudhën 2017-2027; Plani Nacional i Veprimit për Luftimin e Shkretëtirimit në Republikën e Maqedonisë së Veriut (në pritje të miratimit zyrtar); Strategjia për përmirësimin e eficientë së energjisë në Republikën e Maqedonisë së Veriut deri në vitin 2020; Strategjia Nacionale për Bujqësi dhe Zhvillim Rural 2014-2020; Strategjia për përdorimin e burimeve të ripërtëritshme të energjisë në Republikën e Maqedonisë së Veriut deri në vitin 2020; Strategjia Nacionale e Biodiversitetit me Planin e Veprimit 2018-2023; Rezoluta për Politikën e Migracionit 2015-2020; Strategjia Nacionale e Menaxhimit të Mbeturinave 2008-2020; Strategjia Nacionale e Menaxhimit të Ujërave 2012-2042, Strategjia për Zhvillimin e Energjisë së Republikës së Maqedonisë së Veriut deri në vitin 2040, Platforma Nacionale për Zvogëlimin e Rrezikut nga Katastrofat, Kontributet e Përcaktuara Nacionale, Plani Nacional i Gatishmërisë dhe Reagimit të Sistemit Shëndetësor në Maqedoninë e Veriut dhe Strategjia Nacionale për Zhvillimin e Kulturës 2018-2022.

Agjencitë pjesëmarrëse të OKB-së

80. FAO, UNDP, UNEP, UNECE, UNESCO, UNICEF, UNIDO, WHO, UNDRR, UNFPA, UN Women, IOM, UNOPS, UN-Habitat

2.4.4 Rezultati 4: Qeverisja e mirë

Deri në vitin 2025, njerëzit në Maqedoninë e Veriut përfitojnë nga sundimi i përmirësuar i ligjit; politikat e bazuara në prova, politikat parashikuese dhe të përgjegjshme gjinore; kohezioni më i madh shoqëror; dhe ofrimi efektiv i shërbimeve nga institucione transparente, llogaridhënëse dhe të përgjegjshme

Teoria e ndryshimit

81. Nëse sistemi gjyqësor reformohet për ta bërë atë më të pavarur dhe të qasshëm, administrata publike është më jo-partiake dhe e bazuar në merita, vendimmarrja është transparente, pjesëmarrëse dhe e bazuar në prova, përgjegjësia e institucioneve të qeverisjes ndaj njerëzve forcohet në të gjitha nivelet, mekanizmat e zbatimit për detyrimet e të drejtave të njeriut janë përmirësuar, nëse të drejtat e grave mbrohen dhe promovohen, qeveritë lokale fuqizohen me kapacitete dhe burime, ofrimi i shërbimeve i ka njerëzit në fokus, sistemet statistikore janë përmirësuar për të gjeneruar, analizuar dhe shfrytëzuar të dhëna të ndara, kohezionin social dhe ndërtimi i besimit forcohet, politikat dhe masat anti-korrupsion zbatohen në mënyrë rigoroze, nëse ka një angazhim më të madh qytetar dhe liri për mediat dhe shoqërinë civile dhe aftësitë e parashikueshme të qeverisjes *atëherë* do të ketë gjithashtu përmirësime në rezultatet e tjera, si dhe do të arrihet vizioni i një Maqedonie të Veriut prosperuese, gjithëpërfshirëse dhe rezistuese.
82. OKB-ja në Maqedoninë e Veriut do të punojë drejt realizimit të plotë të të drejtave të njeriut për të gjithë, në përputhje me rekomandimet e raporteve për të drejtat e njeriut dhe në harmoni me legjislacionin e BE-së dhe me fokus te gratë, fëmijët, të rinjtë, personat e moshuar, personat me aftësi të kufizuara, pakicat etnike, LGBTI dhe grupe të tjera të pambrojtura. Po ashtu OKB-ja do ta promovojë barazinë gjinore, veçanërisht në sektorët, ku gratë janë të nënpërfaqësuar; sundimin e ligjit dhe qasjen në drejtësi, duke forcuar sistemin e drejtësisë, duke i bërë proceset gjyqësore më transparente dhe duke i fuqizuar njerëzit e marginalizuar për ta kërkuar drejtësinë, përfshirë edhe ndërgjegjësimin ligjor dhe ndihmën juridike falas. OKB-ja do të vë në pikësynim praktikatat e dëmshme që i shkelin në mënyrë të qartë të drejtat e njeriut, siç është dhuna me bazë gjinore dhe martesat e fëmijëve. Kjo gjithashtu do ta ndihmojë Qeverinë t'i përmbushë detyrimet e saja ndërkombëtare për të drejtat e njeriut, përfshirë raportimin, monitorimin dhe sigurimin që këto angazhime realizohenpërmes krijimit të mekanizmave institucionale. OKB-ja do të mbështesë Qeverinë në përmirësimin e legjislacionit për drejtësinë për fëmijët dhe rritjen e kapaciteteve institucionale për zbatimin e saj. Në fokus do të jetë edhe zhvillimi i mekanizmave për drejtësi rikuperuese. Do të përmirësohen instrumentet ligjore specifike si për trafikun e armëve të zjarrit dhe trafikimin e personave dhe kontrabandën e migrantëve, ndërsa kontrollet e përmirësuara në kufirin ajror do të sigurohen përmes krijimit të një organi ndër-agjencie.
83. Reformat e administratës publike do të mbështeten për të siguruar shpërndarjen e shërbimeve të bazuara në merita, jopartiake, efikase, të përgjegjshme dhe transparente, përfshirë ndihmën e inovacioneve dhe digjitalizimit. OKB-ja do të kontribuojë në një zhvillim më të ekuilibruar social-ekonomik lokal dhe rajonal dhe në zbatimin e Marrëveshjes së Stabilizim-Asociimit, reformave të tjera qeveritare të lidhura me pranimin në BE dhe ndërtimi i kapaciteteve të institucioneve të qeverisjes vendore, këshillave rajonale dhe subjekteve tjera rajonale për t'i planifikuar, ekzekutuar dhe monitoruar shërbimet publike në një mënyrë efikase dhe të barabartë, në përputhje me parimin "askush të mos mbetet pas".
84. Do të rritet kapaciteti i autoriteteve nacionale dhe do të hartohen politikat e popullsisë të bazuara në dëshmi për të menaxhuar me dinamikat demografike duke përfshirë (e)migrimin, fertilitetin e ulët dhe plakjen. Masat kundër korrupsionit do të fuqizohen përmes mbështetjes së kornizës ligjore dhe duke e forcuar zbatimin e ligjit, po ashtu do të plotësohet përmirësimi i qasjes në informacion, digjitalizimi e shërbimeve dhe shërbimeve civile (rritja e efikasitetit të administratës). OKB-ja në Maqedoninë e Veriut do të kontribuojë në një qeverisje fiskale më efikase dhe transparente, për të krijuar hapësirë fiskale për ofrimin e shërbimeve cilësore, të arritshme dhe të përgjegjshme ndaj gjinisë dhe financim më të synuar për implementim e Agjendës 2030.
85. OKB-ja në Maqedoninë e Veriut do t'i mbështesë autoritetet nacionale në gjenerimin e të dhënave themelore, të besueshme dhe rregullisht të ndara për të promovuar vendimmarrje të bazuar në prova, vizionim strategjik afatgjatë dhe monitorim dhe raportim të QZhQ-ve; ajo do të mbështesë regjistrimin si një moment kyç për sigurimin e të dhënave të besueshme; dhe proceset për të zhvilluar dokumente të reja nacionale të planifikimit strategjik. Do të promovohet qeverisja parashikuese për rritjen e kapacitetit

të planifikimit strategjik të institucioneve dhe do të shqyrtohet ndihma e ofruar për komunitetet për t'iu përgjigjur goditjeve dhe streseve.

86. Në pajtim me Planin e Veprimit të Ballkanit Perëndimor,¹¹ KBZHQ-ja do të kontribuojë në kohezionin social dhe ndërtimin e besimit në vend, duke angazhuar komunitete të ndara përgjatë vijave etnike dhe fetare, duke u përqëndruar në angazhimin e grave (në përputhje me rezolutën 1325 të Këshillit të Sigurimit të OKB-së) dhe të rinjve. Do të implementohen intervenimet, që e promovojnë barazinë gjinore, angazhimin qytetar të të rinjve, ndërtimin e besimit, dialogun social, ndërtimin e paqes, trajtimin e barabartë para ligjit të të gjitha grupeve shoqërore, parandalimin e krimeve si dhuna dhe gjuha e urrejtjes, dhe mundësitë e barabarta për të gjithë për t'i realizuar të drejtat e tyre njerëzore dhe potencialin e plotë. Do të sigurohet mbështetje për parandalimin e dhunës ndaj grave dhe fëmijëve dhe dhunës në familje.
87. Duke u nisur nga parimi, që njerëzit nuk janë marrës pasivë të shërbimeve, por shtytës të ndryshimit, ndërhyrjet e OKB-së do ta mbështesin transformimin shoqëror për qasje më aktive dhe të përgjegjshme individuale dhe të komunitetit për një zhvillim të qëndrueshëm dhe gjithëpërfshirës. Të gjitha programet do t'i trajtojnë normat shoqërore, qëndrimet dhe besimet që krijojnë pengesa për ndryshimin. Gjithashtu do të mbështeten intervenimet rajonale që e promovojnë pajtimin, besimin dhe bashkëpunimin ndërkufitar. Në këtë drejtim do të sigurohet mbështetje për zbatimin e ligjit kufitar.
88. Rekomandimet dhe raportet e organeve për të drejtat e njeriut kanë të bëjnë me të drejtat e grupeve specifike të ndjeshme (romë, refugjatë, migrantë, persona pa shtetësi dhe persona me aftësi të kufizuara) dhe kërkojnë nga qeveria t'i zbatojë këto rekomandime. Qeveria ka ndërmarrë hapa për ta miratuar një ligj të ri për parandalimin dhe mbrojtjen nga diskriminimi. Ajo gjithashtu ka krijuar një mekanizëm për monitorim të implementimit të Konventës për të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuara (KDPAK). OKB-ja në Maqedoninë e Veriut do t'i ndihmojë autoritetet në zbatimin e këtyre rekomandimeve.

Partneriteti

89. Qeveria dhe organet kushtetuese do të luajnë rol kryesor. OKB-ja do të jetë partner me ministritë, departamentet dhe agjencitë kryesore dhe do ta mbështesë Qeverinë në harmonizimin e legjislacionit me normat dhe standardet ndërkombëtare, përmes realizimit të reformave kryesore të qeverisjes dhe gjyqësorit, reformës së administratës publike, digjitalizimin e shërbimeve publike, financat publike, luftën kundër korrupsionit dhe grumbullimin e të dhënave. Partnerët kryesorë përfshijnë Parlamentin, Zëvendëskryeministrin për Luftë Kundër Korrupsionit, Zhvillim të Qëndrueshëm dhe Kapital Njerëzor, Ministritë e Punëve Brendshme, Drejtësisë, Ministrinë e Shoqërisë Informatike dhe Administratë, Ministrinë e Financave, Ministrinë për Vetëqeverisje Lokale, Ministrinë e Punës dhe Politikës Sociale dhe Ministrinë e Punëve të Jashtme, Sekretariatit për Çështjet Evropiane, Bankën Nacionale, Drejtorinë e të Ardhurave Publike, Komisionin për luftë kundër korrupsionit, komunat, gjyqësinë, Zyrën e Avokatit të Popullit dhe Entin Shtetëror të Statistikës.
90. Për arritjen e këtij rezultati do të jetë me rëndësi thelbësore partneriteti me shoqërinë civile, përfshirë mediat, shoqatat profesionale dhe odat (ekonomike), organizatat ndërkombëtare dhe rajonale në Ballkanin Perëndimor, organizatat ndërkombëtare joqeveritare (OJQ) aktive në sferën politike, think-tank-et dhe partnerët jo-traditionalë siç janë koalicionet e OSHC-ve, personat me ndikim në shoqëri, vullnetarët dhe udhëheqësit fetarë në fushat e qeverisjes rajonale dhe lokale, për të drejtat e njeriut, barazinë gjinore, sundimin e ligjit dhe migrimin, si dhe promovimin e përgjegjësisë dhe transparencës .
91. Partneriteti me sektorin privat do të zgjerohet për shkak të rolit të tyre vendimtar në aderimin në BE dhe për shkak të ndikimit në krijimin e politikave. Si burim kryesor i punësimit dhe inovacioneve, duke

¹¹ Përkushtimi gjerë i sistemit të OKB-së për fuqizim të mbështetjes për ndërtim të besimit dhe dialogut në rajon, siç është përcaktuar nga lidhshipi i OKB-së në vitin 2019

përfshirë digjitalizimin, sektori privat mund të luajnë një rol në promovimin e transparencës dhe përmirësimin e ofrimit të shërbimeve nga autoritetet publike.

92. Në mënyrë aktive do të kërkohen mundësitë për thellimin e partneriteteve dhe përafrimit në drejtim të aderimit në BE, ku do të jenë në fokus aspektet e qeverisjes së mirë (Kapitujt 23 dhe 24) në rastin e hapjes së negociatave të aderimit në BE. Për ta përsheptuar përmbushjen e këtij rezultati përmes projekteve të përbashkëta do të hulumtohen partneritetet e brendshme rreth migracionit, financimit të QZhQ-ve, luftës kundër dhunës, përparimit të grave në vendimmarrje, të drejtat e romëve dhe të rinjve.

Politikat relevante nacionale

93. Strategjia e reformës së sektorit gjyqësor (2017-2022); Strategjia e reformës së administratës publike (2018-2022); Programi i reformës së menaxhimit të financave publike (2018-2021); Strategjia e të dhënave të hapura (2018–2020); Rezoluta për politikën e migracionit 2015-2020; Strategjia nacionale për zhvillimin e konceptit të një shoqërie për të gjithë dhe ndërkulturalizmi 2020-2022; Strategjia për Zhvillim Rajonal 2020-2029; Programi për zhvillim dhe decentralizim të qëndrueshëm lokal (2021-2026); Projektligji për regjistrimin e popullsisë, Ligji për dhunë me bazë gjinore, Strategjia nacionale për barazi gjinore (2013-2020); Strategjia nacionale për barazi dhe mosdiskriminim (2016-2020); Plani nacional i veprimit për zbatimin e Konventës së Stambollit, Plani nacional i veprimit për Rezolutën 1325 të Këshillit të Sigurimit të OKB-së; Strategjia nacionale për luftimin e trafikimit të qenieve njerëzore dhe migracionit të paligjshëm 2015-2020; Strategjia e zhvillimit të policisë 2016-2020 dhe Angazhimet nacionale për ICPD.

Agjencitë kontribuuese

94. UNDP, UNODC, IOM, UNHCR, UN Women, UN-OHCHR, UNFPA, UNICEF, OBSH, UNECE, UNOPS, UN-Habitat

2.5 Sinergjitë ndërmjet rezultateve të KBZhQ-së dhe transformimit ekonomik

95. Analiza e përbashkët e gjendjes në vend 2020 i ka identifikuar sfidat kryesore që janë rezultat i çështjeve të shumta, të ndërlidhura dhe komplekse. Prandaj, të gjitha rezultatet e KBZhQ-së janë të ndërlidhura dhe e përforcojnë njëra-tjetrën. Duke punuar së bashku për të gjeneruar sinergji midis rezultateve, OKB-ja në Maqedoninë e Veriut do të punojë drejt transformimit ekonomik të vendit të bazuar në një rritje më të fortë, më të barabartë dhe më të gjelbër, duke e përsheptuar progresin e përgjithshëm drejt Agjendës 2030. Kjo do të krijojë terren për ta promovuar dhe ndihmuar në formulimin e një strategjie më afatgjatë të zhvillimit nacional.

96. Në mënyrë të veçantë, ndryshimi i klimës, shterimi i burimeve natyrore dhe biodiversiteti (Rezultati 3) imponojnë kufizimin e rritjes dhe punësimit (Rezultati 1) ashtu si cilësia dhe ndotja e ajrit ndikojnë në shëndetin (Rezultati 2) dhe produktivitetin. Rritja më e ulët, e shkaktuar nga ndonjë prej faktorëve të mësipërm (Rezultati 3) jo vetëm që do të ndikojë në punësimin dhe të ardhurat, por gjithashtu do të zvogëlojë hapësirën fiskale të qeverisë për ofrim të shërbimeve sociale (shëndetësi, arsim dhe mbrojtje sociale) dhe do të ketë ndikim negativ në Rezultatit 2.

97. Rezultati 4 (Qeverisja) ndikon ndaj gjithë të tjerëve: në mungesë të perspektivës ndër-sektoriale, vendimmarrjes së bazuar në prova dhe koherencës së politikave, do të rrezikohen rezultatet tjera. Sundimi i ligjit dhe administrata publike transparente jo vetëm që do të krijojnë kushte për lulëzimin e biznesit dhe punësimit (Rezultati 1), por gjithashtu do ta promovojnë ofrimin e shërbimeve sipas parimit “askush të mos mbetet pas” (Rezultati 2).

98. Investimi në arsim cilësor me qasje të barabartë sidomos nga gratë (Rezultati 2) do të ketë ndikim të dobishëm në pjesëmarrjen e grave në forcën e punës dhe perspektivat e tyre të punësimit (Rezultati 1).

Gjithashtu investimet e këtu do të kontribuojë në rezultate dhe status më të mirë të shëndetit riprodhues në familje dhe komunitet. Edukimi i përmirësuar i grave dhe vajzave rreth do të jetë në veçanti frytdhënës. Investimet në ndërtimin e aftësive do të zvogëlojnë potencialisht emigracionin dhe humbjen e fuqisë punëtore, ndërsa investimet në inovacion do të mundësojnë efekt më të mirë për kompanitë e vendit, nga kompanitë e drejtuara nga investimet e drejtpërdrejta të huaja (Rezultati 1).

99. Ndonjë katastrofë ose pandemi (Rezultati 3) mund t'i devijojë burimet nga zhvillimi në përgjigje ndaj emergjencës dhe në atë mënyrë mund të shkaktojë ngecje, siç e dëshmoi pandemia e fundit e KOVID-19. Kjo gjithashtu mund të jetë një mundësi për një rifillim më të mirë, për ta promovuar qëndrueshmërinë dhe inovacionin. Kjo mund ta inkurajojë digjitalizimin në ofrimin e shërbimeve dhe potencialisht ta zvogëlojë korrupsionin dhe koston e ofrimit (Rezultati 4). Situatat e këtu mund gjithashtu të përdoren për ta kapërcyer ndasinë digjitale dhe për ta përmirësuar ofrimin e shërbimeve për grupet në nevojë, ndërsa në të njëjtën kohë do të mundësojnë krijimin e vendeve të punës, duke përfshirë “punët e gjelbra” që do të kontribuojnë në Rezultatet 1 dhe 3.
100. Angazhimet ndërkombëtare të vendit dhe proceset e të drejtave të njeriut në kuadër të RUP, CEDAW dhe KDPAK, do të kontribuojnë drejtpërdrejt në barazinë gjinore dhe përfshirjen e grupeve të cenueshme, dhe do të ndikojnë në të gjitha rezultatet e tjera. Parimi “askush nuk mbetet pas” i bazuar në të drejtat e njeriut dhe barazinë gjinore, i përshkruan të gjitha rezultatet dhe e promovon sinergjinë. Respektimi i parimeve të zbatimit jodiskriminues të ligjeve (Rezultati 4) do të promovojë kohezionin dhe besimin shoqëror, i cili është qëllim dhe instrument për rritje të qëndrueshme. Kjo mënyrë e punës do ta promovojë përfshirjen e grupeve të cenueshme, veçanërisht të pakicave dhe refugjatëve, dhe do ta promovojë realizimin e të gjitha rezultateve tjera.
101. Përmbushja e rezultateve mund të përshpejtohet me bashkëpunimin e zgjeruar rajonal në fushat e zvogëlimit të rrezikut nga katastrofat, tregtinë dhe lidhjen, lëvizjet e popullsisë, ujin, energjinë, ndryshimin e klimës, paqen dhe sigurinë, dhe shkëmbimin e të rinjve. KBZhQ-ja do ta shfrytëzojë bashkëpunimin ekzistues të vendit në të gjithë Ballkanin Perëndimor dhe anëtarësimin e tij aktiv në disa struktura rajonale, për të përshpejtuar zhvillimin.

2.6 Qëndrueshmëria

102. OKB-ja në Maqedoninë e Veriut do të ndërmerr hapa për të siguruar qëndrueshmëri të rezultateve përtej kohëzgjatjes së KBZhQ-së, të cilat do të jenë thelbësore dhe në përputhje të ngushtë me politikën nacionale të zhvillimit dhe planin e pranimit në BE. Anëtarësimi në BE është përparësia kryesore nacionale, e cila do ta nxisë formulimin e politikave dhe reformave dhe gjithashtu do të kontribuojë në përmbushjen e QZhQ-ve.
103. Ndërtimi i kapaciteteve dhe forcimi i institucioneve nacionale në nivel qendror, rajonal dhe lokal, i paraprirë nga një vlerësim i detajuar i kapacitetit, është thelbësor për qëndrueshmërinë e rezultateve dhe përfshirjen e OKB-së në Maqedoninë e Veriut. Në përputhje me këtë, do të ketë më pak fokus në ofrimin e drejtpërdrejtë dhe më shumë në mbështetjen e politikave dhe ndryshimeve sistematike. Gjithashtu sukseset e përmirësuar të qeverisjes në drejtim të koherencës së politikave dhe koordinimit ndër-sektorial do të sigurojnë sinergji dhe qëndrueshmëri të rezultateve.
104. Për të siguruar pajtueshmëri me standardet dhe normat ndërkombëtare të të drejtave të njeriut dhe për t'i përmbushur detyrimet për të drejtat e njeriut, vendi do të duhet të krijojë dhe institucionalizojë mekanizma të ndryshëm ose ta përmirësojë funksionimin e atyre ekzistues. Fokusi i fuqishëm i KBZhQ-së në të drejtat e grupeve në nevojë dhe “atyre të lënë pas” do të kontribuojë në qëndrueshmërinë e rezultateve përtej kohëzgjatjes së KBZhQ-së.

2.7 Përparësitë krahasimtare të OKB-së dhe konfiguracioni i ekipit të OKB-së në vend

105. OKB-ja në Maqedoninë e Veriut ose ekipi i OKB-së në vend (UNCT) përbëhet nga 14 agjenci me prani fizike në vend dhe 4 agjenci tjera që e mbështesin implementimin e KBZhQ-ve nga distanca.¹² OKB-ja ka qenë një partner i besuar dhe i kahershëm i Qeverisë, duke kontribuar në realizimin e prioriteteve nacionale. Ajo i përdor njohuritë, partneritetet dhe burimet, dhe është ruajtëse e vlerave. OKB-ja është lehtësues dhe inicues i angazhimit të shumë palëve të interesuara; ndërmjetës njohurish; ofrues të praktikave më të mira rajonale dhe globale dhe partner që ofron zgjidhje të shpejta. OKB-ja në Maqedoninë e Veriut vepron shpejtë për t'iu përgjigjur nevojave nacionale, duke përfshirë emergjencat, dhe është një partner i besueshëm dhe jo-partiak i Qeverisë dhe palëve të tjera përkatëse.
106. Një studim i perceptimit të OKB-së në Maqedoninë e Veriut në vitin 2020 në mesin e partnerëve zhvillimor e vuri në dukje avantazhin krahasues të OKB-së në fushat e të drejtave të njeriut, qeverisjes, sundimit të ligjit, barazisë gjinore, veprimit të klimës, refugjatëve dhe migracionit, shëndetësisë dhe arsimit. Partnerët i rekomanduan OKB-së ta përforcojë komunikimin dhe qasjen ndaj publikut, zgjerimin e partneriteteve me organizatat lokale dhe ofrimin e shërbimeve “si një OKB”. Përveç kësaj, OKB-së iu rekomandua të angazhohej në një bashkëpunim thelbësor që shkon përtej projekteve, siç janë të qenit përkrahës dhe mbështetës i nivelit të lartë të dialogut të politikave për QZhQ, si dhe fuqizimit të të dhënave dhe statistikave që ndërlidhen me QZhQ-në.
107. OKB-ja në Maqedoninë e Veriut do t'i shfrytëzojë avantazhet e saja krahasuese për ta nisur diskursin për zhvillim me palët e interesuara mbi sfidat kryesore dhe ato në zhvillim; t'i ndajë praktikat më të mira globale dhe rajonale me Qeverinë dhe partnerët tjerë nacionalë; të sigurojë këshilla për politikën dhe legjislacionin për të promovuar përputhjen e tyre me normat dhe standardet ndërkombëtare; ta përdorë një rrjet të gjerë partnerësh për zhvillim të qëndrueshëm; dhe ta përfshijë parimin “askush nuk mbetet pas” në politikën dhe programet qeveritare.
108. Arritja e rezultateve të KBZhQ-së është një përpjekje e kombinuar e OKB-së dhe partnerëve tjerë. OKB-ja në Maqedoninë e Veriut punon ngushtë me pushtetin qendror dhe atë lokale, shoqërinë civile, institucionet rajonale dhe ndërkombëtare, sektorin privat, akademinë, mediat dhe palët tjera përkatëse. Për ta shmangur dyfishimin dhe për të siguruar efikasitet, OKB-ja në Maqedoninë e Veriut do të vazhdojë të shfrytëzojë rolin e saj të koordinimit të donatorëve dhe do t'i harmonizojë programet e saja me palët tjera zhvillimore.
109. Për ta verifikuar kapacitetin dhe konfiguracionin e OKB-së në mbështetje të realizimit të KBZhQ-së është bërë një vlerësim i kapacitetit të agjencive, që është përshkruar më tej në Koncept dokumentin e përbashkët. Ekipi i OKB-së në Maqedoninë e Veriut në formën e vet aktuale ka ekspertizën dhe kapacitetin e nevojshëm teknik, funksional dhe operacional për t'iu përmbushur zotimet e KBZhQ-së. Anëtarët e ekipit vendor të OKB-së do ta ofrojnë ekspertizë në fushat e tyre përkatëse dhe do ta mbështesin Qeverinë përmes burimeve të saj njerëzore dhe financiare dhe duke mobilizuar protagonistët tjerë për ta arritur ndryshimin e dëshiruar transformues. Gjithashtu ekipi i OKB-së në vend do të sigurojë sinergji me partnerët tjerë, duke shmangur dyfishimin dhe duke marrë mbështetje nga Grupi i Zhvillimit të Qëndrueshëm i OKB-së si dhe nga zyrat rajonale dhe globale të agjencive përkatëse të saj. Agjencitë e OKB-së do të punojnë me burimet financiare në dispozicion të sjella nga cikli i mëparshëm, por edhe do të sigurojnë burime shtesë; do të kërkojnë efikasitet duke ndërmarrë programe të përbashkëta dhe duke shfrytëzuar operacione të përbashkëta. Konfiguracioni i ekipit të OKB-së në vend do të monitorohet rregullisht.

¹² Banka Botërore dhe Fondi Monetar Ndërkombëtar janë pjesë e Sistemit të OKB-së dhe anëtarë të ekipit të OKB-së në vend, por jo edhe nënkrahues të KBZhQ-së.

110. Mënyra se si evoluon pozicioni i ekipit të OKB-së në vend drejt vitit 2030 do të ndikohet fuqimisht nga zhvillimet globale dhe rajonale si rezultat i KOVID-19 dhe pranimet të vendit në BE. Maqedonia e Veriut është një ekonomi e vogël dhe duke pasur parasysh tranzicionin e saj demografik, vendi do të duhet të bëhet ose të mbetet një pjesë integrale e kornizave dhe iniciativave rajonale, përveç BE-së, për ta realizuar potencialin e saj të plotë zhvillimor. Ekipi i OKB-së në Maqedoninë e Veriut e ka sajuar vizionin e vet menjëherë pas shpërthimit të KOVID-19 për të rënë dakord mbi rolin e tij në ofrimin e ndihmës për vendin në drejtim të zbatimit të Agjendës 2030, madje ky rol do të rivlerësohet, nëse shfaqet nevoja gjatë progresit të implementimit të mëtejme të KBZhQ-së.

3.1 Strategjia e implementimit dhe partneritetet strategjike*Angazhimi i përbashkët i më shumë palëve*

111. OKB-ja në Maqedoninë e Veriut ka partneritet të shkëlqyeshëm me Qeverinë, me institucionet ndërkombëtare financiare (INF), partnerë bilaterale të zhvillimit, sektorin privat, shoqërinë civile dhe mediat. Ajo do të vazhdojë t'i angazhojë këto dhe ta lehtësojë konvergencën e përpjekjeve rreth Agjendës 2030, duke ofruar një platformë neutrale dhe të bazuar në prova për zhvillim të diskursit të palëve të interesuara rreth synimeve të zhvillimit nacional.
112. *Këshilli Nacional për Zhvillim të Qëndrueshëm (KNZhQ)* do të jetë platforma kryesore nacionale për një partneritet të zgjeruar strategjik. Më tej, OKB-ja do të merr pjesë aktive në mekanizmat ekzistues të koordinimit të ndihmës - siç janë *grupet e punës në nivel të sektorit* – me qëllim të harmonizimit të punës së OKB-së me të gjithë partnerët e zhvillimit.
113. OKB-ja në Maqedoninë e Veriut do të forcojë më tej partneritetin me INF-të dhe BE-në. Do të shqyrtohen mundësitë për projekte të përbashkëta dhe bashkëfinancim me INF-të, për ta shfrytëzuar financimin dhe për ta siguruar një efektshmëri më të madhe. Për ta mbështetur dhe përsheptuar rrugën e pranimit të vendit në BE, OKB-ja do të sigurojë bashkëpunim të ngushtë me *Delegacionin e BE* dhe përfaqësimet e vendeve anëtare të BE-së në vend, për të kërkuar një shtrirje më të madhe dhe për të eksploruar mundësi për më shumë iniciativa të përbashkëta.
114. Partneriteti me shoqërinë civile do të thellohet dhe zgjerohet drejt partnerëve jo-tradicionale, siç janë koalicionet e shoqërisë civile të bazuara që merren me çështje specifike, lëvizjet civile, personat me ndikim, vullnetarët dhe grupet fetare. Të drejtuar nga parimi “askush të mos mbetet pas” do të lidhen partneritetet e zgjeruara me grupe që nuk kanë qenë mjaft të angazhuar më parë, siç janë OShC-të e të moshuarve. Angazhimi i OShC-ve me OKB-në do të përmirësohet më tej duke siguruar pjesëmarrjen e tyre në hartimin, menaxhimin dhe zbatimin e intervenimeve të OKB-së. OKB-ja do të punojë për t'i ndërtuar dhe fuqizuar kapacitetet e shoqërisë civile të Maqedonisë së Veriut dhe për ta zgjeruar hapësirën qytetare përmes dialogut dhe avokimit të përbashkët.
115. Më tej OKB-ja në Maqedoninë e Veriut do të angazhohet me sektorin privat për ta zgjeruar rolin e saj në shpërndarjen e agjendës së QZHQ-së, duke e përdorë në veçanti ekspertizën e saj teknike dhe burimet financiare. Përzgjedhja e parë për bashkëpunim do të jenë odat ekonomike, kompanitë me ekspertizë specifike në lidhje me aktivitetet e OKB-së dhe organizatat e sektorit privat me politika të përgjegjësishë shoqërore. Ato do të angazhohen në çështje me interes të përbashkët, duke përfshirë të drejtat e njeriut, barazinë gjinore, të drejtat e punës, arsimin profesional, veprimin e klimës, mbrojtjen e mjedisit, prodhimin e qëndrueshëm dhe zhvillimin e kapitalit njerëzor. Do të hulumtohen edhe investimet e sektorit privat në shërbimet sociale dhe fushat tjera që i përshejtojnë QZHQ-të.

Planet e Përbashkët të Punës

116. Planet e përbashkëta të punës (PPP) janë mekanizmat, të cilat e vënë në veprim KBZhQ-në dhe burojnë nga rezultatet dhe prodhimet. Ato e formojnë bazën e rishikimit në rrjedhë e sipër të suksesit të implementimit dhe raportin vjetor të KBZhQ-së për rezultatet e vendit. PPP-ja është përgatitur në emër të ekipit të OKB-së në vend nga nëngrupet, të bazuar në përkushtimet e agjencive të OKB-së për përmbushjen e KBZhQ-së. Prodhimet duhet të pasqyrohen në PPP, pasi në to përfshihen kontributet e të gjitha agjencive të OKB-së, për të cilat ata kanë përgjegjësi të drejtpërdrejtë. Këto plane burojnë nga diskutimi dhe intervenimet e programeve të ekipit të OKB-së në vend për vitin në vijim.

117. PPP-të përgatiten çdo vit dhe përmbajnë intervenime dhe burime të planifikuara nga OKB-ja për arritje të prodhimeve dhe rrjedhimisht të kontribuojnë në rezultatet e KBZhQ-së. PPP-të janë instrument kritik për zbatimin efektiv të KBZhQ-së pasi mund të parandalojë dyfishimin, qasjen e fragmentuar dhe të sigurojë koherencën në mbarë programimin kolektiv të OKB-së në vend. PPP-të nuk i zëvendësojnë vetë planet e punës së agjencive të OKB-së, por ata i pasqyrojnë ato në prodhimet dhe rezultatet e agjencive të OKB-së dhe indikatorët e aktiviteteve përkatëse. Agjencive nuk iu kërkohet të përgatisin plane të veçanta të punës, andaj një PPP mund të zëvendësojë një plan pune specifik për njësinë ekonomike.
118. PPP-të i nënshtrohen një rishikimi vjetor për ta vlerësuar progresin e bërë dhe për t'i sugjeruar korrigjimet e kursit, nëse është e nevojshme. PPP-të duhet të harmonizohen me kornizën e QZhQ-së dhe prioritetet e zhvillimit nacional dhe t'i mbështesin standardet e kërkuara sociale dhe mjedisore. PPP-të janë digjitalizuar në UN INFO, e cila do të sigurojë informacione mbi aktivitetet e OKB-së për publikun më të gjerë, me qëllim që të rritet transparenca dhe llogaridhënia. Ekipi i OKB-së në vend dhe nëngrupet e tij do t'i regjistrojnë, raportojnë dhe azhurnojnë PPP-të drejtpërsëdrejti në UN INFO.
119. Prodhimet në PPP e pasqyrojnë përmbledhjen e nën-prodhimeve ose aktiviteteve, të cilat janë kontribute të njësisë individuale ose projekteve të përbashkëta në prodhimin për të cilin është e përgjegjshme një agjenci. Prodhimet mund të jenë unike për një agjenci të OKB-së ose për më shumë agjenci, që kontribuojnë në të.

Qeverisja dhe koordinimi

120. KBZhQ-ja zbatohet nën koordinimin e përgjithshëm të OKB-së në Maqedoninë e Veriut, përfaqësuar nga Koordinatori i Përhershëm i OKB-së, si dhe Qeveria e Maqedonisë së Veriut e përfaqësuar nga Ministria e Punëve të Jashtme (MPJ). Agjencitë e caktuara të OKB-së punojnë në koordinim me homologët e tyre përkatës të qeverisë. (Tabela 3).

Tabela 3: Partnerët e agjencive të OKB-së (* ka të bëjë me agjencitë pa prezencë fizike në shtet)

Institucionet shtetërore	Agjencitë e OKB-së
Parlamenti	UNFPA, UNOPS, UN Women
Zyra e Kryetarit të Shtetit	UNFPA, UN Women
Ministria e Punëve të Jashtme	IOM, UNESCO*, UNOPS
Sekretariati i Përgjithshëm i Qeverisë së Maqedonisë së Veriut	UNOPS
Kabineti i Zëvendëskryeministrit për Çështje Ekonomike	FAO, UNDP, UNFPA, UNECE*
Kabineti i Zëvendëskryeministrit për Luftë Kundër Korrupsionit, Zhvillimit të Qëndrueshëm dhe Kapitalit Njerëzor	FAO, UNDP, UNFPA, UNODC
Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Ekonomisë së Ujërave	FAO, UN Women, UNDP, UNECE*, UNEP, UNESCO*, UNIDO*
Ministria e Mjedisit Jetësor dhe Planifikimit Hapësinor	FAO, UNDP, UNDRR*, UNECE*, UNEP, UNESCO*, UNIDO*, UNOPS, UN Women
Ministria e Punë dhe Politikës Sociale	ILO, IOM, UN Women, UNDP, UNECE*, UNHCR, UNFPA, UNICEF, UNOPS, UNESCO*
Ministria e Shëndetësisë	IOM, UNFPA, UNICEF, OBSH, UNODC, UNOPS, UN Women
Ministria e Financave	FAO, UN Women, UNDP, UNFPA, UNODC
Ministria e Ekonomisë	UN Women, UNDP, UNECE*
Ministria e Punëve të Brendshme	IOM, UN Women, UNDP, UNDRR*, UNFPA, UNHCR, UNICEF, UNODC, UNESCO*, UNECE*

Ministria e Drejtësisë	IOM, UNODC, UNICEF, UNHCR, UNESCO*, UN Women
Ministria e Arsimit dhe Shkencës	UNDP, UN Women, UNECE*, UNICEF, UNFPA, UNHCR, UNODC, UNESCO*
Byroja për Zhvillimin e Arsimit	UNFPA, UNICEF
Enti Shtetëror i Statistikës	ILO, IOM, FAO, UNECE*, UNFPA, UNICEF, UNESCO*, UN Women
Organizatrat e punëtorëve dhe sindikatat tregtare	ILO
Ministria e Kulturës	UNESCO*
Ministria e Mbrojtjes	UN Women
Ministria e Vetëqeverisjes Lokale	UNDP, UN Women, UNDRR*
Ministria e Transportit dhe Lidhjeve	UNECE*
Avokati i Popullit	UNICEF, UNHCR, UNOPS
Qendra për Menaxhim me Krizat	IOM, UNDP, UNDRR*, UNFPA, UNHCR, UNICEF,
Drejtoria për Mbrojtje dhe Shpëtim	UNDP, UNDRR*
Komunat	FAO, ILO, UN Women, UNDP, UNDRR*, UNEP, UNHCR, UNESCO*
Sekretariat për Çështje Evropiane	UN Women, UNOPS
Agjencia për Ushqim dhe Veterinari	FAO
Agjencia për Mbështetje Financiare të Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural	FAO
Agjencia Nacionale për Zgjerim	FAO
Agjencia për Kadastër të Patundshmërisë	FAO
Agjencia e Punësimit	ILO, UNDP
Fondi për Inovacion dhe Zhvillim Teknologjik	ILO, FAO, UNDP, UNICEF, UNECE*
Agjencia për Rini dhe Sport	UNESCO*
Qendrat Rajonale për Zhvillim	UNDP
Qyteti i Shkupit	UNDP, UN Women
Iniciativa për Gatishmëri dhe Parandalim të Katastrofave për Evropën Juglindore (DPPI SEE)	UNDRR*
Agjencia për Planifikim Hapësinor	UNDRR*, UNECE*
Inspektoriati Shtetëror i Mjedisit Jetësor	UNDRR*
Dogana	UNODC
Drejtoria për Siguri Publike (Policia/Policia Kufitare)	UNODC
Instituti për Shërbime Sociale	UNHCR

121. Për të mundësuar koherencë të implementimit të KBZhQ-ve, duhet të ketë koordinim në këto nivele:

- midis sistemit të OKB-së dhe qeverisë për ta vlerësuar dhe raportuar mbi progresin, për të shkëmbyer informacione dhe për koordinim aty ku më shumë agjenci të OKB-së punojnë me të njëjtët palë përkatëse të qeverisë;
- midis sistemit të OKB-së dhe partnerëve tjerë të zhvillimit, që i ndajnë prioritetet e përbashkëta;
- brenda sistemit të OKB-së.

3.2 Këshilli i Përbashkët Drejtues mes OKB-së dhe Qeverisë

122. Këshilli i Përbashkët Drejtues (KPD) i Qeverisë dhe OKB-së është organi më i lartë drejtues i KBZHQ-së, që siguron orientim strategjik dhe mbikëqyrje, monitoron dhe rishikon punën dhe progresin e përgjithshëm. KPD-ja bashkë-kryesohet nga koordinatori i përhershëm i OKB-së, në emër të OKB-së dhe MPJ-ja, në emër të Qeverisë.

123. KPD-ja përbëhet nga dhjetë anëtarë: koordinatori i përhershëm i OKB-së dhe katër anëtarët tjerë të ekipit të OKB-së në vend, të cilët mund të emërohen në bazë rotacioni nga njëra anë dhe MPJ dhe katër përfaqësues tjerë të Qeverisë që gjithashtu mund të emërohen në bazë të rotacionit.
124. Me marrëveshje të bashkëkryesuesve, takimet individuale të KPD-së mund të përfshijnë partnerë tjerë kryesorë të zhvillimit, siç janë INF-të, partnerët dypalësh të zhvillimit dhe donatorët, përfaqësuesit e sektorit privat, shoqërisë civile, të rinjve dhe grupeve të tjera.
125. KPD-ja mblidhet të paktën një herë në vit për ta vlerësuar progresin e KBZhQ-së të bazuar në planet e përbashkëta vjetore të punës dhe raportin progresit të përgatitura nga ekipi i OKB-së në vend. Koordinatori i përhershëm i OKB-së e paraqet raportin vjetor të rezultateve të KBZhQ-së në vendit, duke përfshirë vlerësimin e kontekstit aktual të vendit, arritjet, sfidat, mundësitë, të mësuarit dhe përshtatjet e kërkuara të KBZhQ-së.

3.3 Mekanizmat nacionale të koordinimit

126. OKB-ja në Maqedoninë e Veriut do të përfshihet në mekanizmat ekzistuese nacionale të koordinimit¹³ ku bëjnë pjesë qeveria, donatorët, organizatat ndërkombëtare, shoqëria civile dhe palët tjera përkatëse.
127. OKB-ja kontribuon në punën e Këshillit nacional për zhvillim të qëndrueshëm (KNZhQ) si organi kryesor nacional për ta udhëhequr zbatimin dhe monitorimin e QZhQ-ve, duke siguruar mbështetje teknike. Kjo mund të përfshijë por nuk kufizohet në përgatitjen e raporteve të progresit të QZhQ-ve, Rishikimin vullnetar nacional, vendosjen e treguesve dhe synimeve nacionale, mbledhjen dhe shpërndarjen e të dhënave të ndara të QZhQ-së, integrimin e QZhQ-ve në planifikimin dhe politikat sektoriale dhe mbështetjen e agjendës së QZHQ-së.

3.4 Koordinimi i brendshëm i OKB-së

128. Ekipi i OKB-së në vend është mekanizmi kryesor për koordinimin ndërmjet agjencive dhe vendimmarrje. Ai drejtohet nga koordinatori i përhershëm (KP) dhe përbëhet nga përfaqësues të agjencive të OKB-së, që kryejnë aktivitete operative për zhvillim në Maqedoninë e Veriut, pavarësisht nga prania e tyre fizike në vend.¹⁴
129. Agjencitë e përfaqësuara në kuadër të ekipit të OKB-së në vend kanë dy grupe të ndërlidhura të përgjegjësisë të përcaktuara nga Korniza e menaxhimit dhe llogaridhënies (KMLL) të Sistemit të zhvillimit të OKB-së dhe koordinatorit të përhershëm (KP): përgjegjësi në raport me koordinatorin e përhershëm (KP) për rezultatet, siç përcaktohet në KBZhQ dhe/ose marrëveshjet tjera të ekipit të OKB-së në vend; dhe përgjegjësi para agjencive përkatëse në lidhje me mandatet e tyre.
130. Ekipi i OKB-së në vend bën vlerësim të rregullt të progresit të KBZhQ-së dhe siguron udhëzime strategjike për organet e saja ndihmëse, grupet tematike dhe mbështetëse të programeve; dhe përcakton mekanizmin më të mirë për të siguruar koherencë strategjike përgjatë rezultateve të pritura të KBZhQ-së.

¹³ Për shembull, por pa u kufizuar në këto, grupet e punës në nivel të sektorit - të krijuara si mekanizma teknike nacionale të programimit dhe koordinimit për Instrumentin e BE-së për ndihmën para aderimit (IPA) dhe mekanizmin e përgjithshëm të koordinimit të donatorëve - dhe forume të tjera përkatëse.

¹⁴ Agjencitë e OKB-së me prani fizike në Maqedoninë e Veriut: FAO, ILO, IOM, OHCHR, UNICEF, UNEP, UNDP, UNFPA, UNHCR, UNODC, UNOPS, UN Women dhe OBSH. Agjencitë e OKB-së me aktivitete operacionale për zhvillim në Maqedoninë e Veriut pa prani fizike: UNECE, UNESCO, UNIDO dhe UNDRR. Anëtarësimi në ekipin e OKB-së në Maqedoninë e Veriut i përfshin edhe Bankën Botërore (BB) dhe Fondin Monetar Ndërkombëtar (FMN), megjithëse nuk janë nënshkruese të KBZhQ-së.

131. Një organ ndihmës i ekipit të OKB-së në vend, i përbërë nga staf i lartë i programimit, mund të ketë për detyrë ta koordinojë dhe monitorojë arritjen e rezultateve të KBZhQ-së dhe të këshillojë ekipin në vend mbi mundësitë dhe sfidat në zhvillimin e mjedisit lokal dhe rajonal.
132. Po ashtu, ekipi i OKB-së në vend është përgjegjëse për këta pesë funksione vijuese programore në lidhje me KBZhQ-në, ndonëse mund t'ua delegojë ato edhe organeve tjera ndihmëse:
- analiza e përbashkët dhe mbledhja e të dhënave, përfshirë azhurnimin vjetor të analizës së gjendjes në vend;
 - planifikimi, monitorimi dhe raportimi vjetor;
 - koordinimi ndërmjet agjencive;
 - identifikimi i iniciativave të përbashkëta, përfshirë programet e mundshme të përbashkëta;
 - identifikimi i burimeve të reja të financimit të KBZH-së dhe financimi i arritjeve të QZhQ-së në Maqedoninë e Veriut
133. Ekipi i OKB-së në vend mund të krijojë nëngrupe të mëtejme kushtuar rezultateve individuale të KBZhQ-së, monitorimit, sigurimit të koordinimit teknik, koherencës, rëndësisë dhe efektivitetit të aktiviteteve në lidhje me arritjen e rezultateve; dhe për të siguruar sinergji përgjatë rezultateve. Ata mund të përfshijnë pjesëmarrjen nga Qeveria, shoqëria civile dhe palët e tjera të interesit; dhe duhet, në masën e mundshme, të koordinohen me mekanizmat ekzistues nacional të koordinimit tematik.
134. Nën-grupet e KBZHQ-së planifikojnë, mbledhin të dhëna, e regjistrojnë progresin, sfidat, mundësitë dhe mësimin e ri; si dhe ofrojnë informacion kthyes mbi zbatimin e KBZHQ-së. Me monitorimin e vazhdueshëm të rezultateve të KBZHQ-së përmes organeve të saja ndihmëse dhe nën-grupeve, por dhe me këshillën e tyre, Ekipi i OKB-së në vend i rekomandon korigjimet e kursit të implementimit të PPP-së së KBZHQ-së përmes Këshillit të Përbashkët Drejtues.
135. Gjithashtu Ekipi i OKB-së në vend mund t'i caktojë detyrat që ndërlidhen me KBZhQ-në për grupet tematike tashmë ekzistuese, me qëllim të integritetit të parimeve ndërsektoriale dhe udhëzuese nëpër KBZhQ dhe fushat individuale të rezultateve. Këto grupe mund të diskutojnë çështje programore dhe t'ia dorëzojnë rekomandimet Ekipit të OKB-së në vend.
136. Implementimi i KBZhQ-së mbështetet edhe nga:
- Grupi i OKB-së për komunikim (UNCG), përgjegjës për komunikimin e rezultateve të OKB-së dhe mbështetjen e ndryshimit të zhvillimit.
 - Ekipi administrativ i OKB-së, i përbërë nga personat përgjegjës për kontakt nga agjencitë e OKB-së, ofron mbështetje dhe këshilla për Ekipin e OKB-së në vend në lidhje me çështjet e përbashkëta operative dhe masat për përmirësim të efikasitetit në shpërndarjen e programeve dhe aktiviteteve të OKB-së në vend, duke i harmonizuar operacionet e biznesit. Masat përfshijnë, por nuk kufizohen në shërbime të zakonshme të punës në zyrë, gjegjësisht aq sa është e mundur, të bëjnë prokurime të përbashkëta, rekrutime, logjistikë, TIK dhe shërbime tjera.

3.5 Modalitetet e implementimit

137. Modalitetet e zbatimit të KBZhQ-së përfshijnë mbështetjen teknike, ndihmën në të holla, furnizimet, mallrat dhe pajisjet, shërbimet e prokurimit, transportin, fondet për avokim, kërkimet dhe studimet, mbështetjen e ekspertëve, zhvillimin e programit, menaxhimin e projekteve, menaxhimin e granteve, menaxhimin e fondeve, monitorimin dhe vlerësimin aktivitetet trajnuese dhe mbështetjen e personelit. Një pjesë e mbështetjes së agjencive të sistemit të OKB-së mund t'u ofrohet OJQ-ve dhe OShC-ve, siç është rënë dakord brenda kornizës së planeve të punës individuale dhe dokumenteve të projektit.
138. Mbështetja shtesë mund të përfshijë qasjen në sistemet globale të informacionit të menaxhuara nga

organizata e OKB-së, rrjeti i zyrave të vendit të agjencive të sistemit të OKB-së dhe sistemet e specializuara të informimit, duke përfshirë listat e konsulentëve dhe ofruesve të shërbimeve të zhvillimit dhe qasjen në mbështetjen e siguruar nga rrjeti i Agjencive të specializuara të OKB-së, fondet, programet dhe agjencitë tjera të OKB-së.

139. Në varësi të rishikimeve vjetore dhe progresi i zbatimit të programit, fondet e agjencive të Sistemit të OKB-së shpërndahen sipas vitit kalendarik dhe në përputhje me KBZhQ 2021-2025. Këto buxhete do të rishikohen dhe detajohen më tej në planet e punës dhe dokumentet e projektit.
140. Me pajtim të ndërsjellë midis Qeverisë dhe agjencive të Sistemit të OKB-së, fondet që nuk janë caktuar nga donatorët për aktivitete specifike mund të rialokohen në aktivitete tjera programatike, njësoj të rëndësishme.

4.1 Plani për Monitorim, Evaluim dhe Mësim të KBZhQ-së

141. OKB-ja dhe Qeveria kanë rënë dakord për Planin e Monitorimit, Evaluimit dhe Mësimin të KBZhQ-së (Plani KBZhQ MEM) që i përfshin të dhënat bazë, indikatorët, synimet, nevoja për mbledhjen e të dhënave dhe mjetet e verifikimit.
142. Plani KBZhQ MEM do të zhvillohet pas nënshkrimit të dokumentit dhe do të aprovohet nga Këshilli i Përbashkët Drejtues në mbledhjen e tij të parë. Plani KBZhQ MEM është një përgjegjësi e përgjithshme e Ekipit të OKB-së në vend, por mund t'u delegohet organeve të tij ndihmëse dhe nën-grupeve që e mbështesin monitorimin e rregullt të rezultateve; koordinimin dhe shkëmbimin e mbledhjes së të dhënave specifike të agjencive; pjesëmarrjen në vizitat e përbashkëta në terren; ndërmarrjen e analizave dhe veprimtarive për zhvillimin e kapaciteteve; monitorimin e rrezeve dhe supozimeve; pasqyrimin e të mësuarit për t'i shqyrtuar vendimet dhe korrigjimet e kurseve, për shkak të kontekstit të vendit në zhvillim; dhe mbështetjen e rishikimeve dhe raportimeve të planifikuara të KBZhQ-së.
143. Planet për monitorim dhe evaluim të agjencive të OKB-së burojnë nga Plani KBZhQ MEM dhe janë të sinkronizuara me të.
144. Indikatorët nacionalë të QZhQ-së, të plotësuar nga indikatorët e BE-QZhQ, e përbëjnë bazën për krijimin e rezultateve dhe indikatorëve të KBZhQ-së. Indikatorët globalë përdoren gjithashtu në zonat ku nuk janë përcaktuar indikatorë nacionalë përkatës. Përderisa përparon procesi i nacionalizimit të QZhQ-ve, do të përshtaten indikatorët e KBZhQ-së për të siguruar sinkronizim.
145. Të dhënat për monitorim dhe vlerësim të suksesit të KBZhQ-së janë mbledhur nga shumë burime¹⁵ dhe mund të përfshijnë mjete inovative për të mbledhur të dhëna në kohë reale dhe të azhuruara, sipas nevojës. Monitorimi është i rregullt dhe i vazhdueshëm për ta ndjekur progresin në kohë reale, në konsultim me Qeverinë dhe palët e tjera të interesit. OKB-ja do të punojë me partnerët përkatës nacionalë për t'i vendosur objektivat për indikatorët që aktualisht mungojnë. Meqenëse nuk ka boshllëqe të konsiderueshme të të dhënave për indikatorët e rezultateve, mund të përmirësohet më tej ndarja e të dhënave të mbledhura. Kur është e mundur dhe e zbatueshme, OKB-ja do ta mbështesë mbledhjen dhe analizën e të dhënave për "popullatën e lënë pas" me qëllim që të kuptohen më mirë rezultatet e punës së fokusuar të OKB-së.
146. Elementet kyçe për monitorim të KBZhQ-së:
- Rishikimi vjetor i suksesit, duke rezultuar në raportin vjetor të rezultateve të vendit për KBZhQ-në të paraqitur në Këshillin e Përbashkët Drejtues nga koordinatori i përhershëm i OKB-së.
 - Rishikimet tremujore të suksesit të udhëhequr nga organi i deleguar programatik dhe duke zbatuar metodologjitë e parashikimit.
 - Aktivitetet e monitorimit dhe vlerësimit specifik të njësisë së OKB-së në lidhje me nën-prodhimet dhe burimet e tyre të regjistruara drejtpërsëdrejti përmes UN INFO si platformë zyrtare e monitorimit dhe informacioneve të OKB-së.
 - Monitorimi i përbashkët i programeve dhe projekteve të përbashkëta të OKB, përfshirë vizitat në terren.

¹⁵ Përfshinë, por pa u kufizuar në: Entin Shtetëror të Statistikës, rishikimin vullnetar nacional, raportet nacionale për mekanizmat e të drejtave të njeriut (organet e traktateve, rishikimin universal periodik, azhurnimet mbi rekomandimet e procedurave të posaçme) dhe vëzhgimet përfundimtare të atyre organeve të mekanizmit, raportet e sondazheve të shumta dhe sistemit tjetër të OKB-së së të dhëna të mbledhura, si dhe raportet dhe indekset tjera globale.

4.1.1 Rreziqet dhe mundësitë

147. Rreziqet kyçe përfshijnë:

- a. Ndërtimi i konsensusit për çështjet kryesore të zhvillimit. Ky është një probabilitet dhe rrezik mesatar i ndikimit, që potencialisht mund t'i ndryshojë prioritetet nacionale dhe do të ketë ndikim të drejtpërdrejtë në KBZhQ.
- b. Goditjet e jashtme si pandemitë, katastrofat dhe goditjet ekonomike. Ky është rrezik me probabilitet dhe ndikim të lartë, që do të kishin ndikim të drejtpërdrejtë në KBZhQ.
- c. Mjetet e kufizuar të fondeve të donatorëve për shkak të statusit të sipërm të të ardhurave mbi mesatare të Maqedonisë së Veriut ose ndryshimeve në prioritetet e donatorëve. Përderisa kjo mund të shihet si zhvillim pozitiv për vendin, megjithatë ka gjasa të mëdha dhe rrezik të moderuar të ndikimit ndaj KBZhQ-së.
- ç. Kapaciteti i kufizuar nacional për absorbim të resurseve, qarkullimi i shpeshtë i personelit dhe mungesa e kujtesës institucionale mund të ndikojë në pronësinë, vazhdimësinë dhe ta pengojë zbatimin efektiv të programeve;
- d. Rreziku i dëmtimit të paqëndrueshmërisë shoqërore ose mjedisore. Ky është një ndikim i lartë, por me rrezik të kufizuar të mundësive pasi personeli i programit të OKB-së është i njohur mirë me parimin “mos bëj dëm” dhe standardet sociale dhe mjedisore.

148. Këto rreziqe zbuten përmes:

- a. zhvillimit të sistemit për menaxhimi të rrezikut;
- b. përafrimit të KBZhQ-së me përparësitë e zhvillimit nacional dhe procesin e pranimit në BE;
- c. inkurajimit të ndarjes së kostove me Qeverinë;
- d. partneriteteve më të forta dhe koordinimit me aktorët e zhvillimit;
- e. ndjekjes së opsioneve alternative të financimit dhe financimit;
- f. strukturës fleksibile dhe të shkathët të njësive të OKB-së;
- g. monitorimit dhe rishikimit të rregullt të matricës së rezultateve të KBZhQ-së për t'i pasqyruar ndryshimet në prioritetet nacionale;

149. Mundësitë kryesore përfshijnë:

- a. integrimin e agjendës së QZhQ-së me procesin e pranimit në BE;
- b. forcimin e bashkuar të ndarjes së të dhënave që kanë të bëjnë me QZhQ-në;
- c. angazhimin për dhe shpërndarjen e programeve të përbashkëta;
- ç. partneritetet inovative të zgjeruara, përfshirë sektorin privat, për përmbushje të QZhQ-ve;
- d. mundësinë pas COVID-19 për të ndërtuar shërbime më të mira, të reja dhe digjitale;

4.1.2 Rishikimi dhe Raportimi i Kornizë së Bashkëpunimit

150. Këshilli i Përbashkët Drejtues (KPD) e ndërmer rishikimin vjetor të KBZhQ-së dhe e krahason progresin ndaj rezultateve të planifikuara duke shqyrtuar dhe miratuar raportin vjetor të KBZhQ-së për rezultatet vendit. Gjatë rishikimit, KPD-ja gjithashtu mund ta rekomandojë rishikimin e analizës së gjendjes në vend dhe korrigjimet e kursit të KBZhQ-së përmes azhurnimit të PPP-ve. Ndryshimet e KBZhQ-së mund të bëhen me miratimin e KPD-së.

151. Raporti vjetor i rezultateve të vendit të KBZhQ-së e thekson çdo sfidë në zbatimin e saj; ai i përshkruan prodhimet e dorëzuara, për të cilat Sistemi i OKB-së është drejtpërdrejt përgjegjës dhe rezultatet për të cilat ka kontribuar Sistemi i OKB-së. Rezultatet e raportuara kanë të bëjnë me synimet e QZhQ-së dhe prioritetet nacionale. Raporti është pjesë e sistemit të të dhënave të Qeverisë dhe përfshihet në raportet tematike të sektorit të udhëhequr nga Qeveria dhe raporti vullnetar nacional (RVN).

4.1.3 Evaluimi i KBZhQ-së

152. Një vlerësim i pavarur i KBZhQ-së, i cili është instrumenti kryesor që mban sistemin e OKB të përgjegjshëm para donatorëve, qeverisë dhe popullit të Maqedonisë së Veriut, do të bëhet në vitin e parafundit të ciklit të KBZhQ-së. Vlerësimi KBZhQ-së bëhet mbi bazë të vlerësimeve të agjencive të OKB-së për programet e tyre dhe programet e përbashkëta; dhe duhet të ndërlihet, të përforcohet reciprokisht dhe t'i dyfishojë vlerësimet e mëparshme. Një vlerësim afatmesëm është fakultativ dhe do t'i nënshtrohet vendimit të përbashkët me qeverinë.
153. Vlerësimi do të drejtohet nga normat dhe standardet e Grupit të OKB-së për Vlerësim; do të kryhet me angazhimin e plotë të Qeverisë dhe aktorëve të tjerë. Grupi në fjalë do ta vlerësojë rëndësinë, efektivitetin, efikasitetin dhe qëndrueshmërinë e KBZhQ-ve; partneritetet dhe temat ndërsektoriale; dhe, për aq sa është e mundur, ndikimin e KBZhQ-së.
154. Evaluimi do të jetë pjesëmarrës dhe do ta vlerësojë ndikimin e KBZhQ-së në jetën e njerëzve, veçanërisht të grupeve në nevojë, të cilët do të intervistohen gjatë procesit të vlerësimit. Ky evaluim do ta vlerësojë implementimin dhe zbatimin e parimit “askush të mos mbetet pas” dhe mënyrën se si grupet në nevojë kanë përfituar nga programet e KBZhQ-së.

Shtojca 1: Korniza e rezultateve

Ndikimi:

Prioritetet nacionale të zhvillimit¹⁶:

Sipas Programit të ri, në periudhën 2020-2024, Qeveria do të përqendrohet në zbatimin e prioriteteve strategjike të mëposhtme: anëtarësimi në BE, marrëdhëniet e mira fqinjësore dhe ndëretnike, kohezionin social, adresimin e pandemisë globale KOVID-19; rritjen e përshpejtuar ekonomike, zhvillimin e qëndrueshëm, arsimin modern, qeverisjen e mirë efikase dhe institucionet e forta. Prioriteti Strategjik KBZhQ 1 kontribuon drejtpërdrejt në këto prioritete strategjike të Qeverisë:

- Transformimi ekonomik (MK Restart), rritje e përshpejtuar dhe standard më i lartë i jetesës
- KOVID-19 nuk është vetëm sfidë shëndetësore
- Kujdesi për të gjithë

Pakoja e reformave nr. 2¹⁷: Ekonomia (a) Investimi në zhvillimin e fuqisë punëtore, gatishmërinë për punë dhe sistemet informatike të tregut të punës për të mbështetur ndërmjetësimin në punë, (b) Rrjedhja e programe mbështetëse për qasjen e firmave për financim, (c) Mbyllja e boshllëqeve të infrastrukturës në korridoret kryesore të transportit dhe shpenzimet e ribalancuara për investim në mirëmbajtjen e rrugëve dhe hekurudhave dhe në sigurinë rrugore, (ç) Ulja e kufizimeve në punën me kohë të pjesshme, të përkohshme dhe sezonale

Kapitujt e legjislacionit të BE-së: 11. Bujqësia dhe zhvillimi rural; 19. Politika sociale dhe punësimi; 20. Sipërmarrësia dhe politika industriale; 21. Rrjetet trans-evropiane; 25. Shkenca dhe hulumtimi; 26. Arsimi dhe kultura

Pakoja e reformave nr. 3: Kapitali njerëzor (a) Vendosja e një strategjie të gjerë për ta forcuar cilësinë dhe rëndësinë e arsimit të lartë, (b)... promovimi i ndryshimeve të sjelljes për të arritur barazinë gjinore në punësim

Kapitujt e legjislacionit të BE-së: 26. Arsimi dhe kultura, 19. Politika sociale dhe punësimi.

QZhQ-të dhe synimet e QZhQ-së:

Qëllimi 1: 1.2

Qëllimi 2: 2.2, 2.4

Qëllimi 3: 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5, 3.6, 3.7, 3.8, 3.a, 3.b

Qëllimi 4: 4.1, 4.2, 4.3, 4.4, 4.5

Qëllimi 5: 5.1, 5.3, 5.5, 5.6, 5.b

Qëllimi 6: 6.1, 6.2, 6.3, 6.3

Qëllimi 8: 8.1, 8.2, 8.3, 8.5, 8.6, 8.7, 8.8, 8.10

Qëllimi 9: 9.1, 9.2, 9.5, 9.b, 9.c

Qëllimi 10: 10.1, 10.2, 10.5

Qëllimi 11: 11.1, 11.3

¹⁶ [Programi i Qeverisë 2020-2024](#)

¹⁷ Qeveria e Republikës së Maqedonisë së Veriut dhe UNDP, RRUGA EVROPIANE E REPUBLIKËS SË MAQEDONISË SË VERIUT: ARRITJA E RITJES MË TË SHPEJTË, MË GJITHËPËRFSHIRËSE DHE TË QËNDRUESHME, Maqedonia e Veriut 2035: Konvergjimi politik, institucional dhe ekonomik me BE-në, 2019.

Përshpejtuesit e QZhQ-ve:

1. Investimi në krijimin e mjediseve mbështetëse të biznesit për rritje gjithëpërfshirëse “të gjelbër”
2. Investimi në modernizimin e bujqësisë dhe sistemeve të qëndrueshme të ushqimit
3. Investimi në inovacione, shpikje dhe hulumtime në zhvillim e sipër dhe digjitalizim të proceseve dhe shërbimeve të biznesit
4. Rritja e aktivizimit të grave dhe pjesëmarrjes në forcën e punës, duke përfshirë mbylljen e hendekut gjinor në rroga
5. Dhënia prioritet investimeve për rritje të aktivizimit të të rinjve dhe pjesëmarrjen e grave të reja në fuqinë punëtore
6. Përmirësimi i menaxhimit të kulturës dhe trashëgimisë kulturore si drejtues i jetës në zonat urbane dhe zhvillimit të qëndrueshëm të turizmit
7. Investimi në sisteme cilësore, gjithëpërfshirëse dhe të qëndrueshme të shëndetësisë dhe arsimit
8. Investimi në shërbime të mbrojtjes, përfshirë mbrojtjen sociale dhe shërbimet e bazuara në komunitet
9. Koordinim më i madh ndër-sektorial për ta përmirësuar qasjen në shërbimet themelore sociale
10. Investimi në zhvillimin lokal dhe rajonal gjithëpërfshirës dhe të qëndrueshëm

Rezultatet	Indikatorët e suksesit (të ndara)	Viti fillestar (viti)	Synimi (2025)	Burimi/ Mënyra e verifikimit	Partnerët
Rezultati 1: Deri në vitin 2025, niveli i jetesës së të gjithë njerëzve në Maqedoninë e Veriut të jetë përmirësuar përmes qasjes së barabartë në punë të denjë dhe punësimit produktiv të gjeneruar nga një ekosistem biznesi gjithëpërfshirës dhe inovativ.	1_10: Shkallët e punësimit (20-64, %) a) Të gjithë b) Femrat c) Meshkujt d) Të rinjtë (15-29) e) Femrat e reja f) Meshkujt e rinj <i>Indikatorët e QZhQ-së: BE QZhQ 08_30</i> <i>Indikatori PAF¹⁸: EESP 8.3, EESP 8.5 (të rinj)</i> <i>Agjencia përgjegjëse e OKB-së: ILO</i>	(2019)		Enti Shtetëror i Statistikës, Hulumtimi për fuqinë e punës	Partnerët nacionale Ministria e Punës dhe Politikës Sociale; Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Ekonomisë së Ujërave; Agjencia e Punësimit; Zyrat Rajonale të Punësimit; Fondi për Inovacion dhe Zhvillim Teknologjik; Sindikatat tregtare; Odat ekonomike dhe tregtare; Këshillat Lokale Ekonomike dhe Sociale; Punëdhënësit; Shoqatat e fermerëve, Organizatat e prodhuesve
	1_20: Proporcioni i punësimit joformal në ekonominë e përgjithshme sipas gjinisë dhe moshës (%) a) Të gjithë b) Femrat c) Meshkujt d) Të rinjtë (15-24)	(2019)	a) 14		
		a) 59.2 b) 48.4 c) 69.8 d) 34.4 e) 28.0 f) 40.4	a) 63.1 b) 49.2 c) 74.3 d) 34.9 e) 28.2 f) 41.8		
		a) 16.1 b) 13 c) 18.1 d) 28.9			

¹⁸ PAF ka të bëjë me Kornizën e Vlerësimit të Performansit, që është zhvilluar nga Qeveria me mbështetjen e BE-së për monitorim të suksesit brenda zbatimit të Instrumentit të BE-së për ndihmën Para-Anëtarësimi (EU IPA 3 2021-2027). Kjo kornizë përbëhet nga mbi 200 indikatorë në nivelin e ndikimit, rezultatit dhe aktivitetit dhe është në proces të finalizimit

	<p><i>Indikatorët e QZhQ-së: QZhQ_A831_GJINI_RT_Indikator i modifikuar, që mbulon edhe bujqësinë/ QZhQ_8.3.1b</i> <i>Agjencia përgjegjëse e OKB-së: ILO</i></p>				<p>Agjencitë pjesëmarrëse të OKB-së</p>
	<p>1_30: Përqindja e të rinjve, që nuk janë të punësuar, në shkollë ose trajnim, e dhënë sipas gjinisë:</p> <p>a) Të gjithë b) Femrat c) Meshkujt</p> <p>dhe moshë</p> <p>d) 15-29 vjeç e) 15-24 vjeç f) dhe 25-29 vjeç</p> <p><i>Indikatorët e QZhQ-së: QZhQ_0861_GJINIA_RT_A / BE QZhQ: 08_20</i> <i>Indikator i PAF: EESP 8.9</i> <i>Agjencia përgjegjëse e OKB-së: ILO</i></p>	<p>(2019): 15-29 vjeç: Gjithsej: 24,5 Meshkuj: 20,9 Femra:28,3</p> <p>15-24 vjeç: Total: 18,1 Meshkuj:17,1 Femra:19,2</p> <p>25-29 vjeç: Gjithsej: 34,9 Meshkuj: 27,1 Femra: 43,1</p>	<p>15-29 vjeç: Gjithsej: 22 Meshkuj: 20 Femra:28.2</p> <p>15-24 vjeç: Gjithsej: 15.8 Meshkuj: 16,9 Femra:19.1</p> <p>25-29 vjeç: Gjithsej: 33.3 Meshkuj: 25.6 Meshkuj:43.0</p>	<p>Enti Shtetëror i Statistikës, Hulumtimi për fuqinë e punës</p>	<p>FAO, ILO, UNDP, UN Women, UNFPA, UNOPS, UNECE, IOM, UNHCR, UN-Habitat</p>
	<p>1_40: Shkalla e rritjes vjetore së BPV-së reale për persona të punësuar</p> <p><i>Indikatorët e QZhQ-së: QZHQ_A821_NOC_RT_A / QZHQ 8.2.1</i> <i>Agjencia përgjegjëse e OKB-së: ILO</i></p>	<p>- 1.3 (2019)</p>	<p>2.7</p>	<p>Enti Shtetëror i Statistikës</p>	
	<p>1_50: Indeksi global i konkurrencës 4.0 (shkalla)</p> <p><i>Indikator i PAF: CI 21</i> <i>Agjencia përgjegjëse e OKB-së: UNDP</i></p>	<p>(2019) Rank 82/141 57.3 points</p>	<p>Rank 67</p>	<p>Forumi Ekonomik Botëror</p>	
	<p>1_60: Shkalla e varfërisë së punës</p> <p>a) Të gjithë b) Femra c) Meshkuj</p> <p><i>Indikatorët e QZhQ-së: EU SDG_01_41</i> <i>Agjencia përgjegjëse e OKB-së: ILO</i></p>	<p>(2018) a) 8.8 b) 6 c) 10.6</p>	<p>a) 7</p>	<p>Enti Shtetëror i Statistikës, Indikatorët Laeken të varfërisë</p>	

Supozimet: 1. Ekziston vullneti politik për t'i realizuar reformat ekonomike dhe qeverisëse 2. Ekziston një stabilitet politik në vend për të siguruar një vizion dhe drejtim afatgjatë të vendit. 3. Sistemet statistikore janë forcuar për t'i monitoruar QZhQ-të, për të mbledhur të dhëna të ndara, për ta analizuar ndikimin në grupe të cënueshme dhe për politikëbërje të bazuar në prova. 4. Recesioni ekonomik pas Kovid-19 dhe pasojat e tij në punësim menaxhohen mirë 5. Nuk ka krizë fiskale që mund të ndikojë në mbrojtjen sociale veçanërisht në situatën e krizës që buron nga Kovid-19 6. Ka mjaft kapacitet për implementim dhe monitorim 7. Nuk ka kriza ekologjike 8. Situata gjeopolitike është e qetë 8. Ka burime të mjaftueshme, përfshirë edhe burime të jashtme, për financim të QZhQ-së dhe prioritetet nacionale

Prodhimi 1.1: Ndërmarrjet e qëndrueshme të krijuara si gjeneratorë të punësimit, punës së denjë dhe inovacioneve përmes zinxhirëve të forcuar të vlerave dhe rritjes së kapaciteteve për të adoptuar modele të reja biznesi, për të rritur produktivitetin dhe konkurrencën.

Prodhimi 1.2: Gratë dhe personat vulnerabil/të përjashtuar përfitojnë nga mjedisi mbështetës përmes masave të përshtatura të punësimit dhe sistemit të aftësimit më dinamik dhe gjithëpërfshirës që i përgjigjet nevojave të tregut të punës për të gjithë njerëzit.

Prodhimi 1.3: Masat rregullatore të zgjeruara dhe të përgjegjshme ndaj gjinisë, që e nxisin sipërmarrjen dhe financimin për një rritje gjithëpërfshirëse dhe të gjelbër në përputhje me standardet e BE-së.

Prodhimi 1.4: Përmirësimi i cilësisë së punësimit përmes zvogëlimit të nivelit të pamjaftueshëm të punësimit, punës joformale dhe mbrojtjes adekuate në punë në përputhje me standardet ndërkombëtare të punës.

Prodhimi 1.5: Politikat dhe kapacitetet e forcuara për ekonomi rurale të qëndrueshme dhe konkurruese në përputhje me BE-në, me fokus në fermat e vogla dhe gratë fermerë.

Rezultatet	Indikatorët e suksesit (të ndara)	Viti fillestar (viti)	Synimi (2025)	Burimi/ Mënyra e verifikimit	Partnerët
Rezultati 2: Deri në vitin 2025, njerëzit në Maqedoninë e Veriut kanë qasje universale në shërbime sociale cilësore të bazuar në të drejta, si kujdesi shëndetësor, arsimit dhe nevojshme sociale dhe e fëmijëve, të rrënjësura në sisteme të qëndrueshme ndaj	<p>2_10: Përqindja e fëmijëve të moshës 36-59 muajshe, që e ndjekin ndonjë program të edukimit në fëmijëri të hershme (shkalla e pjesëmarrjes), sipas gjinisë</p> <p>a) Gjithsej b) Vajza c) Djem</p> <p><i>Indikatori PAF: (ngjashëm me EESP 2.1)</i> <i>Agjencia përgjegjëse e OKB-së: UNICEF</i></p>	(2019) a) 39.8 b) 47.76 c) 52.24	a) 60 b) 60 c) 60	Baza e të dhënave për edukim të hershëm të fëmijëve (EHF/ECD)	Partnerët nacional Ministria e Shëndetësisë; Ministria e Arsimit; Ministria e Punës dhe Politikës Sociale; institutet e aftësimit profesional; Sindikata e punëtorëve të shëndetësisë; shoqëria civile;
	<p>2_20: Përqindja e fëmijëve dhe të rinjve në fund të arsimit të mesëm të ulët (shkolla fillore/grupi lëndor), duke arritur të paktën nivelin e aftësive minimale në</p> <p>(i) lexim dhe (ii) matematikë (numërim)</p> <p><i>Indikatori i QZHQ-së: 4.1.1</i> <i>Indikatori PAF: EESP 3.2 (vetëm TIMSS)</i> <i>Agjencia përgjegjëse e OKB-së: UNICEF</i></p>	(2018) (i) 45 (ii) 39	(i) 55 (ii) 49	PISA	Agjencitë pjesëmarrëse të OKB-së OBSh, UNICEF, UNFPA, UNECE, IOM, ILO, UNODC, UNOPS, UNESCO, UNHCR,

situatave emergjente.	2_30: Vetëraportimet e nevojave të papërbushura për kontrollime mjekësore dhe kujdes, % e popullsisë së moshës 16 vjeçare e më shumë, sipas gjinisë a) Gjithsej b) Femra c) Meshkuj <i>Indikatori QZhQ: SDG_03_60</i> <i>Agjencia përgjegjëse: WHO</i>	(2018) a) 2.3 b) 2.6 c) 2.0	a) 2.0 b) 2.2 c) 1.8	Hulumtimi vjetor EU SILC	UNODC, UN Women, UN-Habitat
	2_40: Përmasa e popullsisë së synuar të mbuluar me të gjitha vaksinat e përfshira në programin nacional: a) Mbulimi i të gjitha vaksinave b) 3 doza të difterisë -tetanusit-pertusit (DTP3) (%) c) Vaksina kundër fruthit-doza e dytë (MCV2) (%) <i>Indikatori QZhQ: 3.b.1</i> <i>Agjencia përgjegjëse e OKB-së: WHO/UNICEF</i>	(2018) a) 95 b) 92.5 c) 74.8	a) >95 a) 95 b) 95	Raporti vjetor për imunizim i Institutit të Shëndetit Publik	
	2_50: Probabiliteti i vdekjes nga ndonjë sëmundje kardiovaskulare (SKV), kanceri, diabeti, sëmundjet kronike të frymëmarrjes (SKF) ndërmjet moshës 30 dhe saktë 70 vjeçare (%) <i>Indikatori QZhQ: 3.4.1.</i> <i>Agjencia përgjegjëse e OKB-së: WHO</i>	20.3 (2016)	18.5	Instituti i Shëndetit Publik	
	2_60: Shkalla e shtrirjes së përdorimit të mjeteve moderne kontraceptive¹⁹ <i>Indikatori QZhQ: 3.6.1.</i> <i>Agjencia përgjegjëse e OKB-së: UNFPA</i>	14 (2018)	20	MICS	
	2_70: Shkalla e mortalitetit të foshnjat e posalindura (neonatal) <i>Indikatori QZhQ: 3.2.2.</i> <i>Agjencia përgjegjëse e OKB-së: UNFPA</i>	3.8 (2019)	3.5	SSO	
	2_80: Proporcioni i amvisërive të mbuluara nga mbrojtja sociale përmes mjeteve sociale në të holla	8	14.5	SSO	

¹⁹ Përqindja e grave aktualisht të martuara ose në bashkëjetesë, që përdorin, ose partneri i tyre përdor mjete moderne kontraceptive

	<p><i>Indikatori PAF: ngjashëm me LRD 10.1</i> <i>Agjencia përgjegjëse e OKB-së: UNICEF</i></p> <p>2_90: Indeksi i zhvillimit human</p> <p><i>Agjencia përgjegjëse e OKB-së: UNDP</i></p> <p>2_100: Proporcioni i popullsisë, që jeton nën nivelin nacional të varfërisë, sipas gjinisë</p> <p>a) Gjithsej b) Meshkuj c) Femra</p> <p>Sipas grupit të moshës</p> <p>d) 0-17 vjeç e) Rinia (15-24 vjeç) f) Të rriturit (16 vjeç e përpjetë) g) 25 +</p> <p><i>Indikatori QZhQ: EU SDG: 01_20</i> <i>Agjencia përgjegjëse e OKB-së: UNDP</i></p>	<p>0.759 (2019) Radhitur në 82/189</p> <p>(2018)</p> <p>a) 21.9 b) 21.8 c) 22.0</p> <p>d) 30 e) 29.7 f) 20.6 g) 16.3</p>	<p>0.78</p> <p>a) 15.5 b) 16.8 c) 14.2</p> <p>Aktualisht nuk janë përcaktuar caqet</p>	<p>UNDP - Raporti i Zhvillimit Njerëzor</p> <p>EShS / BE SILC</p>	
<p>Supozimet: 1. Ekziston vullneti politik për t'i realizuar reformat ekonomike dhe qeverisëse 2. Ekziston një stabilitet politik në vend për të siguruar një vizion dhe drejtim afatgjatë të vendit. 3. Sistemet statistikore janë forcuar për t'i monitoruar QZhQ-të, për të mbledhur të dhëna të ndara 4. Recesioni ekonomik pas Covid-19 dhe pasojat e tij në punësim menaxhohen mirë 5. Nuk ka krizë fiskale që mund të ndikojë në mbrojtjen sociale veçanërisht në situatën e krizës që buron nga Covid-19 6. Ka mjaft kapacitet për implementim dhe monitorim 7. Nuk ka kriza ekologjike 8. Situata gjeopolitike është e qetë 8. Ka burime të mjaftueshme, përfshirë edhe burime të jashtme për financim të QZhQ-së dhe prioritetet nacionale.</p>					
<p>Prodhimi 2.1: Sistemi shëndetësor është forcuar për të siguruar qasje universale në shërbime të përbalueshme me cilësi të lartë dhe i përqendruar te njerëzit, me qëllim të promovimit të mënyrave të shëndetshme jetese dhe për adresim të nevojave shëndetësore specifike të popullatës dhe faktorëve të rrezikut, përfshirë këtu situatat emergjente.</p>					
<p>Prodhimi 2.2: Arsimi cilësor dhe i përbalueshëm, që siguron informacione për traumat e përjetuara dhe mjediset e përgjegjshme për gjininë dhe ato gjithëpërfshirëse për fëmijët dhe të rinjtë në vend, me qëllim të rritjes së rezultateve të mësimin, për të mundësuar zhvillim socio-emocional dhe për fuqizimi me aftësi për kalimin në tregun e punës</p>					
<p>Prodhimi 2.3: Sistemi i mbrojtjes sociale është rezistues ndaj goditjeve të jashtme dhe i forcuar për të ofruar shërbime të përmirësuara në mënyrë progresive për të gjithë personat në nevojë, veçanërisht për ata që kanë ngelë pas.</p>					
<p>Prodhimi 2.4: Përgjigje e përmirësuar multisektoriale për t'i parandaluar dhe adresuar të gjitha format e dhunës të bazuar në qasjen e përqendruar te viktimat/të mbijetuarit, përfshirë praktikën e dëmshme dhe normat diskriminuese gjinore dhe stereotipat</p>					

Ndikimi:**Prioritet nacionale të zhvillimit:**

- Mbrojtja e mjedisit jetësor dhe zhvillimi i gjelbër

Pakoja e reformave nr. 4: Energjia e gjelbër (a) Zhvendosja e sektorit të energjisë në një rrugë zhvillimi me karbon të ulët, larg varësisë aktuale nga qymyri, duke e përmirësuar sigurinë dhe efikasitetin e furnizimit me energji, (b) Miratimi i një qasje gjithëpërfshirëse për uljen e ndotjes së ajrit.

Kapitujt e legjislacionit të BE-së: 15. Energjia; 27. Mjedisit jetësor.

QZhQ-të dhe synimet e QZhQ-së:

Qëllimi 3: 3.4

Qëllimi 5: 5.1, 5.2, 5.3

Qëllimi 7: 7.1, 7.2, 7.3

Qëllimi 8: 8.4

Qëllimi 11: 11.6

Qëllimi 12: 12.2, 12.4

Qëllimi 13: 13.2

Qëllimi 15: 15.1

Përshpejtuesit e QZhQ-së:

1. Përmirësimi i qeverisjes efektive dhe efikase të mjedisit jetësor
2. Menaxhimi i qëndrueshëm i burimeve natyrore përmes shfrytëzimit të potencialeve të partneritetit me popullatën lokale
3. Përmirësimi i efikasitetit të përdorimit të resurseve natyrore
4. Angazhimi rreth çështjes ndotjes së ajrit, ujit dhe tokës
5. Mundësimi i mbështetjes më të madhe në energji të rinovueshme dhe rritje të efikasitetit energjetik
6. Fuqizimi i rezistueshmërisë së bashkësive për ndryshime klimatike dhe rrezik nga katastrofat
7. Zgjidhjet inovative për qytete të gjelbra
8. Përfshirja e teknologjive të reja dhe inkurajimi i sjelljes së gjelbër dhe të qëndrueshme të qytetarëve

Prioriteti strategjik 2: Veprimet klimatike, resurset natyrore dhe menaxhimi i rrezikut të katastrofave

Rezultati	Indikatorët e suksesit (të ndara)	Viti fillestar (viti)	Synimi (2025)	Burimi/ Mënyra e verifikimit	Partnerët
Rezultati 3: Deri në vitin 2025, njerëzit në Maqedoninë e Veriut përfitojnë	3_10: Emisioni i gazrave serrë (Gg CO₂-eq) <i>Indikatori QZhQ: EU SDG_13_10</i> <i>PAF: MK – NI 010</i> <i>Agjencia përgjegjëse e OKB-së: UNDP</i>	8,021 ²⁰ (2016)	6,196 (skenari bazë)	3 rd BUR (MOEPP)	Partnerët nacionalë Ministria e Mjedisit Jetësor dhe Planifikimit Hapësinor; Ministria e Shëndetësisë; Ministria e Bujqësisë,

²⁰ Të dhënat deri në vitin 2018 do të jenë në dispozicion deri në fund të vitit 2020 (Vërejtje e rëndësishme: Vlerat mund të ndryshojnë gjatë rishikimeve të ardhme të inventarit të gazrave serrë)

nga veprimet ambicioze të klimës, burimet natyrore të menaxhuara në mënyrë të qëndrueshme dhe biodiversiteti i ruajtur mirë përmes qeverisjes së mirë mjedisore dhe komuniteteve të qëndrueshme ndaj katastrofave.	3_20: Proporcioni i hapësirës së përgjithshme të paraparë të shtetit, që është e mbrojtur <i>PAF: MK – NI 008</i> <i>Agjencia përgjegjëse e OKB-së: UNEP</i>	10.34 (2019)	15 ²¹	MMJPH (Programi i Mjedisit Jetësor i OKB-së UNEP)	Pyltari dhe Ekonomisë së Ujërave; Ministria e Arsimit; Ministria e Punës dhe Politikës Sociale; Ministria e Ekonomisë; Kabineti i Zëvendëskryeministrit të Qeverisë përgjegjës për Çështje Ekonomike; Qendra për Menaxhimin e Krizave; Drejtoria për Mbrojtje dhe Shpëtim; pushtetet vendore; asociacionet e farmerëve; odat ekonomike; OJQ-të; sektori privat
	3_30: Nivelet mesatare vjetore të grimcave PM10 (µg/m3) <i>Indikatori QZhQ: EU SDG_11_50</i> <i>PAF: ngjashëm me MK – NI 061 (matja e emisionit të plotë)</i> <i>Agjencia përgjegjëse e OKB-së: UNDP</i>	88.2 (2019)	40 µg/m3	MMJPH	
	3_50: Indeksi i rrezikut INFORM (2020) (në shkallë prej 1 deri në 10 ku 1 është shumë e ulët dhe 10 është shumë e lartë) <i>Agjencia përgjegjëse e OKB-së: UNDP</i>	ulët, 2.6 (2020)	Shumë i ulët (2.0)	Këshilli Drejtues mes Agjencive të OKB-së - Grupi Referues	
	3_60: Sistemi për menaxhimin e pesticideve <i>Agjencia përgjegjëse e OKB-së: UNDP/FAO</i>	Nuk ka sistem (2020)	Sistem ekzistues dhe plotësisht funksional	Ministria e Bujqësisë, Pyltari dhe Ekonomisë së Ujërave	
	3_70: Pesticidet për hektar (përdorimi mesatar i pesticideve sipas sipërfaqes së tokës bujqësore (kg/ha)) <i>Indikatori PAF: ARD 106</i> <i>Agjencia përgjegjëse e OKB-së: FAO</i>	0.22 (2017)	Standardet e BE-së dhe vendeve fqinje përdoren aktualisht: Mesatarja e BE-së: 3.14 Shqipëria: 2.02	FAO / EShS	
3_80: Shkalla e menaxhimit të implementimit të burimeve të ujit (0-100) <i>Indikatori QZhQ: 6.5.1</i> <i>Agjencia përgjegjëse e OKB-së: UNDP</i>	Mestar i ulët (33) (2020)	60	MMJPH, Raporti i BE-së për Progresin		

²¹ NBSAP 2018-2023

	3_90: Energjia e rinovueshme, pjesa në energjinë e përgjithshme a) konsumi b) prodhimi Indikatori QZhQ: 7.2.1 (EU_SDG_07_40) <i>Agjencia përgjegjëse e OKB-së: UNDP</i>	(2018) a) 26.1 b) 35.1	a) 32 (2040) b) 33 (2030)	SSO (Strategjia për zhvillim të energjisë deri në vitin 2030)	
Supozimet: 1. Presionet ekonomike nuk i ndjekin veprimet klimatike dhe qeverisjen mjedisore si prioritete; 2. Ekziston vullneti politik për t'i realizuar reformat ekonomike dhe qeverisëse; 3. Ekziston një stabilitet politik në vend për të siguruar një vizion dhe drejtim afatgjatë të vendit; 4. Sistemet statistikore janë forcuar për t'i monitoruar QZhQ-të, për krijim të politikave të bazuara në fakte; 5. Recesioni ekonomik pas Kovid-19 dhe pasojat e tij në punësim menaxhohen mirë; 6 Nuk ka krizë fiskale që mund të ndikojë në mbrojtjen sociale veçanërisht në situatën e krizës që buron nga Kovid-19; 7. Ka mjaft kapacitet për implementim dhe monitorim; 8. Nuk ka kriza ekologjike; 9. Situata gjeopolitike është e qetë; 10. Ka burime të mjaftueshme, përfshirë edhe burime të jashtme, për financim të QZhQ-së dhe prioritetet nacionale					
Prodhimi 3.1: Mundësimi i politikave, mjedisit rregullator, kapaciteteve në nivelin qendror dhe lokal dhe fuqizimi i veprimeve të komunitetit për zhvillimin e emisioneve të ulëta dhe rezistencës multi-sektoriale ndaj ndryshimeve klimatike					
Prodhimi 3.2: Zgjidhjet identifikohen dhe shkallëzohen në nivelet qendrore dhe lokale për menaxhim të integruar, të qëndrueshëm dhe gjithëpërfshirës të burimeve natyrore (uji, toka, pyjet, biodiversiteti).					
Prodhimi 3.3: Kapacitetet në nivelet qendrore dhe lokale janë forcuar për ta parandaluar dhe për t'u përgjigjur ndaj kërcënimeve të ndotjes së ajrit dhe pasojave shëndetësore në komunitetet më të rrezikuara					
Prodhimi 3.4: Kapacitetet në nivelet qendrore dhe lokale janë forcuar për t'i identifikuar rreziqet e shumëfishta dhe për ta planifikuar, financuar dhe zbatuar zvogëlimin dhe përgjigjen efektive ndaj rrezikut të katastrofave, përfshirë zhvendosjen e njerëzve, në përputhje me kornizën Sendai					
Prodhimi 3.5: Kapacitetet nacionale dhe lokale janë fuqizuar dhe është ngritur vetëdija për zvogëlimin e mbeturave (plehrave) dhe menaxhimin efikas të plehrave (kimike, ujit, mbeturinave komunale, mbeturinave të rrezikshme, mbeturinave mjekësore - përfshirë zonat rurale)					
Prodhimi 3.6: Janë zvogëluar efektet e pafavorshme të praktikave të paqëndrueshme bujqësore në pellgjet ujëmbledhës të liqeneve/lumenjve					
Ndikimi: Prioritetet nacionale për zhvillim: <ul style="list-style-type: none"> • Drejtësia dhe sundimi i ligjit • Aderimi në BE Pakoja e reformave nr. 1: Qeverisja (a) Fuqizimi i mekanizmave që sigurojnë lirinë e shtypit dhe të organizatave të shoqërisë civile, (b) Rritja e transparencës dhe llogaridhënies së vendimmarrjes qeveritare dhe ndërtimi i kapaciteteve të sektorit publik, (c) Sigurimi i pavarësisë, llogaridhënies dhe profesionalizmit të sistemit gjyqësor Kapitujt e legjislacionit të BE-së: 23. Drejtësi dhe të drejta fundamentale; 24. Drejtësi, Liri dhe Siguri Kornizat rajonale: Plani i veprimit të Ballkanit Perëndimor					

QZhQ-të dhe synimet e QZhQ-së:

Qëllimi 5: 5.5, 5.c.

Qëllimi 10: 10.3

Qëllimi 16: 16.1, 16.2, 16.3, 16.5, 16.6, 16.9, 16.a,

Qëllimi 17: 17.1, 17.3, 17.4, 17.6, 17.8

Përshpejtuesit e QZHQ-ve:

1. Promovimi i vizionit nacional, kohezionit social, ndërtimit të besimit, angazhimit qytetar dhe vendimmarrjes së bazuar në prova dhe me pjesëmarrje
2. Menaxhimi efektiv i dinamikës demografike dhe politikës së migracionit
3. Përmirësimi i qasjes në drejtësi dhe përmbushja e të drejtave të njeriut (veçanërisht të drejtat e grave dhe fëmijëve)
4. Sundimi i fortë i ligjit dhe gjyqësori i pavarur
5. Qeverisja parashikuese, e përgjegjshme, transparente dhe llogaridhënëse, duke përfshirë qeverisjen fiskale
6. Digjitalizimi dhe inovacioni i shërbimeve dhe proceseve publike
7. Përmirësimi i cilësisë së qeverisjes komunale

Prioriteti strategjik 3: Qeverisja demokratike, transparente dhe llogaridhënëse

Rezultati	Indikatorët e suksesit (të ndara)	Viti fillestar (viti)	Synimi (2025)	Burimi/ Mënyra e verifikimit	Partnerët
Rezultati 4: Deri në vitin 2025, njerëzit në Maqedoninë e Veriut përfitojnë nga sundimi i përmirësuar i ligjit; politikat e bazuara në prova, politikat parashikuese dhe të përgjegjshme gjinore; kohezioni më i madh	4_10: Indeksi i sundimit të ligjit (gjithsej në shkallën nga 0 to 1) <i>Agjencia përgjegjëse e OKB-së: UNODC</i>	0.53 (2020)	Të caktohet kah fundi i vitit 2020	Projekti Botëror i Drejtësisë	Partnerët nacionalë Parlamenti, Këshilli Gjyqësor; Këshilli i Prokurorëve;
	4_20: Indeksi i barazisë gjinore <i>Agjencia përgjegjëse e OKB-së: UN Women</i>	62 pikë (Indeksi i barazisë gjinore nga 2019) ²²	65	Ministria e Punës dhe Politikës Sociale EIGE (Instituti Evropian për Barazi Gjinore)	Këshilli i Prokurorëve; Akademia e Gjykatësve dhe Prokurorëve; Noterët; Zyra për regjistrim të pronës;
	4_30: Niveli i krijimit të mekanizmit nacional të përhershëm për të drejtat e fëmijëve <i>Agjencia përgjegjëse e OKB-së: UNICEF</i>	Dobët	Themeluar	Raportet e KDF-së të vendit; Raporti alternativ; Raporti konfidencial i KDF-së i UNICEF, vërejtjet	Shoqëria për Ndhimë Juridike; Ministria e Drejtësisë;

²² Indeksi i barazisë gjinore për Republikën e Maqedonisë së Veriut është përlogaritur, duke përdor metodologjinë EIGE dhe ofron pasqyrim të situatës në vitin 2015.

shoqëror; dhe ofrimi efektiv i shërbimeve nga institucione transparente, llogaridhënëse dhe të përgjegjshme.				përfundimtare të KDF-së	Ministria e Punëve të brendshme; Ministria e Financave; Ministria e Shoqërisë Informatike dhe Administratës Publike;
	4_40: Vendi ka sistem të vendosur për të gjurmuar dhe bërë alokime publike për barazinë gjinore dhe fuqizimin e grave <i>Indikatorët e QZhQ-së: 5.c.1</i> <i>Agjencia përgjegjëse e OKB-së: UN Women</i>	Jo (2020)	Po (2025)	Gazeta Zyrtare e Republikës së Maqedonisë së Veriut MF (IFMIS)	Ministria e Vetëqeverisjes Lokale; Ministria e Arsimit dhe Shkencës;
	4_50: Indikatorët për qeverisje anekënd botës²³ a) Zëri dhe llogaridhënia b) Stabiliteti politik & Mungesa e dhunës/terrorizmit c) Efektiviteti i qeverisë d) Cilësia e dispozitave e) Sundimi i ligjit f) Kontrolli i korrupsionit <i>PAF: RAP 162</i> <i>Agjencia përgjegjëse e OKB-së: UNDP</i>	49.72 (2018)	Të caktohet deri në fund të vitit 2020	Banka Botërore	Dogana; Drejtoria e Sigurisë Publike; (Policia/Policia Kufitare) Ombudsmeni; Komisioni parlamentar i grave; Komisioni parlamentar për luftë kundër diskriminimit;
	4_60: Indeksi i buxhetit të hapur (Transparenca) <i>PAF: PFM 7</i> <i>Agjencia përgjegjëse e OKB-së: UNDP</i>	Rezultati (2019) 41/100 a)	>=45	Hulumtim i buxhetit të hapur	Komisioni për mundësi të barabarta; Agjencia për Shërbime Civile;
	4_70: Përqindja e statistikave zyrtare të përafuara me legjislacionin e BE-së <i>Agjencia përgjegjëse e OKB-së: UNFPA</i>	67.1 (2019)	95 (2027)	EShS	Komisioni për luftë kundër korrupsionit; Byroja për Zhvillim Rajonal;
4_80: Niveli i kënaqësisë së përgjithshme me shërbimet publike në nivelin lokal, sipas, gjinisë dhe vendit: a) Gjithsej	(2020) a) 3.07 ²⁴	a) 3.5	Hulumtimi vjetor i UNDP-së		

²³ Janë dhënë 6 indikatorë (të shënuar). Sugjerohet që të përdoret niveli i përqindjes në vend të rezultatit të qeverisjes (është më e kuptueshme dhe më e lehtë për t'u ndjekur). Në vend të monitorimit të 6 indikatorëve të ndryshëm, mund të jetë më e qartë të jepen i njëjti ponderim për të gjithë ata dhe të përdoret mesatare aritmetike si një vlerë indikator. Progresi aktual ose rënia e performancës përgjatë kategorive të ndryshme mund të shihet lehtësisht në faqen e internetit të Bankës Botërore.

²⁴ Kjo është vlera mesatare e kënaqësisë së përgjithshme të qytetarëve me shërbimet e ofruara nga komuna (në shkallën 1-5).

	b) Femra c) Meshkuj d) Urban e) Rural <i>Indikatori QZhQ: 16.6.2 (nuk vazhdon të jetë në listën 2020 të indikatorëve globale)</i> <i>PAF: PAR 173 (indikatorë të ngjashëm)</i> <i>Agjencia përgjegjëse e OKB-së: UNDP</i>	b) 3.12 c) 3.02 d) 3.09 e) 3.05	b) 3.6 c) 3.4 d) 3.5 e) 3.5		Qendrat për Zhvillim Rajonal; Agjencia e OKB-së për Rini dhe Sport; Enti Shtetëror i Statistikës; Pushteti lokal; BNJVL; Lidhja e gazetarëve; Media;
	4_90: Niveli i përafrimit të sistemeve të mbrojtjes së refugjatëve dhe migracionit me standardet ndërkombëtare dhe të BE-së <i>Indikatori QZhQ: 10.7.2</i> <i>Agjencia përgjegjëse e OKB-së: UNHCR, IOM</i>	Pjesërisht e harmonizuar (2020)	Plotësisht e harmonizuar (2025)	Raporti i Progresit - BE 2019	Agjencitë pjesëmarrëse të OKB-së UNDP, UNODC, IOM, UNHCR, ILO, IOM, UN Women, OHCHR, UNFPA, UNICEF, OBSH, UNOPS, UN-Habitat
	4_100: Përqindja e popullsisë që beson se vendimmarrja është gjithëpërfshirëse dhe i përgjigjet²⁵ gjinisë, moshës, aftësisë së kufizuar dhe grupit të popullsisë. https://www.scoreforpeace.org/en/methodology <i>Indikatori QZhQ: 16.7.2.</i> <i>Agjencia përgjegjëse e OKB-së: UNDP</i>	(2020) 19.8	25	UNDP – Hulumtim vjetor i perceptimit të qytetarëve	

Supozimet: 1. Ekziston vullneti politik për të bërë reforma ekonomike dhe qeverisëse; 2. Ekziston një stabilitet politik në vend për të siguruar një vizion dhe drejtim afatgjatë të vendit; 3. Sistemet statistikore janë forcuar për t'i monitoruar QZhQ-të, për krijim të politikave të bazuara në fakte; 4. Recesioni ekonomik pas Kovid-19 dhe pasojat e tij në punësim menaxhohen mirë; 5. Nuk ka krizë fiskale që mund të ndikojë në mbrojtjen sociale veçanërisht në situatën e krizës që buron nga Kovid-19; 6. Ka mjaft kapacitet për implementim dhe monitorim; 7. MPPS-a dhe Qeveria janë zotuar për zbatimin e Indeksit të barazisë gjinore në baza të rregullt; 8. Pritet që me reformën e MFP-së Qeveria do ta prezantojë buxhetin e bazuar në program dhe Sistemin e Integruar të Informacionit për Menaxhimin e Financave, i cili do të mundësojë gjurmimin e alokimeve për barazinë gjinore; 9. Nuk ka kriza ekologjike; 10. Situata gjeopolitike është e qetë; 11. Ka burime të mjaftueshme, përfshirë edhe burime të jashtme, për financim të QZhQ-së dhe prioritetet nacionale.

25 Aktualisht indikatori matet sipas metodologjisë së ndryshme. Metodologjia do të ndryshohet me vërtetimin e ardhshëm, po ashtu edhe baza dhe synimet do të rishikohen në përputhje me rrethanat.

Prodhimi 4.1:

Ngritja e sundimit të ligjit, qasja në drejtësi dhe mbrojtja, promovimi i të drejtave të njeriut për të gjithë, veçanërisht ata të lënë pas, përmes përmirësimit të kornizës ligjore, politike dhe institucionale dhe të përgjegjshme ndaj gjinisë dhe ndërtimit të kapaciteteve
Agjencitë: UNICEF, UNODC, UN Women, UNHCR, IOM, OHCHR, ILO, UNOPS, UNDP, UNFPA

Prodhimi 4.2

Prodhimi 4.2: Kapacitete të fuqizuara të autoriteteve qendrore dhe lokale për:

a) plan më të mirë, buxhet, monitorim dhe gjurmim të shpenzimeve dhe burimeve të grumbulluara në mënyrë të përgjegjshme ndaj gjinisë dhe në mbështetje të zhvillimit të përsheptuar të qëndrueshëm, b) përmirësimi i dizajnit dhe ofrimit efikas i shërbimeve publike cilësore (duke synuar grupe të përjashtuara, përfshirë menaxhimin e refugjatëve/migracionit), me llogaridhënie të përmirësuar sociale dhe pjesëmarrje në vendimmarrje.

Agjencitë: UNDP, UNICEF, IOM, UNHCR, UNFPA, UN Women, UNOPS, UNOPS, UN-Habitat

Prodhimi 4.3

Përdorimi i shtuar i të dhënave të ndara për parashikim të cilësisë dhe të dhënave për politikëbërje të përmirësuar në të ardhmen, të bazuara në dëshmi, të orientuara drejt rezultateve dhe transparente, të përgjegjshme ndaj të drejtave të grave, burrave, vajzave dhe djemve dhe vulnerabilitetit të grupeve të lëna pas, në të gjitha nivelet dhe në të gjitha kontekstet, përfshirë edhe ato humanitare.

Agjencitë: UNFPA, UNICEF, UNHCR, IOM, UNDP, UN Women, UN-Habitat

Prodhimi 4.4

Kohezioni dhe besimi shoqëror i përmirësuar përmes dialogut dhe pjesëmarrjes kuptimplote të të rinjve, grave, pakicave etnike dhe fetare, refugjatëve dhe grupeve tjera vulnerabile.

Agjencitë: UNICEF, UNFPA, UNDP, UN Women, UNHCR, IOM, UN-Habitat

Prodhimi 4.5

Rritja e kapaciteteve nacionale dhe lokale në rikuperimin e pasurive dhe luftimin e korrupsionit në jetën publike përmes zbatimit më të mirë të ligjeve kundër korrupsionit dhe masave parandaluese.

Agjencitë: UNODC, UNDP

Shtojca 2: Dispozitat juridike të Kornizës së bashkëpunimit

Baza e marrëdhënieve

Autoritetet e Republikës së Maqedonisë së Veriut i vendosën këto marrëdhënie:

Agjencia	Marrëveshja
Organizata për Ushqim dhe Bujqësi (FAO)	Zbatohet <i>Mutatis mutandis</i> , Marrëveshja Standarde për Ndhimë Themelore (SBAA) ndërmjet Qeverisë dhe UNDP-së.
Organizata Botërore e Punës (ILO)	Memorandumi i Mirëkuptimit i lidhur midis Qeverisë dhe ILO-s më 6 mars, 2019.
Organizata Botërore për Migracion (IOM)	Memorandumi i Mirëkuptimit i lidhur midis Qeverisë dhe IOM-it më 6 prill, 2001.
Programi i Kombeve të Bashkuara për Zhvillim (UNDP)	Marrëveshja Standarde për Ndhimë Themelore (MSNTh/SBAA) e nënshkruar midis autoriteteve të Maqedonisë së Veriut dhe UNDP-së më 30 tetor, 1995. Bazuar në Nenin I, paragrafi 2 i (MSNTh), ndihma e UNDP-së për Qeverinë do të vihet në dispozicion të Qeverisë dhe do të pajiset dhe merret në përputhje me rezolutat dhe vendimet përkatëse dhe të zbatueshme të organeve kompetente të UNDP-së, si dhe në varësi të disponueshmërisë së fondeve të nevojshme për UNDP-në. Në veçanti, vendimi 2005/1 i 28 janarit të vitit 2005 i Bordit Ekzekutiv të UNDP-së i miratoi Dispozitat dhe Rregullat e reja financiare dhe së bashku me to përkufizimet e reja të “ekzekutimit” dhe “zbatimit” duke bërë të mundur që UNDP-ja t’i zbatojë plotësisht Procedurat e reja të Përbashkëta të Programimit të Vendeve që rezultojnë nga iniciativa për thjeshtimin dhe harmonizimin e Qëllimeve për Zhvillim të OKB-së. Sipas këtij vendimi, kjo kornizë e bashkëpunimit së bashku me planet e përbashkëta vjetore të punës (të cilat do të jenë pjesë e kësaj kornize) përbëjnë së bashku një dokument të projektit siç referohet në MSNTh).
Programi për Mjedis Jetësor i Kombeve të Bashkuara (UNEP)	Një Memorandum (i përgjithshëm) i mirëkuptimi nënshkruhet midis Qeverisë dhe UNEP-it. Për më tepër, dhe në nivelin e projektit, UNEP nënshkruan një Memorandum të veçantë me partnerin dhe përfituesin kryesor (deri më tani, Ministrinë e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor).
Organizata e Kombeve të Bashkuara për Arsim, Shkencë dhe Kulturë (UNESCO)	Ndihma e UNESCO-s për Qeverinë do të vihet në dispozicion dhe do të sigurohet dhe merret në përputhje me rezolutat e zbatueshme të Konferencës së Përgjithshme dhe Bordit Ekzekutiv të Organizatës.
Organizata e Kombeve të Bashkuara për Zhvillim Industrial (UNIDO)	Me Organizatën e Kombeve të Bashkuara për Zhvillim Industrial (UNIDO), dispozitat e Marrëveshjes Standarde të Ndhimës Themelore midis Programit të Kombeve të Bashkuara për Zhvillim dhe Qeverisë, të nënshkruar dhe hyrë në fuqi më 30 Tetor të vitit 1995 do të zbatohen, <i>mutatis mutandis</i> , për projektet dhe programet e UNIDO-s në Maqedoninë e Veriut.
Fondi i Kombeve të Bashkuara mbi Popullsinë (UNFPA)	Marrëveshja Themelore e përfunduar midis Qeverisë dhe Programit të Kombeve të Bashkuara për Zhvillim më 30 tetor 1995 (“Marrëveshja Themelore”), <i>mutatis mutandis</i> zbatohet për aktivitetet dhe personelin e UNFPA-së, në përputhje me marrëveshjen e lidhur nga një shkëmbim letrash midis UNFPA-së dhe Qeverisë, e cila hyri në fuqi më 31 gusht të vitit 2015. Ky partneritet së bashku me çdo plan pune dhe dokumentacion tjetër të përfunduar këtu, i cili do të jetë pjesë e këtij Partneriteti dhe është përfshirë

Agjencia	Marrëveshja
	këtu me referencë, përbën Dokumentin e Programit siç referohet në Marrëveshjen Themelore
Komisari i Lartë i Organizatës së Kombeve të Bashkuara për Refugjatë (UNHCR)	Marrëveshja e bashkëpunimit mes UNHCR-së dhe Qeverisë është lidhur më 8 dhjetor të vitit 1994.
Fondi për Fëmijë i Kombeve të Bashkuara (UNICEF)	Marrëveshja themelore e bashkëpunimit është lidhur midis Qeverisë dhe UNICEF-it përmes shkëmbimit të letrave zyrtare më 8 dhjetor të vitit 1994.
Zyra e Kombeve të Bashkuara për Drogat dhe Krimin (UNODC)	Qeveritë e mëposhtme që kanë nënshkruar Marrëveshjen Standarde të Ndhmës Themelore (MSNTh) me Programin e Kombeve të Bashkuara për Zhvillim (UNDP), në datat e dhëna më poshtë, me çka kanë rënë dakord që të zbatohet MSNTh-ja, mutatis mutandis, në ndihmën e siguruar nga UNODC në bazë të këtij dokumenti të programit. Qeveritë konfirmojnë, në veçanti, se neni IX (privilegjet dhe imunitetet), neni X (lehtësitë për ekzekutimin e ndihmës së UNDP) të MSNTh-së do të zbatohen për aktivitetet e UNODC sipas këtij programi, neni XI (pezullimi ose përfundimi i ndihmës) dhe neni XII (Zgjidhja e Mosmarrëveshjeve) i MSNTh do të zbatohet për aktivitetet e UNODC sipas këtij programi. <ul style="list-style-type: none"> • Qeveria e Shqipërisë (17 korrik, 1991) • Qeveria e Bosnje dhe Hercegovinës (7 dhjetor, 1995) • Qeveria e Maqedonisë së Veriut (30 tetor, 1995) • Qeveria e Malit të Zi (15 dhjetor, 2006) • Qeveria e Serbisë (24 mars, 1988)
Zyra e Kombeve të Bashkuara për Shërbime Projektuese (UNOPS)	UNOPS kishte nderin ta pranojë sugjerimin e Ministrisë së Punëve të Jashtme, që në rregullimin e statusit të personelit të UNOPS-it, aktivitetet, pronat dhe pasuritë për qëllime të kryerjes efektive të aktiviteteve të UNOPS-it në Republikën e Maqedonisë së Veriut, do të zbatohet Konventa e Kombeve të Bashkuara për Privilegjet dhe Imunitetet nga 13 shkurt i vitit 1946, siç i është komunikuar Ministrisë përmes notës verbale të UNOPS-it me datë 28 janar 2018; duke vërejtur se këto nota verbale dhe korrespondenca paraprake për këtë temë përbëjnë një Marrëveshje ndërmjet UNOPS dhe Republikës së Maqedonisë, që e rregullon statusin e personelit, aktiviteteve, pasurisë dhe asetëve të UNOPS-it për qëllime të kryerjes efektive të aktiviteteve të veta në Republikën e Maqedonisë së Veriut.
Agjencia e Kombeve të Bashkuara për Barazi Gjinore dhe Fuqizimin e Grave (UN WOMEN)	Marrëveshja Themelore e lidhur midis Qeverisë dhe Programit të Kombeve të Bashkuara për Zhvillim më 30 tetor 1995 (“Marrëveshja Themelore”) <i>mutatis mutandis</i> zbatohet për aktivitetet dhe personelin e UN WOMEN. Ndhima për qeverinë do të vihet në dispozicion dhe do të sigurohet dhe merret në përputhje me rezolutat dhe vendimet përkatëse dhe të zbatueshme të strukturave udhëheqëse të UN Women.
Organizata Botërore e Shëndetësisë (OBSh)	Marrëveshje për bashkëpunim dyvjeçar për periudhën 2020/2021 u nënshkrua midis Ministrisë së Shëndetësisë dhe OBSh-së në shtator të vitit 2019.
Për të gjitha agjencitë e sistemit të OKB-së përfshirë UNECE, UNDRR, UNOHCHR dhe UN-Habitat, ndihma për Qeverinë do të vihet në dispozicion dhe do të pajiset dhe merret në përputhje me rezolutat dhe vendimet përkatëse dhe të zbatueshme të strukturave udhëheqëse të agjencive përkatëse të sistemit të OKB-së	

- a. KORNIZA E BASHKËPUNIMIT, në lidhje me nënshkrimin e secilës prej agjencive të sistemit të Kombeve të Bashkuara, do të lexohet, interpretohet dhe zbatohet në përputhje dhe në mënyrë konsistente me

marrëveshjen themelore midis një agjencie të tillë të sistemit të Kombeve të Bashkuara dhe qeverisë nikoqire.

- b. Qeveria do t'i respektojë përkushtimet e saj në përputhje me dispozitat e marrëveshjeve të bashkëpunimit dhe ndihmës të përshkruara në paragrafin në lidhje me bazat e bashkëpunimit.
- c. Pa i shkelur këta dispozita, Qeveria do t'i zbatojë dispozitat përkatëse të Konventës mbi Privilegjet dhe Imunitetet e Kombeve të Bashkuara ("Konventa e Përgjithshme") ose Konventa për Privilegjet dhe Imunitetet e Agjencive të Specializuara ("Konventa e Agjencive të Specializuara") për pasurinë, fondet dhe pasuritë e Agjencive dhe zyrtarëve dhe ekspertëve të tyre në mision.
- ç. Gjithashtu Qeveria do t'ua akordojë privilegjet, imunitetet dhe objektet agjencive dhe zyrtarëve të tyre si dhe personave tjerë që kryejnë shërbime në emër të Agjencive, siç përcaktohen në marrëveshjet e bashkëpunimit dhe ndihmës ndërmjet Agjencive dhe Qeverisë. Përveç kësaj, është e qartë që të gjithë vullnetarët e Kombeve të Bashkuara do të riemërtohen në zyrtarë të Agjencive dhe do t'i gëzojnë të drejta për privilegjet dhe imunitetet që u akordohen zyrtarëve të tillë sipas Konventës së Përgjithshme ose Konventës së Agjencive të Specializuara. Qeveria do të jetë përgjegjëse për trajtimin e çdo pretendimi, i cili mund të silltet nga palë të treta kundër ndonjë agjencie dhe zyrtarëve të tyre, ekspertëve të misionit ose personave tjerë që kryejnë shërbime në emër të tyre dhe do t'i konsiderojë ata të padëmshme në lidhje me pretendimet dhe detyrimet, që rezultojnë nga operacionet në kuadër të marrëveshjeve të bashkëpunimit dhe ndihmës, përveç kur në mënyrë të ndërsjellë është dakorduar qeveria dhe një agjenci përkatëse se pretendimet dhe detyrimet e tilla vijnë nga neglizhenca e rëndë ose sjellja e keqe e asaj Agjencie, gjegjësisht zyrtarëve të saj, këshilltarëve ose personave që kryejnë shërbime.
- d. Pa u shkelur kjo që u tha më sipër, Qeveria do t'i sigurojë ose dëmshpërblejë agjencitë nga përgjegjësia civile sipas ligjit të vendit në lidhje me automjetet e siguruar nga Agjencitë, që janë nën kontrollin ose përdorimin e Qeverisë.
- e. Asgjë në këtë Marrëveshje nuk nënkupton heqjen dorë nga privilegjet ose imunitetet e gëzuara nga OKB-ja ose ndonjë prej agjencive, organizatave të saj, ose pranimit nga ana e tyre të juridiksionit të gjykatave të ndonjë vendi rreth kontesteve që lindin nga kjo Marrëveshje.
- f. Asgjë për ose në lidhje me këtë dokument nuk do të konsiderohet heqje dorë, e shprehur ose e nënkuptuar, nga privilegjet dhe imunitetet e Kombeve të Bashkuara dhe organeve të saj ndihmëse, përfshirë Programin e Ushqimit për Gratë, qoftë në bazë të Konventës për Privilegjet dhe Imunitetet e Kombeve të Bashkuara të 13 shkurtit 1946, Konventës mbi Privilegjet dhe Imunitetet e Agjencive të Specializuara të 21 nëntorit 1947, siç është e zbatueshme, dhe asnjë dispozitë e këtij dokumenti ose ndonjë kontrate institucionale ose ndonjë ndërmarrjeje nuk do të interpretohet ose zbatohet në një mënyrë, ose në një farë mase, në kundërshtim me privilegjet dhe imunitetet e tilla.

Implementimi i programit

Programi do të ekzekutohet në nivel nacional nën koordinimin e përgjithshëm të Ministrisë së Punëve të Jashtme (Autoriteti Koordinues i Qeverisë). Autoritetet koordinuese të qeverisë për programet specifike të agjencisë së sistemit të OKB-së janë shënuar në Pjesën 3.3. Aktivitetet e programit do t'i zbatojnë Ministrinë e Qeverisë, OJQ-të, OJQ-të ndërkombëtare dhe agjencitë e sistemit të OKB-së.

KORNIZA E BASHKËPUNIMIT do të bëhet operacionale përmes zhvillimit të planeve të përbashkëta të punës (PPP) ²⁶ dhe/ose nëse nevojitet përmes planeve të punës specifike të agjencisë dhe dokumenteve të projektit, që i përshkruajnë rezultatet specifike, që do të arrihen dhe do të lidhin marrëveshje midis agjencive të sistemit të OKB-së dhe secilit partner zbatues sipas nevojës për përdorimin e burimeve. Për aq sa është e mundur, agjencitë dhe partnerët e sistemit të OKB-së do t'i përdorin dokumentet minimale të nevojshme,

²⁶ Për sa iu përket standardeve operative të punës (SOP) të UNSDG për shtetet, që e miratojnë qasjen "Kryerje si një njësi"

përkatësisht KORNIZËN E BASHKËPUNIMIT dhe planet e punës dhe dokumentet e projektit të nënshkuara bashkërisht ose ndaras sipas agjencisë specifike për zbatim të iniciativave programore. Sidoqoftë, kur është e nevojshme dhe e përshtatshme, dokumentet e projektit mund të përgatiten duke përdorur, tekstin përkatës nga KORNIZA E BASHKËPUNIMIT dhe planet e përbashkëta ose specifike të agjencisë dhe/ose dokumentet e projektit²⁷.

Shpenzimet e udhëtimit

Ndihma në të holla për udhëtime, paga, honorare dhe kosto të tjera do të caktohet me tarifa në përpjesëtim me ato të zbatuara në vend, por jo më të larta se ato të zbatueshme për sistemin e Kombeve të Bashkuara (siç thuhet në kumtesat administrative të Komisionit për Nëpunës Publik Ndërkombëtar.

Modalitetet e transferimit të parave të gatshme

Në rastet kur është relevante, OKB-ja dhe Qeveria e kanë iniciuar procesin e kërkuar për zbatimin e qasjes së harmonizuar në transferimet e parave (QHTP). Dispozitat më poshtë zbatohen për agjencitë e OKB-së si UNICEF, UNFPA dhe UNDP - që bëjnë transferime të drejtpërdrejta të parave te partnerët zbatues.

Të gjitha transferimet e parave te ndonjë partneri zbatues bazohen në planet e punës të rëna dakord midis partnerit zbatues dhe agjencive të sistemit të OKB-së.

Transferimet e parave për aktivitetet e detajuara në planet e punës mund të bëhen nga agjencitë e sistemit të OKB-së, duke përdorur modalitetet e mëposhtme:

1. Të hollat e transferuara drejtpërsëdrejti te partneri zbatues:
 - a. Para fillimit të aktiviteteve (transferime të drejtpërdrejta në të holla), ose
 - b. Pasi të përfundojnë aktivitetet (kompensim);
2. Pagesa e drejtpërdrejtë të shitësve ose palëve të treta për detyrimet e bëra nga partnerët zbatues në bazë të kërkesave të nënshkuara nga zyrtari i caktuar i partnerit zbatues;
3. Pagesa e drejtpërdrejtë e shitësit ose palëve të treta për detyrimet e bëra nga agjencitë e OKB-së, si mbështetje për aktivitetet e marra vesh me partnerët e implementimit.

Transferimet e drejtpërdrejta të parave do të kërkohen dhe lëshohen për periudhat e zbatimit të programit, që nuk i kalon tre muaj. Kompensimet e shpenzimeve të autorizuara më parë do të kërkohen dhe lëshohen çdo tre muaj ose pas përfundimit të aktiviteteve.

Agjencitë e sistemit të OKB-së nuk janë të detyruar t'i kompensojnë shpenzimet e bëra nga partneri zbatues mbi dhe përtej shumës së autorizuara. Pas përfundimit të çdo aktiviteti, çdo bilanc i fondeve do të rimbursohet ose programohet me marrëveshje të ndërsjellë midis partnerit zbatues dhe agjencive të sistemit të OKB-së.

Modalitetet e transferimit të parave të gatshme, përmasa e pagesave dhe fushëveprimi dhe shpeshtësia e aktiviteteve të sigurimit mund të varen nga gjetjet e rishikimit të kapacitetit të menaxhimit të financave publike në rastin e një partneri zbatues të qeverisë, dhe nga një vlerësim i kapacitetit të menaxhimit financiar të partneri që nuk është nga agjencitë e OKB-së. Një konsulent i kualifikuar, siç është një ndërmarrje publike

²⁷ Në rastin e UNDP, Autoriteti Koordinues Qeveritar do ta emërojë Agjencinë Bashkëpunuese Qeveritare drejtpërdrejt përgjegjëse për pjesëmarrjen e Qeverisë në secilin plan pune të asistuar nga UNDP. Referimi te "Partner(ët) Zbatues" do të thotë "Agjencia(të) Ekzekutuese" siç përdoret në MSNT-h. Kur ka partnerë të shumtë zbatues të identifikuar në një plan pune, do të identifikohet një partner kryesor implementues, i cili do ta ketë përgjegjësinë për thirrjen, koordinimin dhe monitorimin e përgjithshëm (programor dhe financiar) të të gjithë partnerëve zbatues të identifikuar në planin e punës, për të siguruar që janë ofruar inputet dhe aktivitetet e ndërmarrja në mënyrë koherente për t'i prodhuar rezultatet e planit të punës.

e kontabilitetit, e zgjedhur nga agjencitë e sistemit të OKB-së, mund ta bëjë një vlerësim të tillë, në të cilin do të merr pjesë partneri zbatues. Partneri zbatues mund të marrë pjesë në zgjedhjen e konsulentit.

Modalitetet e transferimit të parave të gatshme, përmasa e pagesave dhe fushëveprimi dhe shpeshtësia e aktiviteteve të sigurimit mund të rishikohen gjatë zbatimit të programit të bazuar në gjetjet e monitorimit të programit, monitorimit dhe raportimit të shpenzimeve dhe auditimeve.

Në rast të transferimit të parave të gatshme ose kompensimit, agjencitë e sistemit të OKB-së do ta njoftojnë partnerin zbatues për shumën e aprovuar nga agjencitë e sistemit të OKB-së dhe do t'ia shpërndajnë fondet Partnerit Zbatues në afat prej 30 ditësh.

Në rastin e pagesës së drejtpërdrejtë të palëve të kontraktuara ose palët e treta për detyrimet e bëra nga partnerët zbatues në bazë të kërkesave të nënshkuara nga zyrtari i caktuar i partnerit zbatues; ose shitësve ose palëve të treta për detyrimet e bëra nga agjencitë e sistemit të OKB-së në mbështetje të veprimtarive të rëna dakord me partnerët zbatues, agjencitë e sistemit të OKB-së do të vazhdojnë me pagesën brenda 30 ditëve.

Agjencitë e sistemit të OKB-së nuk do të kenë asnjë përgjegjësi të drejtpërdrejtë sipas marrëveshjeve kontraktuale të lidhura midis partnerit zbatues dhe një ofertuesi të një pale të tretë.

Kur ndonjë agjenci e sistemit të OKB-së së bashku me ndonjë agjencia tjetër brenda këtij sistemi sigurojnë para për të njëjtin partner zbatues, monitorimi i programit, monitorimi financiar dhe auditimi do të bëhen së bashku ose do të koordinohen me agjencinë/agjencitë e përfshira të sistemit të OKB-së.

Partnerët zbatues bien dakord të bashkëpunojnë me agjencitë e sistemit të OKB-së për monitorimin e të gjitha aktiviteteve të mbështetura nga transferimet e parave, si dhe për ta lehtësur qasjen në regjistrat përkatës financiarë dhe personelin përgjegjës për administrimin e parave të gatshme, të siguruara nga agjencitë e sistemit të OKB-së. Për këtë qëllim, partnerët zbatues bien dakord për sa vijon:

1. Shqyrtime periodike në vend dhe kontrole të të dhënave financiare të tyre nga agjencitë e sistemit të OKB-së ose përfaqësuesit e tyre, dhe ashtu siç përshkruhet në klauzola specifike të dokumenteve/kontratave të tyre të angazhimit me agjencitë e sistemit të OKB-së;
2. Monitorimi programatik i aktiviteteve duke ndjekur standardet dhe udhëzimet e agjencive të sistemit të OKB-së për vizitat në terren dhe monitorimin në terren; dhe
3. Auditime speciale ose të planifikuara. Secila organizatë e OKB-së, në bashkëpunim me agjencitë tjera të sistemit të OKB-së (aty ku dëshirohet dhe në konsultim me ministrinë përkatëse koordinuese) do të krijojë një plan vjetor të auditimit, duke iu dhënë përparësi auditimeve të partnerëve zbatues me sasi të mëdha të ndihmës në para, të ofruara nga agjencitë e sistemit të OKB-së, dhe atyre që kanë nevojë për përforsim të kapaciteti të menaxhimit financiar.

Raporti standard i autorizimit për ndarje të mjeteve dhe për verifikim të shpenzimeve të realizuara (FACE), që i pasqyron linjat e aktivitetit të planit të punës, do të përdoret nga partnerët zbatues për të kërkuar lëshimin e fondeve, ose për ta siguruar marrëveshjen që organizata përkatëse e OKB-së do ta kompensojë ose paguajnë drejtpërdrejt për shpenzimet e planifikuara. Partnerët zbatues do ta përdorin FACE për të raportuar mbi përdorimin e parave të pranuar.

Partneri zbatues do ta identifikojë zyrtarin/zyrtarët e autorizuar për t'i dorëzuar detajet e llogarisë, si dhe për ta kërkuar dhe vërtetuar përdorimin e parave të gatshme. FACE do të certifikohet nga zyrtari/zyrtarët e caktuar të partnerit zbatues.

Mjetet e gatshme të transferuar te partnerët zbatues duhet të shpenzohen për qëllimet e aktiviteteve dhe

brenda afatit kohor siç është rënë dakord në planet e punës.

Të hollat e gatshme të marra nga qeveria dhe partnerët zbatues të OJQ-ve nacionale do të përdoren në përputhje me rregulloret, politikat dhe procedurat e përcaktuara nacionale në përputhje me standardet ndërkombëtare, në veçanti duke siguruar që paratë të shpenzohen për aktivitete siç janë rënë dakord në planet e punës, si dhe duke siguruar që raportet mbi përdorimin e të gjitha parave të marra, të dorëzohen në organizatën përkatëse të OKB-së brenda gjashtë muajve nga marrja e fondeve.

Kur ndonjë nga rregulloret, politikat dhe procedurat nacionale nuk janë në përputhje me standardet ndërkombëtare, do të zbatohen rregullat përkatëse financiare gjegjësisht rregullat, politikat dhe procedurat e agjencisë së sistemit të OKB-së.

Në rastin e OJQ-ve/OSHC-ve dhe partnerëve zbatues të organizatës ndërqeveritare, paratë e marra do të përdoren në përputhje me standardet ndërkombëtare, veçanërisht duke siguruar që paratë të shpenzohen për aktivitete siç janë rënë dakord në planet e punës dhe duke siguruar që raportet për përdorimin e plotë të të gjitha parave të marra të jenë të dorëzuar në organizatën përkatëse të OKB-së brenda gjashtë muajve nga marrja e fondeve.

Sigurimi financiar dhe auditimi

Pavarësisht nga burimi i fondeve, secili udhëheqës brenda agjencisë së OKB-së është përgjegjës përpara udhëheqësit ekzekutiv (ose organit drejtues) në lidhje me burimet e marra nga agjencia e OKB-së, në lidhje me burimet e veta, dhe në përputhje me rregulloret financiare dhe rregullat përkatëse të agjencisë së OKB-së. Çdo agjenci e OKB-së iu nënshtrohet procedurave të auditimit të jashtëm dhe të brendshëm të përcaktuara në rregulloret financiare, gjegjësisht rregullat dhe procedurat e organizatës.

Auditimi do të porositet nga sistemi i agjencive të OKB-së dhe do të realizohet nga shërbime private të auditimit.

Institucioni suprem i auditimit (ISA) mund të bëjë auditime të partnerëve zbatues të qeverisë. Nëse ISA vendos të mos bëjë auditime të partnerëve të veçantë zbatues sipas shpeshësisë dhe qëllimit të synuar nga agjencitë e sistemit të OKB-së, atëherë agjencitë e sistemit të OKB-së do të porosisin auditime, që do të ndërmerren nga shërbimet e sektorit privat për auditim.

Për t'i lehtësuar auditimet e planifikuara dhe të veçanta, secili partner zbatues që merr para nga një organizatë përkatëse e OKB-së, do t'i sigurojë me kohë agjencisë së sistemit të OKB-së ose përfaqësuesit të saj qasje në:

- Të gjitha regjistrat financiarë, me të cilat verifikohet evidenca e transaksioneve të transferimeve të parave të gatshme të siguruar nga agjencia përkatëse e sistemit të OKB-së, së bashku me dokumentacionin përkatës; dhe
- Gjithë dokumentacionin dhe personelin përkatës lidhur me funksionimin e strukturës së kontrollit të brendshëm të partnerit zbatues, përmes të cilit kanë kaluar transferimet e parave.

Gjetjet e secilit auditim do t'i raportohen partnerit implementues dhe organizatës përkatëse të OKB-së.

Më tej secili partner implementues:

- do ta merr dhe rishikojë raportin e auditimit të lëshuar nga auditorët;
- do të sigurojë me kohë një deklaratë për pranimin ose refuzimin e çdo rekomandimi të auditimit për organizatën përkatëse të OKB-së, që ka siguruar para, në mënyrë që auditorët t'i përfshijnë këto deklarata në raportin e tyre përfundimtar të auditimit përpara se t'ia paraqesin ato organizatës përkatëse të OKB-së;
- do të ndërmerren veprime me kohë për t'i adresuar rekomandimet e pranuar të auditimit; dhe
- do të raportojë mbi veprimet e ndërmarra për t'i zbatuar rekomandimet e pranuar për agjencitë

përkatëse të sistemit të OKB-së mbi bazë vjetore.

Zgjidha e kontesteve

Në rast të ndonjë ndryshimi të rëndësishëm, që kërkon një rishikim të objektivave ose kohëzgjatjes dhe fushëveprimit të komponentëve të programit, Qeveria do t'iu lëshojë një kërkesë zyrtare agjencive të OKB-së dhe do ta negociojë ndryshimin e duhur të partneritetit.

Në rast të dështimit nga njëra palë për ta përmbushur ndonjë nga detyrimet e saja të dala nga ky partneritet, kur pala që ka dështuar është njëra nga agjencitë e OKB-së, qeveria mund:

- (i) ta pezullojë përmbushjen e detyrimeve të veta karshi palës që nuk i ka përmbushur detyrimet, duke i dhënë njoftim me shkrim palës që nuk i ka përmbushur detyrimet; ose
- (ii) ta përfundojë partneritetin me palën që nuk i ka përmbushur detyrimet, duke i dhënë njoftim me shkrim prej gjashtëdhjetë (60) ditësh.

Në rastet kur pala që ka dështuar është Qeveria, atëherë agjencia e OKB-së ndaj së cilës Qeveria nuk i ka përmbushur detyrimet, qoftë ndaras ose së bashku me të gjitha agjencitë tjera të OKB-së mund:

- (i) ta pezullojë përmbushjen e detyrimeve të veta, duke i lëshuar njoftim me shkrim palës që nuk i ka përmbushur detyrimet; ose
- (ii) ta përfundojë partneritetin duke i dhënë njoftim me shkrim prej gjashtëdhjetë (60) ditësh.

Çdo mosmarrëveshje midis qeverisë dhe ndonjë agjencie të OKB-së do të zgjidhet në përputhje me dispozitat e marrëveshjes themelore të asaj agjencie me qeverinë. Çdo mosmarrëveshje midis agjencive të OKB-së do të zgjidhet ekskluzivisht midis agjencive të OKB-së përmes qasjeve të identifikuar në mekanizmin e zgjidhjes së mosmarrëveshjeve të miratuar nga Grupi për Zhvillim i OKB-së.

Detyrimet e Qeverisë

Qeveria do t'i respektojë detyrimet e veta në përputhje me dispozitat e marrëveshjeve themelore të bashkëpunimit dhe ndihmës të përshkruara në pjesën paraprake.

Qeveria do t'i zbatojë dispozitat e Konventës mbi privilegjet dhe imunitetet e agjencive të Kombeve të Bashkuara për pasurinë, fondet dhe pasuritë e agjencive dhe zyrtarëve të saj dhe ekspertëve të misionit. Po ashtu, Qeveria do t'ua akordojë agjencive dhe zyrtarëve të tyre dhe personave të tjerë, që kryejnë shërbime në emër të agjencive, privilegjet imunitetet dhe lehtësime siç përcaktohen në marrëveshjet e bashkëpunimit dhe ndihmës ndërmjet agjencive dhe Qeverisë. Qeveria do të jetë përgjegjëse për shqyrtimin e çdo pretendimi, i cili mund të silltet nga palë të treta kundër ndonjë prej agjencive dhe zyrtarëve të saj, këshilltarëve dhe agjentëve. Asnjë nga agjencitë dhe as ndonjë nga zyrtarët e tyre përkatës, këshilltarët ose personat që kryejnë shërbime në emër të tyre nuk do të mbajnë përgjegjësi për ndonjë pretendim dhe detyrim që rezulton nga operacionet në kuadër të marrëveshjeve të bashkëpunimit dhe ndihmës, përveç kur është rënë dakord reciprokisht nga Qeveria dhe ndonjë agjenci e veçantë, që pretendimet dhe detyrimet e tilla lindin nga neglizhenca e rëndë ose sjellja e gabuar e asaj agjencie, ose zyrtarëve të saj, këshilltarëve ose personave që kryejnë shërbime.

Asgjë në këtë Marrëveshje nuk nënkupton heqje dorë të OKB-së ose ndonjë prej agjencive ose organizatave të saj nga privilegjet ose imunitetet e gëzuara prej tyre ose pranimin e tyre të juridiksionit të gjykatave të ndonjë vendi rreth mosmarrëveshjeve që lindin nga kjo Marrëveshje.

Asgjë për ose në lidhje me këtë dokument nuk do të konsiderohet heqje dorë, e shprehur ose e nënkuptuar, nga privilegjet dhe imunitetet e Kombeve të Bashkuara dhe organeve të saj ndihmëse, qoftë në bazë të Konventës mbi privilegjet dhe imunitetet e Kombeve të Bashkuara të 13 shkurtit të vitit 1946, Konventës mbi privilegjet dhe imunitetet e agjencive të specializuara të 21 nëntorit të vitit 1947, siç është e zbatueshme, dhe asnjë dispozitë e këtij dokumenti ose ndonjë kontrate institucionale ose ndonjë veprimi nuk do të

interpretohet ose zbatohet në një mënyrë, ose në një farë mase, në kundërshtim me privilegjet dhe imunitetet e tilla.

Shtojca 3. Partnerët e paraparë kryesor të Kornizës së Kombeve të Bashkuara për Zhvillim të Qëndrueshëm (KBZhQ)

Rezultati 1: Mjedisi i Punësimit dhe ai Afarist – Partnerët Kyç

Qeveria	OShC-të	Institucionet akademike	Sektori privat	Partnerët ndërkombëtarë
Partnerët ekzistues që vazhdojnë në kuadër të KBZhQ 21 -25				
<ul style="list-style-type: none"> • <u>Pushteti qendror:</u> Zëvendëskryeministri për Çështjet Ekonomike, Ministria e Punës dhe Politikës Sociale, Ministria e Arsimit dhe Shkencës, Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Ekonomisë së Ujërave, Ministria e Ekonomisë, Ministria e Shoqërisë Informatike dhe Administratës • <u>Agjencitë dhe institucionet shtetërore:</u> Agjencia e Punësimit, Agjencia për Nxitjen e Sipërmarrjes, Agjencia Nacionale për Nxitjen e Zhvillimit të Bujqësisë, Administrata Doganore, Agjencia e Kadastrës së Pasurive të Patundshme, Drejtoria për Ekzekutimin e Sanksioneve • Fondi për Inovacion dhe Zhvillim Teknologjik • Komunat 	<ul style="list-style-type: none"> • Shoqata e Maqedonisë së Veriut për sigurinë në punë • Sindikatat • Federata nacionale e fermerëve • OShC-të që i përfaqësojnë grupet vulnerabile (romët, rininë, popullsinë në zonat rurale) • Organizatat e personave me paaftësi • Shoqata e punës dhe të drejtës sociale të Republikës së Maqedonisë së Veriut • 	<ul style="list-style-type: none"> • Instituti i Ekonomisë 	<ul style="list-style-type: none"> • Kompanitë individuale, që bashkëpunojnë në punësimin ose zhvillimin e aftësive • Organizata e Punëdhënësve të Maqedonisë (OPM) • Konfederata e Biznesit e Maqedonisë (KBM) 	<ul style="list-style-type: none"> • Delegacioni i Bashkimit Evropian, Ambasada Zvicerane, Ambasada e Mbretërisë së Bashkuar

Qeveria	OShC-të	Institucionet akademike	Sektori privat	Partnerët ndërkombëtarë
Partneritetet që do të hulumtohen më tej në kuadër të KBZHQ21-25²⁸				
<ul style="list-style-type: none"> • Komisionet parlamentare për punën dhe politikat sociale dhe për ekonominë • Ministria e Financave • Ministri pa portofol, përgjegjës për diasporën • Agjencia për Nxitjen e Sipërmarrjes • Instituti i Shëndetit Publik • Komunat • Agjencia për mbështetje financiare në bujqësi dhe zhvillim rural 	<ul style="list-style-type: none"> • Shoqata e Maqedonisë së Veriut për burime njerëzore • OShC-të që i promovojnë të drejtat e punëtorëve (p.sh. Glasen Tekstilec, Lenka, Solidarnost, etj.) • Shoqatat profesionale (p.sh. kontabilistët, juridik) • Diaspora e biznesit 	<ul style="list-style-type: none"> • Tekno-parqe • Ofruesit e trajnimeve private (zgjeroni partneritetin) • Qendra mendimi (p.sh. Finance Think, CEA) 	<ul style="list-style-type: none"> • Oda ekonomike • Odat Dhomat specifike të temave dhe shoqatat e degëve të odave (MASIT, Grupi i tekstit, Oda e arkitektëve dhe inxhinierë të certifikuar) • Agjencitë private të punësimit • Organizatat e prodhuesve bujqësor 	<ul style="list-style-type: none"> • Ambasada e Suedisë • Banka Botërore • EBRD

²⁸ Kategoritë e partneriteteve të reja dhe të atyre ekzistuese, që synohet të zgjerohen gjatë implementimit të KBZHQ 21-25

Rezultati 2: Shëndetësi, Arsim, Kulturë, Shërbime Sociale dhe Luftë kundër Dhunës – Partnerët Kryesorë

Qeveria	OSHC-të	Institucionet akademike	Sektori privat	Partnerët ndërkombëtarë
Partnerët ekzistues që vazhdojnë në kuadër të KBZhQ 21 -25				
<ul style="list-style-type: none"> Ministria e Punës dhe Politikës Sociale, Ministria e Shëndetësisë, Ministria e Arsimit dhe Shkencës, Ministria e Kulturës, Ministria e Mbrojtjes, Fondi i Sigurimit Shëndetësorë, Instituti i Shëndetit Publik, Qendrat e Shëndetit Publik Zyra e Presidentit Klinikat Universitare, Spitalet rajonale dhe objektet shëndetësore të nivelit primar (fokus i veçantë në akusheri/gjinekologji, sëmundjet infektive, shëndeti mendor dhe pediatri), Komisioni i imunizimit, Komisioni i nënës së sigurt Byroja për Zhvillimin e Arsimit, Inspektorati Shtetëror i Arsimit Qendrat e Punë Sociale, Instituti për Aktivitete Sociale Agjencia Nationale për Nxitjen e Zhvillimit të Bujqësisë Komisioni Nacional i Maqedonisë së Veriut për UNESCO Komisioni Parlamentar për të Drejtat e Barabarta të Grave dhe Burrave Enti Shtetëror i Statistikës 	<ul style="list-style-type: none"> Kryqi i Kuq i Maqedonisë së Veriut, Kryqi i Kuq i Qytetit të Shkupit Këshilli Nacional i OPAK OSHC-të për të drejtat gjinore OSHC-të për LGBTI, për të drejtat e punonjësve të seksit OSHC-të për të drejtat e popullsisë rurale OSHC-të për të drejtat e romëve OSHC-të rinore Shoqata e Edukatorëve Specialë OSHC për Edukim Seksual - HERA Fakultetet e mjekësisë, institutet e ndryshme të specializuara mjekësore, Fakulteti Filozofik Shoqata profesionale (Shoqata e mjekëve të Maqedonisë së Veriut, Shoqata e gjinekologëve dhe akushereve, Shoqata e infermiereve dhe mamive, Shoqata e edukatorëve special) Porta e Hapur - La Strada Maqedonia e Veriut STAR STAR - Kolektivi i parë i punëtoreve seksuale në Ballkan 	<ul style="list-style-type: none"> Fakulteti Juridik Justinian Prim, Fakulteti Filozofik, Fakulteti i Mjekësisë Shkup, Klinika Universitare e Psikiatrisë, Fakultetet pedagogjike në Shkup, Shtip, Tetovë dhe Manastir Institutet për Punë Sociale, Studime Gjinore dhe Shëndetin e Nënës dhe Fëmijëve, Katedrat e UNESCO-s Shoqata e Mjekëve të Maqedonisë, Shoqata e Infermiereve dhe Mamive të Maqedonisë Qendra e Edukimit Qytetar të Maqedonisë Qendra për Edukim të Vazhdueshëm të Mjekëve Familjar, Oda e Mjekësore Smart Up ECD Cor CEED Hub 	<ul style="list-style-type: none"> Kujdesi themelor Telekomi 	<ul style="list-style-type: none"> USAID-i Banka Botërore Delegacioni i Bashkimit Evropian Ambasada e Suedisë, Ambasadat e Zvicrës, Holandës dhe Mbretërisë së Bashkuar USAID, ADA Misioni i OSBE-së Fondacioni Evropian për Trajnim

Qeveria	OShC-të	Institucionet akademike	Sektori privat	Partnerët ndërkombëtarë
<ul style="list-style-type: none"> Komunat Avokati i Popullit Qendra për Arsim Profesional dhe Trajnim Qendra për Edukimin e të Rriturve 	<ul style="list-style-type: none"> Asociacioni për Edukim Shëndetësor dhe Hulumtim (HERA) Organizatat e Personave me Paaftësi OPP/DPOs HOPS AARM/MYLA Komitetit i Helsinkit për të Drejtat e Njeriut Asociacioni ESE “Zaedno Posilni” (Së bashku më të fortë) Y-PEER (Rrejtji rinor) Oda e Mjekëve 			
Partneritetet që do të hulumtohen më tej në kuadër të KBZHQ21-25²⁹				
<ul style="list-style-type: none"> Ministria e Shoqërisë Informatike dhe Administratës, Ministria e Financave Drejtoria e të Ardhurave Publike Komisionet e Parlamentit për shëndetësi, arsim, shkencë dhe sport, punë dhe mbrojtje sociale, kulturë, Sekretariati për Çështjet Evropiane Drejtoria e Shëndetit Elektronik Komisioni për imunizim 	<ul style="list-style-type: none"> Shoqatat e pacientëve me sëmundje të ndryshme (p.sh. në hepatit, kujdes para lindjes, kardiologji, diabet, kancer) Shoqëria maqedonase për të ushqyerit dhe shëndetin Organizata e nënës dhe fëmijës (Tetovë) Publiku (Sy më sy) Gazetarët/shoqatat e mediave OShC me persona të moshuar: Aleanca e Pensionistëve, Humanost, etj. Media 	<ul style="list-style-type: none"> Të gjithë fakultetet mjekësore që nxjerrin kuadër mjekësor (Shkup, Shtip dhe Tetovë), fakultetet tjera juridike FINKI (Fakulteti i TIK-së) Universiteti Nënë Tereza Shkollat e mesme mjekësore Qendra të mendimit (Reaktori, Finance Think, EPI, CEA, etj.) 	<ul style="list-style-type: none"> Spitalet private Laboratorët privatë Mediat Kompanitë ofruesit e shërbimeve të TIK-së/MASIT Kompanitë e sektorit privat të angazhuar në Korporata me përgjegjësi shoqërore KPSH Odat ekonomike Spitalet private Laboratorit private 	<ul style="list-style-type: none"> Delegacioni i Bashkimit Evropian Banka Botërore FMN – Investimi në infrastrukturën shëndetësore Mbretëria e Bashkuar, Zvicra, Ambasada e Suedisë, Bashkëpunimi rajonal dhe

²⁹ Kategoritë e partneriteteve të reja dhe të atyre ekzistuese, që synohet të zgjerohen gjatë implementimit të KBZHQ 21-25

Qeveria	OShC-të	Institucionet akademike	Sektori privat	Partnerët ndërkombëtarë
			<ul style="list-style-type: none"> • Media • Kompanitë për TI/MASIT • Kompanitë e sektorit privat të angazhuar në KPSH • Odat ekonomike 	platformat (Rrjeti shëndetësor EIJ, CEI, etj.)

Rezultati 3: Mjedisi jetësor dhe veprimet klimatike – Partnerët kyç

Qeveria	OShC-të	Institucionet akademike	Sektori privat	Partnerët ndërkombëtarë dhe rajonalë
Partnerët ekzistues që vazhdojnë në kuadër të KBZhQ 21 -25				
<ul style="list-style-type: none"> • Sekretari i Përgjithshëm i Qeverisë; Kabineti i Zëvendëskryeministrit për Çështjet Ekonomike; Sekretariati për Çështjet Evropiane, Kabineti i Zëvendëskryeministrit për Luftë kundër Korrupsionit, Zhvillim të Qëndrueshëm dhe Kapital Njerëzor; Kabineti i Këshillit Nacional për Zhvillim të Qëndrueshëm, Komisioni Nacional i Maqedonisë së Veriut për UNESCO 	<ul style="list-style-type: none"> • OJQ të mjedisit jetësor (Shoqëria Ekologjike e Maqedonisë - MASH, Eko Svest, Kocka, Milieukontakt Maqedoni, Qendra e Gjellbër, etj.) • OJQ-të për zhvillimi bujqësor dhe rural (CeProSARD, OSHC FAGRIKOM, Rrjeti i zhvillimit rural, CNVP, Federata Nationale e Fermerëve) • Laboratori i Shkupit 	<ul style="list-style-type: none"> • Universiteti “Goce Dellçev”, Shtip • Qendra Kërkimore e AShAM-it për Energji dhe Zhvillim të Qëndrueshëm • Universiteti “Shën Qirili dhe Metodi”(UKIM) (Fakulteti i Shkencave Kompjuterike dhe Inxhinierisë; Fakulteti 	<ul style="list-style-type: none"> • Diaspora 	<ul style="list-style-type: none"> • Delegacioni i Bashkimit Evropian • Donatorët bilateral (ambasadat e Norvegjisë, Zvicrës (SDC), Austrisë (ADA), Suedisë, • Grupi i Ekspertëve të UNECE për Efikasitetin e Energjisë • Unioni Ndërkombëtar për

Qeveria	OShC-të	Institucionet akademike	Sektori privat	Partnerët ndërkombëtarë dhe rajonalë
<ul style="list-style-type: none"> • Ministritë e Mjedisit Jetësor dhe Planifikimit Hapësinor; Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Ekonomisë së Ujërave; Ministria e Transportit dhe Lidhjeve; Ministria e Shëndetësisë; Ministria e Vetëqeverisjes Lokale; Ministria e Arsimit dhe Shkencës; Ministria e Punës dhe Politikës Sociale • Inspektorati Shtetëror për Mjedisin Jetësor • Shërbimi Hidrometeorologjik • Organizata për Menaxhimin e Ujërave • Agjencia për Ushqim dhe Veterinari • Agjencia për Kadastër të Patundshmërive • Qendra për Menaxhimin e Krizave • Drejtoria për Mbrojtje dhe Shpëtim • Instituti i Shëndetit Publik (Protokolli për Ujë dhe Shëndet,) • Qendra për Zhvillimin e Rajonit Juglindor • Parqet nacionale • Fondi për Inovacion dhe Zhvillim të Teknologjisë 	<ul style="list-style-type: none"> • Fondacioni Ballkanik për Zhvillim të Qëndrueshëm (FBZhQ) • Platforma “Miqte e Sharrit” 	<p>i Bujqësisë dhe Industrisë Ushqimore; Fakulteti i Shkencave Pyjore “Hans Em”, Arkitektura e Peizazhit dhe Inxhinieria e Mjedisit Jetësor; Fakulteti i Shkencave Matematiko-natyrore;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Universiteti Shtetëror i Tetovës (Instituti i Ekologjisë dhe Teknologjisë) • Instituti i Hidrobiologjisë 		<p>Ruajtjen e Natyrës, Zyra Rajonale për Evropën Lindore dhe Azinë Qendrore (IUCN - ECARO)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fondi i Gjëlber i Klimës (GCF) • Fondi Globale e Mjedisit (GEF)

Qeveria	OSHC-të	Institucionet akademike	Sektori privat	Partnerët ndërkombëtarë dhe rajonalë
<ul style="list-style-type: none"> • Qyteti i Shkupit, komunat • Ministrinë e Ekonomisë dhe të Financave • Parlamenti: Komisioni për transport, lidhje dhe ekologji • Enti Shtetëror i Statistikës • Komisioni Rregullativ i Energjisë dhe Shërbimeve të Ujit • Agjencia e Energjisë • Qendrat tjera të zhvillimit rajonal • Koordinatori Nacional për ZRK - Korniza e SENDAI-t • Këshilli Nacional për Zhvillim të Qëndrueshëm • Komunat 				
Partneritetet që do të hulumtohen më tej në kuadër të KBZHQ21-25³⁰				
	<ul style="list-style-type: none"> • Lëvizjet Qytetare (Eco Guerilla, “Na Tocak” (Në Biçikletë), “Petoci za idnina” (Të Premtet për të Ardhmen), etj.) • Shoqatat profesionale (MACEF) • Lëvizjet qytetare/OSHC/aktivistë individualë (riciklimi, etj.) • Platformat e OSHC-ve dhe koalicionet tematike (p.sh. 	<ul style="list-style-type: none"> • Think-tanks • UKIM • American College • Institutet e ekonomisë dhe bujqësisë 	<ul style="list-style-type: none"> • Bankat komerciale • Baka për Zhvillim e Maqedonisë së Veriut • EVN Sh.A Shkup • Okta Sh.A Shkup • Odat e specializuara ekonomik • Oda e biznesit të vogël • Organizatat e prodhuesve/prodhuesit individualë në bujqësi 	<ul style="list-style-type: none"> • Donatorët bilateral (Mbretëria e Bashkuar, Norvegjia, Zvicra (SDC), Suedia (SIDA)) • Agjencia Ndërkombëtare për Energji të Rinovueshme (IRENA) • NATO

³⁰ Kategoritë e partneriteteve të reja dhe të atyre ekzistuese, që synohet të zgjerohen gjatë implementimit të KBZHQ 21-25

Qeveria	OSHC-të	Institucionet akademike	Sektori privat	Partnerët ndërkombëtarë dhe rajonalë
	platforma e OSHC-ve në Liqenin e Ohrit <ul style="list-style-type: none"> • Kryqi i Kuq • Organizatat Rinore (NYCM) • OPAK (organizata e personave me aftës të kufizuara) • BNJVL-ja 		<ul style="list-style-type: none"> • Kompanitë që prodhojnë materiale me efikasitet energjetik/teknologji të rinovueshme të energjisë 	<ul style="list-style-type: none"> • GIZ • Komuniteti i Energjisë • Aleanca e Klimës • Organizatat rajonale (NALAS)

Rezultati 4: Qeverisja e mirë – Partnerët kryesorë

Qeveria	OSHC-të	Institucionet akademike	Sektori privat	Partnerët ndërkombëtarë dhe rajonalë
Partnerët ekzistues që vazhdojnë në kuadër të KBZhQ 21 -25				
<ul style="list-style-type: none"> • Kabineti i Zëvendëskryeministrit për Luftë kundër Korrupsionit, Zhvillimit të Qëndrueshëm dhe Kapitalit Njerëzor • Ministrinë e Punëve të Brendshme, Drejtësisë, Financave, Vetëqeverisjes Lokale, Punës dhe Politikës Sociale dhe Punëve të Jashtme, Sekretariati për Çështjet Evropiane, Sekretariati i Përgjithshëm i Qeverisë për Bujqësi, Pylltari dhe Ekonomi të Ujërave, • Byroja për Zhvillim Rajonal, Qendrat për Zhvillim Rajonal • Njësitë e vetëqeverisjes lokale 	<ul style="list-style-type: none"> • Rrjetet e OSHC-ve për të drejtat e grupeve të ndjeshme (gra, të rinj, persona me aftësi të kufizuara, romë, punëtore seksi, LGBTI, migrantë, refugjatë dhe persona pa shtetësi, rrjetet kundër varfërisë, kundër dhunës, etj.) • • BNJV • Shoqatat profesionale (Shoqata e Avokatëve të Maqedonisë) 	<ul style="list-style-type: none"> • Instituti për të Drejtat e Njeriut • Fakultetet e drejtësisë, Akademia Policore, Instituti i Politikës dhe Punës Sociale 	<ul style="list-style-type: none"> • Mediat • Oda e Avokatëve, Oda e ndërmjetësuesve 	<ul style="list-style-type: none"> • Delegacioni i Bashkimit Evropian • Misioni i OSBE-së • Donatorët bilaterale (Ambasadat e Norvegjisë, Zvicrës (SDC), Suedisë (SIDA), USAID-i, • Organizatat rajonale (NALAS, MARRI, RYCO) • Organizatat ndërkombëtare (DCAF, ICMPD) • GIZ • GIZ

Qeveria	OSHC-të	Institucionet akademike	Sektori privat	Partnerët ndërkombëtarë dhe rajonalë
<ul style="list-style-type: none"> • Avokati i Popullit • Gjyqësori • Akademia për Gjykatës dhe Prokurorë Publikë • Prokuroria Themelore Publike, Prokurori Publik për Krim të Organizuar dhe Korrupsion • Enti Shtetëror i Statistikës • Komisioni Nacional për Luftë kundër Trafikimit të Qenieve Njerëzore • Drejtoria për Udhëheqjen e Librave Amzë • Instituti për Aktivitete Sociale, Qendrat për Punë Sociale • Drejtoria për Ekzekutimin e Sanksioneve (DES) • Laboratori i Shkupit (Qyteti i Shkupit) 				
Partneritetet që do të hulumtohen më tej në kuadër të KBZHQ21-25³¹				
<ul style="list-style-type: none"> • Ministria e Financave, Ministria e Shoqërisë informatike dhe Administratës • Parlamenti (Instituti Parlamentar, Zyra Parlamentare e Buxhetit, Klubi i Grave Deputetët, Komisionet Parlamentare) 	<ul style="list-style-type: none"> • QMBN (MCMS), EPI • Forumi i OSHC-ve (organi konsultativ i OSHC-së për qeverinë) • Koalicionet e OSHC-ve (p.sh. koalicionet rreth <i>Blueprint</i>, Margini, Platforma për Barazi Gjinore etj.) • Komiteti i Helsinkit për Drejtat e Njeriut • Instituti i Drejtave të Njeriut 	<ul style="list-style-type: none"> • Think-tanks (p.sh. CEA, Finance Think, Qendra për Kërkime dhe Analiza Ligjore, Analytica) 	<ul style="list-style-type: none"> • MASIT • Odat ekonomike • Media 	<ul style="list-style-type: none"> • OJQ ndërkombëtare (NDI, IRI, KAS, FES, WfD, etj.) • Banka Botërore • Forumi Ekonomik Botëror • Ambasada e Mbretërisë së Bashkuar

³¹ Kategoritë e partneriteteve të reja dhe të atyre ekzistuese, që synohet të zgjerohen gjatë implementimit të KBZHQ 21-25

Qeveria	OShC-të	Institucionet akademike	Sektori privat	Partnerët ndërkombëtarë dhe rajonalë
<ul style="list-style-type: none"> • Fondi për Inovacion dhe Zhvillim të Teknologjisë • Komisioni për luftë kundër korrupsion • Drejtoria e të Ardhurave Publike • Banka Nacionale e Republikës së Maqedonisë së Veriut • Agjencia për Rinisë dhe Sport 	<ul style="list-style-type: none"> • Rrjetet e vullnetarëve • Ndikuesit • Udhëheqësit fetarë • Shoqata e punëtorëve financiarë • Shoqatat e gazetarëve • Instituti i Maqedonisë për Media • Diaspora • YPEER • Këshilli Nacional për Barazinë Gjinore • YPEER 			

Partnerët kryesorë qeveritarët

Agjencia e OKB-së	Palët kryesore
FAO	Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Ekonomisë së Ujërave Ministria e Mjedisit Jetësor dhe Planifikimit Hapësinor Kabineti i Zëvendëskryeministrit për Çështjet Ekonomike Kabineti i Zëvendëskryeministrit për Luftë kundër Korrupsionit, Zhvillim të Qëndrueshëm dhe Kapital Njerëzor Ministria e Financave Fondi për Inovacion dhe Zhvillim Teknologjik Enti Shtetëror i Statistikës Agjencia e Ushqimit dhe Veterinarisë Agjencia për Mbështetjen Financiare të Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural Agjencia Nacionale për Nxitjen e Zhvillimit të Bujqësisë Agjencia për Kadastër të Patundshmërive Komunat
ILO	Ministria e Punës dhe Politikës Sociale Organizatat e punëdhënësve dhe sindikatat Agjencia për Punësim Inspektorati Shtetëror i Punës Këshilli Ekonomik dhe Social Këshillat Lokale Ekonomike dhe Sociale
IOM	Ministria e Punëve të Brendshme Ministria e Punës dhe Politikës Sociale Ministria e Drejtësisë Qendra për Menaxhim të Krizave Ministria e Shëndetësisë Ministria e Punëve të Jashtme Enti Shtetëror i Statistikës Sekretariati për Çështjet Evropiane Komunat
UN Women	Ministria e Punës dhe Politikës Sociale Ministria e Financave Ministria e Ekonomisë Ministria e Mbrojtjes Ministria e Punëve të Brendshme Ministria e Shëndetësisë Zyra e Presidentit Sekretariati për Çështjet Evropiane Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Ekonomisë së Ujërave Ministria e Vetëqeverisjes Lokale Ministria e Arsimit dhe Shkencës Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor Ministria e Drejtësisë Parlamenti <ul style="list-style-type: none"> • Komisioni parlamentar për të drejtat e barabarta të grave dhe burrave • Komisioni parlamentar për mundësi të barabarta për gratë dhe burrat • Komisioni parlamentar për çështjet evropiane • Zyra e Presidentit Komunat Qyteti i Shkupit Enti Shtetëror i Statistikës
UNDP	Kabineti i Zëvendëskryeministrit për Çështjet Ekonomike Kabineti i Zëvendëskryeministrit për Luftë kundër Korrupsionit, Zhvillim të Qëndrueshëm dhe Kapital Njerëzor Ministria e Punës dhe Politikës Sociale Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor Ministria e Vetëqeverisjes Lokale Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Ekonomisë së Ujërave Ministria e Financave Ministria e Punëve të Brendshme Ministria e Ekonomisë Agjencia për Punësim Agjencia e Planifikimit Hapësinor Qendra e Menaxhimit të Krizave Drejtoria për Mbrojtje dhe Shpëtim Fondi për Inovacion dhe Zhvillim të Teknologjisë Qendrat e Zhvillimit Rajonal Qyteti i Shkupit Komunat
Agjencia për Zvogëlimin e Rreziqeve nga Katastrofat UNDRR*	Ministria e Punëve të Brendshme Ministria e Mjedisit Jetësor dhe Planifikimit Hapësinor Qendra për Menaxhim të Krizave Ministria e Vetëqeverisjes Lokale Komunat Nisma për përgatitjen dhe parandalimin e katastrofave për Evropën Jugore dhe Lindore (DPPI EJL) Komisioni Evropian
UNECE*	Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Ekonomisë së Ujërave

	<p>Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor Ministria e Punës dhe Politikës Sociale Ministria e Ekonomisë Ministria e Punëve Brendshme Enti Shtetëror i Statistikës Ministria e Arsimit dhe Shkencës Ministria e Transportit dhe Lidhjeve Kabineti i Zëvendëskryeministrit për Çështjet Ekonomike Agjencia e Planifikimit Hapësinor Fondi për Inovacion dhe Zhvillim të Teknologjisë</p>
UNEP	<p>Ministria e Mjedisit Jetësor dhe Planifikimit Hapësinor Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Ekonomisë së Ujërave Agjencia e Planifikimit Hapësinor Inspektorati Shtetëror i Mjedisit Jetësor Komunat</p>
UNESCO*	<p>Ministria e Kulturës Ministria e Mjedisit Jetësor dhe Planifikimit Hapësinor Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Ekonomisë së Ujërave Ministria e Punëve të Jashtme Ministria e Arsimit dhe Shkencës Ministria e Punëve të Brendshme Ministria e Shoqërisë Informatike dhe Administratës Ministria e Drejtësisë Ministria e Punës dhe Politikës Sociale Agjencia për Rini dhe Sport Enti Shtetëror i Statistikës Drejtoria e Doganave Komunat</p>
UNFPA	<p>Ministria e Shëndetësisë Ministria e Punës dhe Politikës Sociale Kabineti i Zëvendëskryeministrit për Çështjet Ekonomike Kabineti i Zëvendëskryeministrit për Luftë kundër Korrupsionit, Zhvillim të Qëndrueshëm dhe Kapital Njerëzor Ministria e Punëve të Brendshme Ministria e Financave Enti Shtetëror i Statistikës Ministria e Arsimit dhe Shkencës Byroja për Zhvillimin e Arsimit Zyra e Presidentit Parlamenti Qendra për Menaxhim të Krizave</p>
UNHCR	<p>Ministria e Punëve të Brendshme Ministria e Punës dhe Politikës Sociale Qendra për Menaxhim të Krizave Zyra e Avokatit të Popullit Ministria e Drejtësisë Instituti (Enti) për Çështje Sociale Ministria e Arsimit dhe Shkencës Byroja për Zhvillimin e Arsimit Komunat</p>
UNICEF	<p>Ministria e Punës dhe Politikës Sociale Ministria e Arsimit dhe Shkencës Byroja për Zhvillimin e Arsimit Ministria e Shëndetësisë Ministria e Brendshme Ministria e Drejtësisë Zyra e Avokatit të Popullit Enti Shtetëror i Statistikave Qendra për Menaxhim të Krizave</p>
UNIDO*	<p>Ministria e Mjedisit Jetësor dhe Planifikimit Hapësinor Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Ekonomisë së Ujërave</p>
UNODC	<p>Kabineti i Zëvendëskryeministrit për Luftë kundër Korrupsionit, Zhvillim të Qëndrueshëm dhe Kapital Njerëzor Ministria e Punëve të Brendshme Ministria e Financave Ministria e Drejtësisë Ministria e Shëndetësisë Ministria e Arsimit Drejtoria Doganor Drejtoria për Siguri Publike (Policia/Policia Kufitare)</p>
UNOPS	<p>Sekretariati për Çështjet Evropiane Ministria e Punës dhe Politikës Sociale Ministria e Mjedisit Jetësor dhe Planifikimit Hapësinor Ministria e Shëndetësisë Ministria e Punëve të Jashtme Komisioni Parlamentar për Çështje Evropiane Zyra e Avokatit të Popullit Sekretariati i Përgjithshëm i Qeverisë së Maqedonisë së Veriut</p>
OBSH	<p>Ministria e Shëndetësisë</p>

Shtojca 4: Kontributi i KBZhQ-së në Rekomandimet kryesore të Mekanizmit të OKB-së për të Drejtat e Njeriut për Maqedoninë e Veriut 2019 - 2020

Rezultatet e KBZhQ-së	Rekomandimet sipas radhitjes kronologjike – Cikli i raportimit të radhës
Rishikimi Universal Periodik (RUP) - Cikli i pasqyrimin të radhës në vitin 2023	
2019 Rishikimi i tretë periodik RUP – Raporti i Grupit të Punës - A/HRC/41/11	
4.	104.1 Ratifikimi i Protokollit Fakultativ të Konventës për të Drejtat e Fëmijëve në procedurë komunikimi;
Të gjithë	104.2 Ratifikimi i Protokollit Fakultativ të Paktit Ndërkombëtar për të Drejtat Ekonomike, Sociale dhe Kulturore;
4	104.3 Ratifikimi i Konventës Ndërkombëtare për Mbrojtjen e të gjithë Personave nga Zhdukja me Forcë;
4	104.8 Ratifikimi i Konventës për Parandalimin dhe Dënimin e Krimit të Gjenocidit;
4	104.7 Merrni parasysh ratifikimin e Konventës Ndërkombëtare për Mbrojtjen e të Drejtave të të gjithë punëtorëve migrantëve dhe anëtarëve të familjeve të tyre;
4	104.15 Miratoni një proces të hapur, të bazuar në merita, kur zgjedhni kandidatët nacionalë për zgjedhjet e organeve të traktatit të Kombeve të Bashkuara;
Të gjithë	104.17 Vazhdoni përpjekjet për ta zvogëluar diskriminimin dhe për të ofruar mundësi të barabarta, zbatimin e Planit Nacional të Veprimit për Barazinë Gjinore 2018-2020 dhe miratimin e ligjit të propozuar për mbrojtjen nga diskriminimi;
Të gjithë	104.19 Siguroni integrimin efektiv të qasjes së bazuar në të drejtat e njeriut në legjislacion, politika dhe buxhete që i prekin të rinjtë;
1; 2	104.20 Promovoni më tej zhvillimin ekonomik dhe shoqëror dhe mbrojtjen e të drejtave të grave, fëmijëve, personave me aftësi të kufizuara dhe grupeve tjera vulnerable;
4	104.21 Mundësoni funksionim të pavarur dhe të qëndrueshëm të institucioneve nacionale të mbikëqyrjes, përfshirë agjencinë e kontrollit të komunikimit, komisionin e ardhshëm shtetëror për parandalimin e korrupsionit, trupin koordinues për masat kundër diskriminimit dhe agjencinë për media dhe shërbime audiovizuale;
Të gjithë	104.25 Sigurohuni që të ndahen burime të mjaftueshme për zbatim të planeve nacionale të veprimit dhe strategjive nacionale;
4	104.26 Vazhdoni politikën e harmonizimit të legjislacionit nacional me standardet ndërkombëtare të të drejtave të njeriut;
4	104.27 Krijoni mekanizma nacionale për prezantimin e raporteve tek organet ndërkombëtare të të drejtave të njeriut dhe ndjekjen e rekomandimeve të marra përmes një sistemi efektiv të koordinimit institucional për të bërë progres në zbatimin e Agjendës 2030;
4	104.30 Ndryshimi i ligjit për Avokatin e Popullit në mënyrë që të jetë plotësisht në përputhje me Parimet e Parisit dhe t'ia sigurojë Zyrës së Ombudsmanit burimet e nevojshme njerëzore dhe financiare për ta siguruar zbatimin efektiv dhe të pavarur të mandatit;
4	104.32 Sigurohuni që Njësia nacionale për luftë kundër migracionit të paligjshëm dhe trafikimit të qenieve njerëzore të ketë burime të përshtatshme, dhe që Ministria e Punëve të Brendshme dhe Zyra e Prokurorit Publik t'i rrisin fondet për të siguruar trajnime të mëtejshme për personelin, me qëllim që të shmangët situata, që Njësia të mos varet nga mbështetja e donatorët;
4	104.33 Ndërmerrni masat e nevojshme për eliminim dhe luftë efektive ndaj korrupsionit, përfshirë edhe caktimin e një komisioni të ri kundër korrupsionit, që është i lirë nga presioni ose ndikimi politik;
4	104.35 Vazhdoni forcimin e luftës kundër diskriminimit dhe nxitjes së dhunës ndaj grupeve të pakicave dhe të ndjeshme dhe sigurimin që krimet e motivuara nga paragjykimet të hetohen në mënyrë efektive dhe autorët e tyre të ndëshkohen;
4 të gjithë	104.45 Ndërmerrni masa të duhura për t'i parandaluar dhe luftuar të gjitha format e diskriminimit dhe për ta harmonizuar me standardet ndërkombëtare legjislacionin nacional kundër diskriminimit, në veçanti duke i rritur përpjekjet për t'i mbrojtur personat lezbike, homoseksuale, biseksuale, transgjinore dhe ndër-seksuale;

4 të gjithë	104.46 Lufta kundër gjuhës së urrejtjes, si në internet dhe jashtë internetit, dhe krimet e urrejtjes kundër pakicave, përfshirë romët dhe komunitetin e lezbikeve, homoseksualëve, biseksualëve, transgjynerëve dhe ndër-seksual, duke miratuar legjislacionin e bazuar në standardet ndërkombëtare të të drejtave të njeriut;
4 të gjithë	104.54 Vazhdoni reformimin e legjislacionit të shtetit, përfshirë inkorporimin e një përkufizimi të diskriminimit racor në përputhje me Konventën Ndërkombëtare për Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit Racor;
Të gjithë	104.56 Merrni masa efektive për të adresuar forma të shumta dhe kryqëzuese të diskriminimit ndaj personave me aftësi të kufizuara, veçanërisht grave dhe vajzave;
Të gjithë	104.57 Vazhdoni përpjekjet për ta zbatuar plotësisht strategjinë nacionale për barazi dhe mosdiskriminim për vitet 2016-2020, duke përfshirë përsheptimin e procedurave legjislative;
4	104.58 Integroni më shumë shqetësimet e pakicave, banorëve vendas dhe personave pa shtetësi në programet ekzistuese politike;
4	104.62 Merrni parasysh përfshirjen në Kodin Penal të një përkufizimi të torturës që është në përputhje me Konventën Kundër Torturës dhe Trajtimeve ose Ndëshkimeve të Tjera Mizore, Çnjerëzore ose Degraduese;
4	104.63 Të përshpejtohet progresi drejt sigurimit të mbrojtjes për mbështetësit e të drejtave të njeriut nga sulmet fizike, kërcënimet, sulmet verbale dhe stigmatizimi;
4 të gjithë	104.69 Të merren masat e duhura për t'i parandaluar dhe luftuar të gjitha format e diskriminimit dhe dhunës ndaj grave, përfshirë dhunën në familje, duke e zbatuar në veçanti Konventën e Stambollit;
4	104.75 Të kryhen hetime të plota dhe të paanshme të rasteve të abuzimit të autoritetit nga personeli i zbatimit të ligjit;
4	104.76 Menjëherë të zbatohen masat për hetim të ankesave për keqtrajtim në burgje, për t'i përmirësuar kushtet materiale në qendrat e paraburgimit dhe për ta zvogëluar mbipopullimin;
4	104.77 Të vazhdojë të reformohet sistemi ndëshkues, veçanërisht për t'i forcuar mekanizmat e mbikëqyrjes, në përputhje me rekomandimet e Komitetit Evropian për Parandalimin e Torturës dhe Trajtimin Çnjerëzor ose Degradues ose Ndëshkimit, në mënyrë që të sigurohen informacionet e nevojshëm për trajtimin e të dënuarve dhe të paraburgosurve;
2	104.79 Të përmirësohen kushtet jetësore të njerëzve në institucionet e mbyllura dhe sigurimi i qasjes së tyre të plotë në kujdesin shëndetësor;
2; 4	104.84 Të vazhdojnë përpjekjet për të luftuar kundër dhunës ndaj grave dhe dhunës në familje dhe të merren masat e duhura për mbrojtje të viktimave;
4	104.87 Të ndjekin veprimet dhe iniciativat, që synojnë zbatimin e reformave gjyqësore, promovimin e të drejtave të grupeve të cënueshme dhe harmonizimin e legjislacionit nacional me standardet ndërkombëtare të të drejtave të njeriut;
4	104.88 Të vazhdojnë reformat në mënyrë që të ndërtohet një sistem i drejtësisë së pavarur, të paanshme, profesionale dhe efikase;
4	104.92 Të vazhdoni të ndërmerreni masa për ta përmirësuar sistemin gjyqësor dhe reformimin e agjencive të zbatimit të ligjit;
4	104.97 Të krijoni një mjedis të favorshëm për pluralizmin dhe pavarësinë e mediave, të përkujdeseni për sigurinë e gazetarëve dhe mediave dhe garantoni hetimin e duhur dhe të paanshëm të të gjitha krimeve të kryera kundër gazetarëve;
4	104.99 Sigurimi i respektit për lirinë e shprehjes dhe të drejtën për privatësi, duke përfshirë edhe të drejtën në internet;
4	104.102 Të ndërmerren hapa të mëtejshëm për të siguruar që të njihet rëndësia e mbrojtjes së të drejtës së lirisë së mendimit dhe shprehjes, duke siguruar një mjedis të sigurt dhe të mbrojtur për aktivistët e shoqërisë civile, mbrojtësit e të drejtave të njeriut dhe gazetaret për ta kryer punën e tyre;
4	104.109 Të vazhdoni t'i rritni veprimet në luftën kundër trafikimit të personave, veçanërisht grave dhe fëmijëve, dhe forconi masat për t'i zbuluar dhe parandaluar këto raste dhe për të siguruar qasjen në mjetet rikuperuese për viktimat;
1	104.116 Të vazhdoni përpjekjet për ta promovuar barazinë gjinore në tregun e punës dhe në vendimmarrje;
2	104.117 Të ndërmerren masa për të siguruar që personat, më të pafavorshëm dhe të marginalizuar, të jenë janë të mbrojtur plotësisht nën sistemin e sigurimeve shoqërore;
2	104.118 Të bëhet i disponueshëm dhe i qasshëm aborti mjekësor në të gjithë vendin, në përputhje me udhëzimet e sigurta të abortit të Organizatës Botërore të Shëndetësisë dhe urgjentisht të hiqen periudhat e pritjes, këshillimi i njëanshëm dhe ngarkesat e panevojshme administrative;
2	104.119 Të sigurohet mbulimit universal nga Sigurimi shëndetësor publik i të gjitha shpenzimeve, që ndërlidhen me shëndetin seksual dhe riprodhues dhe metodat moderne kontraceptive;

2	104.121 Të intensifikohen përpjekjet për të siguruar që shërbimet primare të kujdesit shëndetësor të jenë në dispozicion dhe të arritshme për të gjithë qytetarët, pavarësisht nga vendndodhja gjeografike;
2; 4	104.123 Të krijohet një mekanizëm efektiv për të siguruar pjesëmarrjen e organizatave të shoqërisë civile dhe komuniteteve të prekura në krijimin e programeve nacionale parandaluese në fushën e shëndetit të nënës dhe fëmijës;
2	104.128 Të merren të gjitha masat e nevojshme për ta promovuar arsimin gjithëpërfshirës, duke u siguruar që grupet e pakicave të mos lihen pas dore dhe që personat nga grupet e ndjeshme të integrohen plotësisht në sistemin arsimor;
2	104.131 Të ndërmerren hapa të mëtejshëm për ta ndërtuar një shoqëri më gjithëpërfshirëse, duke siguruar që të jenë të punësuar arsimtarë të mjaftueshëm specialë për ta mbështetur integrimin e fëmijëve me aftësi të kufizuara në shkollat fillore dhe të mesme në të gjitha komunat;
2	104.134 Të përmirësohet cilësia dhe qasja në sistemin arsimor dhe sistemin e kujdesit shëndetësor për fëmijët;
2	104.136 Të promovohet arsimi gjithëpërfshirës, duke e përmirësuar regjistrimin dhe mbajtjen e nxënësve nga grupet e pakicave dhe të nxënësve romë, përfshirë arsimin parashkollor, dhe duke siguruar qasje në arsim për të gjithë fëmijët, veçanërisht ata pa dokumente identiteti;
Të gjithë	104.138 Të vazhdojnë përpjekjet për ta promovuar pjesëmarrjen e grave në jetën politike dhe publike dhe në pozicionet vendimmarrëse;
4	104.140 Të forcohen masat që synojnë çrënjosjen e martesave të detyruara të vajzave dhe grave dhe marrja e masave të nevojshme për ndëshkimin e rasteve të martesës së detyruar;
4	104.141 Të forcohen përpjekjet për t'i mbrojtur të drejtat e fëmijëve, veçanërisht duke promovuar përfshirjen e fëmijëve me aftësi të kufizuara në sistemin arsimor dhe duke i parandaluar më tej martesat në moshë të hershme dhe të detyruar të fëmijëve;
4	104.143 Të siguroheni që të mos ketë pengesa për ruajtjen, shprehjen dhe zhvillimin e identitetit kulturor të të gjithë qytetarëve;
2	104.148 Të bëni përpjekje të mëtejshme për ta përmirësuar përfshirjen sociale të pakicave kombëtare, në veçanti qasjen në arsim dhe shërbimet e kujdesit shëndetësor për gratë, fëmijët dhe personat me aftësi të kufizuara;
Të gjithë	104.155 Të intensifikohen përpjekjet e tij për ta zhdukur diskriminimin strukturor ndaj romëve, për ta përmirësuar statusin e tyre socio-ekonomik dhe për ta rritur pjesëmarrjen e tyre në jetën publike dhe proceset e vendimmarrjes;
2; 4	104.157 Të ndërmerren veprime të mëtejshme konkrete dhe efektive për t'i përmirësuar kushtet e jetesës dhe të drejtat sociale dhe ekonomike të komunitetit rom, duke përfshirë thjeshtimin e procedurave komplekse të regjistrimit civil të cilat ndikojnë në mënyrë proporcionale tek ata;
2	104.161 Të miratohen masa për t'i bërë të disponueshme për personat me aftësi të kufizuara mjetet ndihmëse për lëvizje dhe pajisjet funksionale, përfshirë teknologjitë ndihmëse të përbalueshme;
4	104.163 Të siguroheni që personat me aftësi të kufizuara, veçanërisht personat e verbër dhe personat me aftësi të kufizuara intelektuale, të kenë të drejtë të votojnë me votim të fshehtë;
4	104.164 Sigurimi i një mbështetje të përshtatshme dhe të përbalueshme për të siguruar që personat me aftësi të kufizuara të jenë në gjendje të kenë qasje në shërbimet shëndetësore, arsimore dhe të punësimit dhe plotësisht të marrin pjesë në shoqëri;
4	104.165 Të intensifikohen përpjekjet për ta zbatuar në mënyrë efektive Strategjinë për integrimin e refugjatëve dhe shtetasve të huaj 2015-2025, në mënyrë që të përmirësohen programet lokale të integritit;
4	104.166 Të mundësohet mbrojtja e të drejtave të migrantëve dhe të luftohet trafikimi i tyre;
4	104.167 Të ndërpritet politika e ndalimit dhe dëbimit të migrantëve dhe të shqyrtohen alternativat për ndalimin e azilkërkuesve, veçanërisht të miturve të pashoqëruar;

Konventa për Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit ndaj Grave (CEDAW) - Raporti i shtetit deri më 9 nëntor 2022

Rekomandimet 2018 CEDAW për periudhën e gjashtë të rishikimit (CEDAW/C/MKD/CO/6)

Të gjithë	Sigurohuni që Konventa të zbatohet nga autoritetet publike, në të gjithë sektorët dhe në të gjitha nivelet, në legjislacion dhe politika dhe nga gjyqësori në vendimet e gjykatave; të informohen të gjitha gratë, në veçanti gratë rome, gratë nga zonat rurale, gratë migrante, azilkërkuesit dhe refugjatët dhe gratë me aftësi të kufizuara në lidhje me Konventën; të forcohen programet e trajnimit ligjor dhe të ndërtimit të kapaciteteve për gjyqtarët, prokurorët, avokatët dhe profesionistët e tjerë ligjorë, në mënyrë që t'u mundësohet atyre të zbatojnë, thirren dhe/ose t'iu referohen direkt dispozitave të Konventës dhe ta interpretojnë legjislacionin nacional në përputhje me Konventën.
-----------	---

Të gjithë	Të përshpejtohet miratimi i projektligjit për parandalimin dhe mbrojtjen nga diskriminimi, duke siguruar mbrojtje nga diskriminimi në bazë të gjinisë dhe mbrojtje nga format e shumëfishta dhe kryqëzuese të diskriminimit; t'i jepen përparësi njohjes së dhunës me bazë gjinore ndaj grave, duke siguruar një fokus në gratë rome, rurale, migrante, azilkërkuese dhe refugjate, gratë në prostitucion dhe gratë me aftësi të kufizuara; forcimi i bashkëpunimit me organizatat e shoqërisë civile dhe palët e tjera të interesit.
4	Të sigurohet që gratë dhe vajzat të kenë qasje të barabartë, të mjaftueshme dhe me cilësi të mirë në ndihmën juridike; të sigurohet që format e kryqëzuara të diskriminimit të adresohen në mënyrë adekuate nga gjykatat, përfshirë edhe përmes ndërgjegjësimit dhe trajnimit të gjyqësorit dhe profesionistëve ligjorë; të sigurojë mjete efektive juridike në rastet e diskriminimit në bazë të seksit ose gjinisë, përfshirë kthimin, kompensimin dhe mjetet e tjera juridike civile, rehabilitimin dhe format e ndryshme të mbrojtjes dhe mbështetjes; të bëhet një rishikim legjislativ me qëllim të heqjes së çdo forme të ndërmjetësimit të detyrueshëm dhe/ose pajtimit në rastet e dhunës me bazë gjinore ndaj grave; dhe të krijohet një mekanizëm për të mbledhur informacione mbi praktikën gjyqësore në të gjitha nivelet e sistemit gjyqësor.
4 të gjithë	Të miratohet strategjia e bazuar në komunitet dhe të synohet eliminimi i stereotipave diskriminuese gjinore dhe praktikave të dëmshme ndaj grave, përfshirë rishikimin e teksteve shkollore dhe kurrikulave, duke siguruar qasje në arsim për vajzat në zonat më të pafavorizuara; të zbatohen dispozitat në lidhje me regjistrimin e martesave, të mblidhen të dhëna, të ndara sipas moshës dhe faktorëve tjerë të rëndësishëm, për martesat e fëmijëve dhe/ose martesat me detyrim, si dhe praktikat tjera të dëmshme dhe sanksionet ligjore përkatëse të vendosura ndaj autorëve të veprave; të parandalohet dhe monitorohet gjuha e urrejtjes ndaj grave dhe vajzave në mediat sociale.
4 të gjithë	Dhuna me bazë gjinore - Përcaktoni përparësitë e miratimit të legjislacionit dhe strategjisë për t'i adresuar të gjitha format e dhunës me bazë gjinore, përfshirë dhunën që ndodh në martesë dhe <i>de facto</i> bashkëjetesë, veçanërisht përdhunimet brenda martesës dhe në jetën publike dhe atë private; të adresohen shkaqet themelore të dhunës me bazë gjinore dhe situatat e rreziqeve të rritura për gratë me aftësi të kufizuara, gratë në prostitucion dhe gratë në të gjitha situatat e paraburgimit; të ndryshohet Kodi Penal në mënyrë që të sigurohet që përkufizimi i përdhunimit dhe krimeve tjera seksuale të bazohet në mungesën e pëlqimit dhe të hiqet detyrimi që penetrimi të jetë element i krimit; të sigurohet ndihmë juridike falas dhe çështjet e paraqitura para gjykatave, numri i urdhrave të përkohshëm të mbrojtjes, rritja e numrit të qendrave të strehimit, këshillimi dhe shërbimet e rehabilitimit.
4	Trafikimi dhe shfrytëzimi i prostitucionit - Luftimi i dhunës ndaj grave në prostitucion dhe miratimi i masave për parandalimin, hetimin, ndjekjen penale dhe ndëshkimin adekuat të kësaj dhune; të sigurohet që programet e kujdesit shëndetësor dhe të mbrojtjes sociale të jenë në dispozicion të grave dhe të forcohen mundësitë që krijojnë të ardhura për gratë që të largohen nga prostitucioni.
4	Pjesëmarrja në jetën politike dhe publike - Rekrutimi dhe emërimi i përshpejtuar i grave në pozitë vendimmarrëse në administratën publike, përfshirë shërbimin diplomatik; të miratohen strategji dhe programe për ta lehtësuar dhe promovuar përfshirjen e grave në jetën politike dhe publike, në veçanti të grave që i përkasin grupeve në gjendje të pafavorshme; të promovohet pjesëmarrja e barabartë e grave në proceset e vendimmarrjes në të gjitha nivelet në sektorin publik dhe privat dhe të sigurohet që në veçanti gratë rome, gratë rurale dhe gratë me aftësi të kufizuara, të kenë qasje në pozicionet vendimmarrëse dhe mekanizmat në institucionet publike.
4	Nacionaliteti – Të mblidhen, analizohen dhe vihen në dispozicion statistika, të ndara sipas gjinisë, për persona pa shtetësi brenda territorit të vendit; të sigurohet që gratë dhe vajzat të kenë qasje të barabartë në dokumentacionin e identitetit; ose të sigurohet qasje në regjistrimin e lindjeve dhe që autoritetet publike t'i mbështesin të drejtat e grave rome për fitimin, ndryshimin dhe ruajtjen e nacionalitetit; të sigurohet që mekanizmat ekzistues për sigurimin e qasjes në kujdesin shëndetësor, strehimin, punësimin dhe programet e mbrojtjes sociale të arrijnë te personat romë pa shtetësi, në veçanti te gratë dhe vajzat.
2	Arsimi - Miratimi i masave të synuara për ta luftuar braktisjen e shkollës dhe për të siguruar që gratë rurale, gratë që i përkasin grupeve të pakicave etnike, gratë dhe vajzat me aftësi të kufizuara dhe migrantët, azilkërkuesit dhe gratë refugjate, të kenë qasje në arsimin e zakonshëm, dhe të luftohen dhe eliminohen qëndrimet diskriminuese kundër, si dhe stigmatizimi dhe ngacmimi i grave në grupe në gjendje të pafavorshme në lidhje me arsimin; të sigurohet qasje e barabartë për të gjitha gratë dhe burrat në arsim të përballeshëm dhe me cilësi të lartë teknike, profesionale dhe terciare, përfshirë edhe arsimin universitar.
1	Punësimi – Të bëhet mbledhje gjithëpërfshirëse e të dhënave, duke i ndarë ato nga faktorët përkatës për t'i identifikuar dhe adresuar shkaqet themelore të hendekut gjinor të pagave; të miratohen mekanizma efektivë të kontrollit për ta siguruar respektimin e detyrimit të pagës së barabartë për punën me vlerë të barabartë; të miratohet legjislacioni dhe programet për ta lehtësuar hyrjen në tregun zyrtar të punës dhe t'i jepet përparësi miratimit të legjislacionit dhe politikave publike për ta njohur kujdesin shëndetësor si një formë e punës; të miratohen masa për ta përshpejtuar qasjen e grave për punësim, t'u sigurohet grave rurale qasje në lloje të ndryshme pensionesh, përfitimesh shoqërore dhe shtesash për ta mbështetur një standard adekuat të jetesës; të përshpejtohet ndryshimi i legjislacionit në lidhje me pushimin e babait për lindje të fëmijës.

2 të gjithë	Shëndeti - Të siguron qasje në kujdesin shëndetësor të përballeshëm dhe me cilësi të lartë dhe planifikimin e familjes dhe shërbimet e shëndetit seksual dhe riprodhues, të merrni masa për ta parandaluar stigmatizimin dhe paragjykimet ndaj grave romë midis punonjësve mjekësorë, t'i integroni ndërmjetësit shëndetësorë romë në sistemin publik të kujdesit shëndetësor, ta bëni shpërndarjen e edukimit mbi shëndetin seksual dhe riprodhues në proporcion me moshën nëpër shkolla dhe parandalimin e shtatzënisë së hershme dhe sëmundjeve seksualisht të transmetueshme; të siguron që format moderne të kontracesionit dhe trajtimit të jenë në dispozicion për të gjitha gratë dhe vajzat dhe të rritet ndërgjegjësimi i tyre për shtatzëninë e padëshiruar dhe të adresohet stigma që e përjetojnë gratë lezbike, biseksuale dhe transjinore dhe personat ndër-seksual, kur përipiqen të kenë qasje në kujdesin shëndetësor, përfshirë atë seksual dhe kujdesin për shëndetin riprodhues.
1 të gjithë	Fuqizimi ekonomik i grave – Të alokohen burime shtesë financiare të destinuar për rritjen e qasjes së grave për mikrokredi, hua dhe forma tjera të kredisë financiare me qëllim të promovimit të sipërmarrësisë dhe fuqizimit ekonomik të grave, veçanërisht grave rurale, grave romë, grave migrante dhe refugjate, grave me aftësi të kufizuara, si dhe të përmirësohen aftësitë e tyre menaxheriale; të sigurohet pjesëmarrja e grave në planifikimin dhe zbatimin e strategjive nacionale për pëmbushje të QZhQ-ve.
1; 3	Gratë rurale – Të zhvillohet një strategji për ta siguruar qasjen e grave rurale për blerje dhe pronësi të tokës, miratimin e masave për mbrojtje të sigurisë tyre të zotërimit të tokës; të sigurohet që gratë rurale të kenë qasje në subvencione dhe masa mbështetëse të zhvillimit rural në masën më të madhe të mundshme dhe të përfaqësohen në proceset e vendimmarrjes në të gjitha nivelet në sektorin e bujqësisë, përfshirë politikatat në lidhje me zvogëlimin e rrezikut të katastrofës, menaxhimin pas katastrofës dhe ndryshimin e klimës dhe programet.
Të gjithë	Gratë romë – Të miratohen masat e synuara, përfshirë masat e përkohshme të veçanta, për t'i luftuar format e ndërthurura të diskriminimit ndaj grave dhe vajzave romë, përfshirë arsimin, punësimin, kujdesin shëndetësor dhe strehimin; të zhvillohen programe specifike për zbutjen e varfërisë dhe përfshirjen sociale për gratë dhe vajzat romë; të angazhohen organizatat të shoqërisë civile që i përfaqësojnë gratë romë në mënyrë që ta forcojnë avokimin kundër diskriminimit etnik dhe të promovohet tolerancën dhe pjesëmarrje e barabartë të grave romë në të gjitha fushat e jetës.
4	Gratë migrante, azilkërkuese dhe refugjate – Të përmirësohet disponueshmëria e ambienteve të hapura të pritjes për migrantet femra dhe të sigurohet një numër i mjaftueshëm i anëtarëve femra të personelit midis personelit mjekësor dhe atë të sigurisë, punëtorët të vijës së parë dhe profesionistët tjerë të jenë të ndjeshëm ndaj gjinisë; të sigurohet që procedurat e përcaktimit të statusit të refugjatit dhe vendimet në apel të bëhen në mënyrë të ndjeshme gjinore dhe me qasje në ndihmë juridike falas; qasje në punësim, kujdes shëndetësor, strehim dhe arsim dhe përfitimet nga ribashkimi
Konventa për të Drejtat e Personave me Aftësi të Kufizuara (KDKPAK) - Raportet e kombinuara periodike të dyta, të treta dhe të katërta shtetërore deri më 29 qershor të vitit 2026	
<u>Rekomandimet e KDPA 2018 për raportin fillestar (CRPD/C/MKD/CO/1)</u>	
4	Të sigurohet harmonizimin i legjislacionit dhe politikave me Konventën; të zhvillohen fushata të vazhdueshme në lidhje me Konventën në sektorin publik dhe privat dhe midis personave me aftësi të kufizuara dhe organizatave të tyre përfaqësuese; dhe të sigurohen që metodat e vlerësimit të aftësisë së kufizuar ta përfshijnë plotësisht qasjen e bazuar në të drejtat e njeriut për aftësinë e kufizuar.
4	Të sigurohet që organizatat e personave me aftësi të kufizuara, të përfshihen në mënyrë domethënëse në hartimin dhe vlerësimin e ligjeve, politikave, planeve të veprimit, afateve kohore dhe buxheteve dhe që pikëpamjet e tyre të merren parasysh para miratimit të vendimeve që kanë të bëjë me ata.
4	Të rishikohen të gjithë legjislacionet me qëllim të inkorporimit të të gjitha formave të diskriminimit për shkak të aftësisë së kufizuar, duke përfshirë diskriminimin e shumëfishtë dhe kryqëzues, veçanërisht për gratë dhe vajzat; dhe të vendoset masë për të siguruar dëmshpërblim, përfshirë kompensimin, për personat që janë përballur me diskriminim në bazë të aftësisë së kufizuar dhe sanksione për kryerësit e veprës.
4	Të alokohen burime të përshtatshme për zbatimin e Strategjisë së re Nacionale për të Drejtat e Barabarta të Personave me Aftësi të Kufizuara, veçanërisht në lidhje me shërbimet mbështetëse, të nevojshme për të siguruar që personat me aftësi të kufizuara, të mund të jetojnë të pavarur.
4; 2	Të zbatohen masa efektive ligjore, politike dhe praktike për ta adresuar dhunën mbi bazë gjinore ndaj grave dhe vajzave me aftësi të kufizuara; t'i parandalojnë dhe hetojnë shkeljet e të drejtave të tyre njerëzore dhe t'i ndjekin penalisht dhe dënojnë ata që janë përgjegjës; të sigurojnë që të prekurit të kenë qasje në mbrojtje të menjëhershme dhe shërbime mbështetëse të arritshme, duke përfshirë akomodimin e arsyeshëm në shërbimet kryesore dhe objektet e strehimit
2	Të radhiten në rend të parë, të drejtat e fëmijëve me aftësi të kufizuara, përfshirë parimin e interesit më të mirë të fëmijës, në kuadër të politikave nacionale, planeve, programeve dhe kornizave të pajtueshmërisë që zbatohen për fëmijët dhe të rinjtë në përgjithësi

2	Të promovohen strategji dhe mekanizma gjithëpërfshirës për pjesëmarrjen e plotë të fëmijëve me aftësi të kufizuara në konsultime, procese vendimmarrëse dhe zhvillimin e politikave, përmes organizatave përfaqësuese të personave me aftësi të kufizuara, në mënyrë që të promovohet një zgjedhje adekuate e shërbimeve që i përshtaten më së miri nevojave të fëmijëve dhe kapaciteteve të tyre zhvillimore.
1; 2	Të rishikohet legjislacionin për të siguruar zbatimin e detyrueshëm të standardeve të qasjes në të gjitha fushat, veçanërisht në lidhje me ndërtesat, transportin, objektet dhe shërbimet tjera të hapura për publikun, teknologjitë dhe sistemet e informacionit dhe komunikimit, dhe për zbatimin e rreptë të sanksioneve ndaj atyre që dështojnë në përmbushje të tyre.
1; 2	Të përkujdeseni që qasja në ndërtesa, transport, teknologji dhe sisteme informacioni dhe komunikimi, pajisje dhe shërbime të tjera të hapura për publikun dhe institucionet dhe shërbimet publike është e disponueshme në të gjithë territorin e shtetit palë;
4	Të shfuqizohen të gjitha dispozitat diskriminuese që lejojnë privimin e aftësisë juridike bazuar në dëmtimin dhe të zëvendësohen ato me mekanizmat e mbështetur të vendimmarrjes që e respektojnë autonominë, vullnetin dhe preferencat e personit në fjalë;
4	Të ndërmerren masa për t'i harmonizuar ligjet që u kërkojnë gjykatave t'i lehtësojnë procedurat e gjykimit dhe akomodimit procedural për personat me aftësi të kufizuara dhe t'i shtrijnë këto masa në polici dhe shërbimet e prokurorisë; si dhe të zbatohet në mënyrë efektive parimi i akomodimit procedural.
4	Të rishikohet legjislacioni dhe politikat ekzistuese për të përfshirë mjete rikuperimi dhe sanksione që i parandalojnë (në sferën publike dhe atë private) të gjitha format e dhunës ndaj dhe abuzimit dhe keqtrajtimit të personave me aftësi të kufizuara, veçanërisht grave, vajzave dhe fëmijëve me aftësi të kufizuara psikosociale ose intelektuale; dhe të bëhen hetime për të gjitha pretendimet e dhunës ndaj dhe abuzimit të personave me aftësi të kufizuara, veçanërisht ata me aftësi të kufizuara psikosociale ose intelektuale, dhe realizimi dhe hetim efektiv për vdekjet e dyshimta të banorëve në institucione.
2	Të sigurohen burime të përshtatshme njerëzore, financiare dhe teknike për zbatimin e plotë të deinstitutionalizimit, veçanërisht për zbatimin e tranzicionit në kushte të pavarura të jetesës;
2; 4	Të alokohen burime të mjaftueshme për sigurimin e ndihmës personale dhe të sigurohet që shërbimet në komunitet të jenë të disponueshme, të arritshme, të përballueshme, akomoduese dhe me cilësi të lartë, në mënyrë që personat me aftësi të kufizuara ta ushtrojnë të drejtën e tyre për të jetuar në mënyrë të pavarur dhe të përfshihen në komunitet, përfshirë pajisjet dhe teknologjitë e ndihmës.
4	Të merret parasysh miratimi i projekt-ligjit për të drejtën e qasjes në informacione dhe të eliminohet çdo kufizim që e pengon ushtrimin e lirisë së personave me aftësi të kufizuara për të kërkuar, marrë dhe dhënë informacione dhe ide mbi një bazë të barabartë me të tjerët, duke e përfshirë sigurimin që pronarët dhe krijuesit e faqeve të internetit t'i krijojnë faqet e tyre në internet të arritshme për personat me aftësi të kufizuara, veçanërisht personat që janë të verbër ose me shikim të dëmtuar.
2	Të miratohet një strategjie për të siguruar qasje falas ose të përballueshme për personat me aftësi të kufizuara në të gjitha shërbimet e kërkuara shëndetësore, përfshirë trajnimin e personelit mjekësor për qasjen e bazuar në të drejtat e njeriut për aftësinë e kufizuar; heqjen e pengesave fizike për qendrat shëndetësore dhe sigurimin e informacioneve në formatet e arritshme.
1	Të ndërmerren masa efektive dhe pohuese për ta siguruar punësimin e personave me aftësi të kufizuara në sektorët publik dhe privat dhe për të siguruar që tregu i hapur i punës të jetë gjithëpërfshirës dhe i arritshëm, si dhe detyrimi për sigurim akomodimit të arsyeshëm të jetë e përcaktuar qartë në legjislacion.
4	Të rishikohen ligjet për zgjedhje, me qëllim që të hiqen parakushtet që i parandalojnë personat me aftësi të kufizuara intelektuale ose psikosociale ta ushtrojnë të drejtën e tyre për të votuar dhe për t'u kandiduar.
4	Të miratohen masat për të siguruar qasje në vendvotimeve dhe rrethinën e tyre, veçanërisht për personat me aftësi të kufizuara që jetojnë në institucione, përfshirë sigurimin e materialeve zgjedhore dhe informacioneve në formate të arritshme për të gjithë personat me aftësi të kufizuara.
Të gjithë	Të miratohen masat për të siguruar pjesëmarrje efektive, përfshirjen dhe konsultimin e personave me aftësi të kufizuara, përmes organizatave të tyre përfaqësuese, në programet e bashkëpunimit ndërkombëtar.
4	Të sigurohen fonde të mjaftueshme për kornizat dhe organizatat e monitorimit të personave me aftësi të kufizuara për t'iu mundësuar atyre ta monitorojnë zbatimin e KDPAK-së.

Pakti Ndërkombëtar për të Drejtat Ekonomike, Sociale dhe Kulturore (CESCR) – Raporti i pestë periodik deri më 30 qershor të vitit 2021

[Rekomandimet CESCR 2016 për raportin e kombinuar periodik të dytë dhe të katërt \(E/C.12/MKD/CO/2-4\)](#)

1; 2; 4	Të realizohet regjistrimi i popullsisë pa vonesa të mëtejshme, të përmirësohet mbledhja në kohë e të dhënave të besueshme mbi situatën në të gjitha fushat e të drejtave të Paktit, si dhe të bëhet analizë e fuqishme dhe menaxhim efektiv dhe efikas i të dhënave.
1; 2; 4	Të rikujtohet që decentralizimi i kompetencave në asnjë mënyrë nuk e zvogëlon përgjegjësinë e Shtetit Palë për përmbushjen e detyrimeve të tij sipas Paktit, ai e rrit vetëdijen e autoriteteve komunale dhe u mundëson të gjitha komunave t'i përmbushin përgjegjësitë e tyre për t'iu mundësuar të gjithë njerëzve, në zonat urbane dhe rurale, t'i gëzojnë të drejtat e Paktit mbi një bazë të barabartë dhe ta realizojnë një analizë gjithëpërfshirëse të ndikimit të procesit të decentralizimit në gëzimin e të drejtave ekonomike, sociale dhe kulturore.
1; 2; 4	Të merret parasysh ndryshimin e Ligjit për ndihmë ligjore falas për të siguruar që të gjithë njerëzit, përfshirë individët në gjendje të pafavorshme dhe të marginalizuar, veçanërisht gratë, romët, njerëzit që jetojnë në zona rurale, migrantët dhe azilkërkuetit, të jenë në gjendje t'i kërkojnë të drejtat e tyre ekonomike, sociale dhe kulturore me ndihmë profesionale dhe që alokohen burime të mjaftueshme për programet e ndihmës juridike.
1; 2; 4	Të rritet niveli i shpenzimeve publike, si në nivelin nacional, ashtu edhe në atë komunal, për realizimin progresiv të të drejtave ekonomike, sociale dhe kulturore dhe të merren të gjitha masat e nevojshme për të siguruar që planifikimi dhe shpenzimi i fondeve publike të kryhet në mënyrë transparente.
1; 2; 4	Të luftohet korrupsionin, duke përfshirë përmirësimin e qeverisjes publike dhe sigurimin e transparencës në kryerjen e punëve publike dhe rritjen e ndërgjegjësimin të zyrtarëve publik dhe qeveritar mbi masat kundër korrupsionit, si dhe në lidhje me papranueshmërinë e ryshfetit; (b) të forcohet zbatimi i Ligjit për parandalimi i korrupsionit dhe lufta kundër mosndëshkimit të korrupsion, veçanërisht duke përfshirë zyrtarë të nivelit të lartë; (c) të përmirësohet pavarësia dhe funksionimi i Komisionit Shtetëror për Parandalimin e Korrupsionit.
1; 2; 4	Të intensifikohen përpjekjet për ta çrrënjësuar diskriminimin strukturor kundër romëve dhe për ta përmirësuar statusin e tyre socio-ekonomik, duke përfshirë hartimin e politikave dhe programeve të synuara për realizimin e të drejtave ekonomike, sociale dhe kulturore të popullatës rome, në bazë të të dhënave të besueshme statistikore, monitorimin e rregullt të rezultateve të politikave dhe programeve të tilla, si dhe adresimin e situatës së personave pa shtetësi në përputhje me kërkesat e Konventës në lidhje me statusin e personave pa shtetësi të vitit 1954.
1; 2	Të vendosen synime konkrete dhe afati kohor për rritjen e pjesëmarrjes së grave në punë dhe shkallën e punësimit dhe zhvillimin e programeve të punësimit dedikuar grave, duke iu kushtuar vëmendje të veçantë pakicave etnike dhe marrjen e masave efektive për ta ngushtuar hendekun e rrogave ndërmjet gjinive.
1	Të azhurnohen aftësitë profesionale të fuqisë punëtore për t'i përmbushur nevojat e tregut të punës; të krijohen mundësi të mira të punës, përfshirë përmes zbatimit të Programeve Aktive të Tregut të Punës; të zhvillohen dhe të zbatohen masa të veçanta për ta promovuar punësimin e të rinjve, grave, personave me aftësi të kufizuara dhe romëve, përfshirë sistemet e kuotave; dhe të sigurohet strehim i arsyeshëm për personat me aftësi të kufizuara. Të sigurohet që punëtorët në ekonominë joformale të mbrohen sipas legjislacionit të punës dhe t'i gëzojnë të drejtat e tyre për kushte të drejta dhe të favorshme të punës dhe për sigurimet shoqërore dhe të intensifikohen përpjekjet e tyre për të lehtësuar kalimin nga ekonomia joformale në atë formale.
1; 2	Përshtatja e Ligjit për pagën minimale në përputhje me Paktin dhe Konventën e caktimit të pagës minimale, 1970 (Nr. 131) të Organizatës Ndërkombëtare të Punës (ILO), dhe zbatimi i të njëjtit nivel të pagës minimale në të gjithë sektorët, përfshirë tekstilin, veshjen dhe industrinë e lekurës, si dhe të rriten pagat minimale dhe të përshtaten rregullisht me koston e jetesës në mënyrë që të sigurojnë një standard adekuat të jetesës për punëtorët dhe familjet e tyre.
4	Të sigurohet, që individët në gjendje më të pafavorshme dhe të marginalizuar, të jenë të mbrojtur plotësisht nën sistemin e sigurimeve shoqërore, të përmirësohet procedura e aplikimit për të drejtën e përfitimeve të sigurimeve shoqërore dhe të rritet niveli i përfitimeve të tyre për të siguruar një standard të duhur jetese dhe për të siguruar pagesën e tyre në kohë.
1; 2	Të intensifikohen përpjekjet për ta luftuar varfërinë, duke përfshirë analizën gjithëpërfshirëse të nevojave të individëve dhe grupeve në gjendje më të pafavorshme dhe të marginalizuar dhe të miratohen masat konkrete dhe të synuara për t'i adresuar ato. Masa të tilla mund të përfshijnë masa efektive për ta zvogëluar pabarazinë e të ardhurave midis popullsisë, përfshirë reformat në sistemin e taksave dhe sistemin e sigurimeve shoqërore.
2	Të mbrohet e drejta për ushqim adekuat, duke përfshirë miratimin e strategjisë nacionale.
2	Të ndërmerren masat e nevojshme për të siguruar njësi të strehimit social, të përbalueshëm për individë dhe familje të në gjendje të pafavorshme dhe të marginalizuar, përfshirë veçanërisht familjet rome, dhe për t'i përmirësuar kushtet e jetesës në vendbanimet joformale dhe qendrat kolektive, dhe për ta garantuar sigurinë e zotërimit të pronës për të gjithë banorët e vendbanimeve joformale, veçanërisht romët dhe të miratohet një kornizë ligjore që i përcakton procedurat që duhen ndjekur në rastin e dëbimeve në përputhje me standardet ndërkombëtare.

2	Të Intensifikohen përpjekjet për të siguruar që shërbimet primare të kujdesit shëndetësor të jenë të disponueshme dhe të arritshme për të gjithë, pavarësisht nga vendndodhja gjeografike, duke siguruar një numër të mjaftueshëm të profesionistëve të kualifikuar mjekësorë dhe duke zgjeruar mbulimin dhe përfitimet në suaza të Fondit të Sigurimit Shëndetësor.
2	Të ndërmerren të gjitha masat e nevojshme për ta rritur numrin e gjinekologëve në vend dhe për të siguruar që të gjitha gratë të kenë qasje në shërbimet shëndetësore gjinekologjike brenda komunës së tyre; të përmirësohet arsimi shkollor për shëndetin seksual dhe riprodhues që është i azhurnuar, i përshtatshëm për moshën dhe bazuar në perspektivën e të drejtave të njeriut; dhe të sigurohet që metodat moderne të kontracepsionit të jenë të përballueshme për të gjithë, përfshirë shtimin e kontraktivëve në listën e ilaçeve të mbuluara nga Fondi i Sigurimit Shëndetësor.
2	Të ndërmerren masa efektive për ta zvogëluar abuzimin me drogën; për t'i rivendosur programet e zvogëlimit të dëmit në Strategjinë Nacionale për Drogat 2014-2020; të sigurohet mbështetje e mjaftueshme për zbatimin e strategjisë dhe për të siguruar mirëmbajtjen e programeve të financuara nga Fondi Global për Luftimin e SIDA-s, Tuberkulozit dhe Malariaes; dhe të rishikohen dispozitat kufizuese të futura në Ligjin për Kontrollin e Barnave Narkotike dhe Substancave Psikotrope.
2	Të ndërmerren hapa për t'i zhvilluar dhe zbatuar në mënyrë progresive indikatorët e duhur për zbatimin e të drejtave ekonomike, sociale dhe kulturore, në mënyrë që të lehtësohet vlerësimi i progresit të arritur nga Shteti Palë në përputhje me detyrimet e tij sipas Paktit për segmente të ndryshme të popullsisë. Në këtë kontekst, Komiteti i referohet Shtetit Palë, ndër të tjera, kornizës konceptuale dhe metodologjike mbi treguesit e të drejtave të njeriut të zhvilluar nga OHCHR-ja.
Konventa Ndërkombëtare për Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit Racor (KNEDR) – Raporti për shtetin të dorëzohet deri më 17 shtator 2018	
Rekomandimet 2015 KNEDR nga raporti i pestë deri në raportin e dhjetë të kombinuar periodik (CERD/C/MKD/CO/8-10)	
4	Të bëhet regjistrim sa më shpejt të jetë e mundur, ose të përmirësohet mbledhja e të dhënave të azhurnuara të ndara për përbërjen demografike të popullsisë me metoda tjera të përshtatshme dhe me respektim të plotë të parimeve të konfidencialitetit, pëlqimit të bazuar në informacion dhe vetë-identifikim, të dhëna të veçanta duke specifikuar se ku jeton secili komunitet pakicë/shumicë.
4 të gjitha	Të rishikohet Kodi Penal për të siguruar që ai përmban një përkufizim të qartë dhe gjithëpërfshirës të diskriminimit racor, plotësisht në përputhje me Konventën; të përfshihen dispozitat mbi ndalimin e organizatave që e promovojnë ose nxisin diskriminim racor dhe pjesëmarrjen ose ndihmë e organizatave të tilla.
4	Të qartësohet mandati i mekanizmave nacionale si Avokati i Popullit dhe Komisionit, duke e shmangur dyfishimin dhe duke inkurajuar koordinimin dhe sinergjinë midis tyre për ta rritur mbrojtjen kundër diskriminimit racor dhe shkeljeve të të drejtave të tjera të njeriut.
4	Të ndërmerren hapa për t'iu përgjigjur shkaqeve që i çojnë personat që i përkasin këtyre komuniteteve të largohen ose të kërkojnë strehim në vendet e tjera dhe t'i ndërmarrin hapat e nevojshëm për ta parandaluar marrjen në pyetje, arrestimet dhe kontrollimet vetëm në bazë të përkatësisë etnike të individëve.
4 të gjitha	Të adresohet në mënyrë të vendosur çështja e ndarjes së fëmijëve romë në arsim; të eliminohet çdo diskriminim ndaj nxënësve romë në qasjen e tyre në arsim adekuat dhe të luftohen stereotipat që shpijnë drejt përjashtimit social; të forcohen përpjekjet për të siguruar strehim të përshtatshëm social për familjet romë, përfshirë edhe ndarjen e një buxheti të duhur për programe të tilla; të vazhdojnë të ndërmerren masa të veçanta për romët duke e promovuar punësimin dhe përparimin e romëve dhe duke e luftuar përjashtimin e tyre social.
Të gjitha	Të alokohen burime të mjaftueshme për zbatimin e Planit Nacional të Veprimit për Gratë Rome (2016-2020) dhe skemës së granteve "Integrimi i Grave nga Komunitetet Etnike në Tregun e Punës"; ndërgjegjësimi mbi dhunën me bazë gjinore dhe martesat e fëmijëve dhe ndikimi negativ i kësaj praktike në arsimimin, shëndetin dhe perspektivat e punësimit të vajzave.
2; 4	Të sigurohet mbrojtje e duhur institucionale për fëmijët që jetojnë në rrugë dhe të rritet efikasiteti i protokolleve që synojnë riintegrimin e këtyre fëmijëve në familjen e tyre, të adresohen shkaqet kryesore; të vazhdojnë të zhvillohen programe parandaluese dhe të sigurohet qasje për të gjithë në programet e rehabilitimit për përdoruesit e drogës, përfshirë ata nën moshën 18 vjeçare; dhe të ndërmerren masa për t'i identifikuar fëmijët, lindjet e të cilëve nuk janë regjistruar dhe të cilëve u mungojnë dokumentet e identitetit dhe të vazhdohet me regjistrimin retroaktiv të lindjeve dhe lëshimit të dokumenteve, madje nëse është e mundur të thjeshtësohet i gjithë procesi.
4	Të fuqizohen përpjekjet për zbatimin e parimit të përfaqësimit adekuat dhe të drejtë, të shtohet përpjekja për përfaqësimin e komuniteteve më të vogla në postet drejtuese dhe të bashkëpunohet plotësisht me Ombudsmanin në monitorimin e zbatimit të këtij parimi.
Pakti Ndërkombëtar për të Drejtat Civile dhe Politike (PNDKP) – Raporti për shtetin të dorëzohet deri më 2020	
Rekomandimi 2015 PNDKP për raportin e tretë periodik (CCPR/C/MKD/CO/3)	

4	Të siguroheni që propozim ndryshimet në Ligjin për Avokatin e Popullit të jenë në përputhje me Parimet e Parisit (Rezoluta e Asamblesë së Përgjithshme 48/134, shtojca), dhe t'i siguroni Zyrës së Ombudsmanit burime njerëzore dhe financiare të nevojshme, që të mund ta zbatojnë në mënyrë të pavarur mandatin e tyre.
4	Të ndërmerren masat e nevojshme për ta rritur ndërgjegjësimin për procedurën e ankesave sipas Protokollit Opsional dhe të vendosen mekanizma për ta lehtësuar zbatimin e qëndrimeve të ardhshme të Komisionit, në mënyrë që të garantohet e drejta për një zgjidhje efektive.
4; 1	Të fuqizohen përpjekjet për ta rritur pjesëmarrjen e grave në sektorët politikë dhe publik, veçanërisht në pozitat vendimmarrëse dhe, nëse është e nevojshme, përmes masave të posaçme, të përkohshme për t'iu dhënë efekt të plotë dispozitave të Paktit, për ta mbyllur hendekun e pagave midis burrave dhe grave dhe të eliminohen paragjykimet gjinore dhe stereotipet mbi rolin dhe përgjegjësitë e burrave dhe grave në familje dhe shoqëri.
2; 4	Të sigurohet që rastet e dhunës në familje të hetohen tërësisht, që autorët e veprave penale të ndiqen penalisht dhe, nëse dënohen, të ndëshkohen me sanksione të përshtatshme, ndërsa viktimat të kenë qasje në mjete efektive juridike dhe mjete mbrojtjeje, përfshirë një numër adekuat të qendrave të strehimit, ndihmës së specializuar për të gjitha viktimat e dhunës në familje, të realizohet fushatë sensibilizuese për ngritjen e vetëdijes së popullatës, të bëhen seanca të trajnimit për autoritetet lokale dhe zyrtarët e zbatimit të ligjit, si dhe punonjësit socialë dhe personelin mjekësor, gjegjësisht të zbulohen dhe këshillohen në mënyrë adekuate viktimat e dhunës në familje.
4 të gjithë	Të forcohen përpjekjet për ta eliminuar brutalitetin policor dhe përdorimin e tepruar të forcës nga zyrtarët e zbatimit të ligjit dhe të sigurohet që forca policore të ndjekin trajnim profesional cilësor, që përfshin respektimin e plotë të të drejtave të njeriut, si dhe të sigurohet që rastet e torturës dhe përdorimit të tepruar të forcës të hetohen sistematikisht, ndërsa autorët të dënohen dhe viktimave t'u kompensohet dëmi.
2	Të përmirësohen kushtet e jetesës në institucionet e paraburgimit mbi një bazë të qëndrueshme në lidhje me qasjen në shërbimet e duhura të kujdesit shëndetësor dhe kushtet sanitare, të zvogëlohet mbipopullimi, duke përfshirë përdorimin e alternativave të ndalimit.
4	Të fuqizohen masat për ta garantuar dhe mbrojtur pavarësinë e plotë dhe paanësinë e gjyqësorit duke siguruar që gjyqësorët të veprojnë pa presion dhe ndërhyrje nga pushteti ekzekutiv ose ndikime të tjera të jashtme; Të sigurohet që emërimi dhe ngritja në detyrë e gjyqtarëve të bëhet në përputhje me kriteret objektive të kompetencës dhe meritës, ndërsa shkarkimi i gjyqtarëve të bëhet me respektim të plotë të procesit të rregullt ligjor dhe në bazë të paracaktimit të shkaqeve të shkarkimit; Të sigurohet e drejta për një gjykim të drejtë pa vonesa të panevojshme, si dhe të rritet numri i personelit gjyqësor të kualifikuar dhe të trajnuar profesionalisht.
4	Të ndërmerren masa për ta luftuar trafikimin e personave, të hetohet sistematikisht dhe me përpikëri dhe të ndiqen penalisht autorët e krimeve dhe të sigurohet, që kur ata të dënohen, të sanksionohen në mënyrë adekuate dhe të garantohet mbrojtje e duhur, riparim dhe kompensim i viktimave, duke përfshirë edhe rehabilitimin.
4 të gjithë	Të sigurohet që të respektohet plotësisht të drejtat për lirinë e lëvizjes në shtetin palë.
4	Të siguroheni që çdo kufizim në lirinë e shprehjes të përputhet plotësisht me kërkesat e rrepta të përcaktuara në Pakt, si dhe të sigurohet gezim i plotë nga të gjithë i lirisë së shprehjes dhe asocimit, dhe të mbrohen gazetarët dhe të tjerët që i ushtrojnë këto të drejta nga ngacmimet, kërcënimet dhe dhuna dhe të hetohen menjëherë rastet e tilla dhe të ndiqen penalisht ata që janë përgjegjës.
2; 4	Të përshpejtohen përpjekjet për t'i identifikuar fëmijët, lindja e të cilëve nuk është regjistruar dhe fëmijët pa dokumente identiteti dhe për të siguruar regjistrimin retroaktiv të lindjeve dhe lëshimin e dokumenteve për ata fëmijë, duke siguruar që këtyre fëmijëve të mos u refuzohet qasja në shëndetësi, arsim dhe shërbime tjera publike, dhe të forcohet më tej sigurimi i certifikatave të lindjes për të gjithë fëmijët, veçanërisht në zonat rurale, përmes thjeshtimit të procedurave të regjistrimit.
Të gjithë	Të ndërmerren masa për eliminimin e të gjitha formave të diskriminimit institucional dhe de facto ndaj fëmijëve, veçanërisht fëmijëve që janë anëtarë të komuniteteve pakicë dhe fëmijëve që mbahen në institucionet korrektuese. Duhet të sigurohet që programet e parandalimit dhe rehabilitimit nga drogat të jenë në dispozicion për të gjithë fëmijët.
4	Të siguroheni që veprimtaritë e mbikëqyrjes dhe çdo ndërhyrje në të drejtën e privatësisë të jenë në përputhje me parimet e ligjshmërisë, proporcionalitetit dhe domosdoshmërisë, dhe personat që janë vëzhguar në mënyrë të paligjshme të informohen në mënyrë sistematike dhe të kenë qasje në mjetet juridike adekuate.
Konventa kundër Torturës dhe Trajtimeve ose Ndëshkimeve të Tjera Mizore, Çnjerëzore ose Degraduese (KKT) – Raporti për shtetin është dorëzuar më 29 qershor 2020 (afati ka qenë deri në maj 2019)	
<u>Rekomandimet 2015 KKT për raportin e tretë periodik (CAT/C/MKD/CO/3)</u>	
4	Të ndërmerren masa për ta mbrojtur komunitetin lezbik, homoseksual, biseksual, transgjinnor dhe ndër-seksual nga sulmi, abuzimi dhe ndalimi arbitrar dhe të gjitha veprimet e tilla të dhunës të hetohen menjëherë, në mënyrë efektive dhe të paanshme, autorët të sillen para drejtësisë, viktimat të kompensohen, ndërsa personeli për zbatimin e ligjit të ndjek trajnim të duhur, si dhe të përfshihen përfaqësues të komunitetit lezbike, homoseksual, biseksual, transgjinnor dhe ndër-seksual në çdo çështje që ka të bëjë me interesat e tyre.

4 të gjithë	Të luftohet dhe parandalohet sjellja e pahijshme e policisë duke siguruar që të gjitha rastet e pretenduara të përdorimit të tepruar të forcës nga zyrtarët e zbatimit të ligjit kundër anëtarëve të komunitetit rom të regjistruar dhe hetohen menjëherë dhe në mënyrë efektive dhe sipas rastit të ndiqen dhe ndëshkohen, duke siguruar që viktimat të pajisen me një mundësi për të kërkuar dëmshpërblim; dhe të ofrohet trajnim mbi të drejtat e njeriut për zyrtarët e zbatimit të ligjit.
4	Të rriten përpjekjet për ta parandaluar, luftuar dhe ndëshkuar dhunën ndaj grave dhe vajzave, përfshirë dhunën në familje; të zbatohet korniza ekzistuese ligjore duke hetuar në mënyrë të shpejtë, efektive dhe të paanshme të gjitha raportet e dhunës, ndjekjen penale dhe ndëshkimin e autorëve; të inkurajohen gratë për të raportuar incidente të dhunës në familje dhe dhunës seksuale duke e rritur ndërgjegjësimin dhe duke ofruar ndihmë adekuate, mbrojtje dhe dëmshpërblim të viktimave.
4	Të sigurohet që ndalimi të zbatohet vetëm si një mundësi e fundit, ndërsa alternativat e ndalimit të jenë në dispozicion në ligj dhe praktikë; të sigurohet që personat pa shtetësi, azilkërkuesit, migrantët e parregullt dhe refugjatët, të mos mbahen në paraburgim për një kohë të pacaktuar, por edhe të kenë qasje në një mjet juridik efektiv; t'u jepet fund kushteve çnjerëzore dhe degraduese të vendeve të paraburgimit; të respektohet plotësisht parimi i mosrikthimit; të gjendet strehim alternativ për të miturit e pashoqëruar në mënyrë që ata të mos mbahen në të njëjtat ambiente me të rriturit, dhe të sigurohet që kujdestarët e caktuar të mbajnë kontakte të rregullta dhe t'i ndihmojnë ata t'i kërkojnë të drejtat e tyre.
Protokolli Fakultativ mbi Përfshirjen e Fëmijëve në Konfliktet e Armatosura – drejt Konventës për të Drejtat e Fëmijëve (KKD) - Shih raportin vijues periodik në vijim	
<u>Rekomandimet 2012 KKD të raportit të parë të protokollit fakultativ (CRC/C/OPSC/MKD/CO/1)</u>	
4	Të zhvillohen protokolle dhe shërbime të specializuara për të siguruar që fëmijëve viktimat t'u ofrohet ndihma e duhur për rimëkëmbjen e tyre fizike, psikologjike dhe riintegrimin shoqëror.
4	Të sigurohet ndalimi i qartë i tregtisë dhe eksportit të armëve të vogla dhe të lehta në vendet ku dihet se fëmijët kanë qenë të përfshirë në konflikt të armatosur; dhe se janë të kriminalizuar veprimtaritë e paligjshme, duke përfshirë prodhimin dhe trafikimin e armëve të vogla dhe të lehta, për çka mbahen regjistra dhe të shënohen armët e zjarrit.
4	T'i kushtohet vëmendje e shtuar fëmijëve veçanërisht në rrezik për t'u bërë viktimat të veprave penale sipas Protokollit Fakultativ, veçanërisht fëmijëve romë, fëmijëve në rrugë, fëmijëve nën kujdesin institucional, fëmijëve midis refugjatëve dhe personave nën mbrojtje plotësuese dhe fëmijëve të pashoqëruar dhe të ndarë, me një vëmendje të veçantë në regjistrimin e tyre të lindjes, arsimimin dhe kujdesin shëndetësor.
4	Të sigurohet mbrojtja e fëmijëve viktimat dhe dëshmitarë në të gjitha fazat e procesit të drejtësisë penale dhe të ndiqen Udhëzimet mbi drejtësinë në çështjet që përfshijnë fëmijët viktimat dhe dëshmitarë të krimit (Rezoluta e Këshillit Ekonomik dhe Social 2005/20, shtojca).
4	Në bashkëpunim me OJQ-të dhe aktivitetet mbështetëse të OJQ-ve në këtë fushë të sigurohet që shërbimet e përshtatshme të jenë në dispozicion për fëmijët viktimat të të gjitha praktikave të mbuluara nga Protokolli Fakultativ, duke përfshirë riintegrimin e tyre të plotë në shoqëri dhe rehabilitimin e tyre të plotë fizik dhe psikologjik; të ketë qasje në strehimore të janë të ndara nga të rriturit; të vazhdojnë shërbimet e specializuara të kujdesit mjekësor dhe psikologjik për fëmijët viktimat, duke përfshirë sigurimin e qasjes dhe disponueshmërisë së profesionistëve të shëndetit mendor të fëmijëve.
Konventa për të Drejtat e Fëmijëve (KDF) - Raporti periodik i kombinuar i tretë, i katërt, i pestë dhe i gjashtë i shtetit i paraqitur në afat të vonuar më 12 mars 2019 (afati ka qenë mars 2017) - 8 shkurt 2021 Grupi i punës para sesionit	
<u>Rekomandimet 2010 KDF për raportin e dytë periodik (CRC/C/MKD/CO/2)</u>	
4	Vazhdimi dhe forcimi i sistemit të mbledhjes së të dhënave si bazë për vlerësimin e progresit të arritur në realizimin e të drejtave të fëmijëve, ku të dhënat do të ndahen sipas gjinisë, moshës, zonës urbane dhe rurale me theks të veçantë për fëmijët në situata të prekshme, përfshirë fëmijët viktimat të abuzimit, neglizhimit ose keqtrajtim, fëmijët me aftësi të kufizuara, fëmijët refugjatë dhe azilkërkues, fëmijët në konflikt me ligjin, fëmijët që punojnë dhe fëmijët në rrugë.
4	Të sigurohet që i gjithë legjislativi përkatës ta garantojë të drejtën e fëmijës për t'u dëgjuar në procedurat gjyqësore dhe administrative dhe në përputhje me kapacitetet në zhvilluese dhe të promovohet dhe lehtësohet respektimi i pikëpamjeve të fëmijëve dhe pjesëmarrjes së tyre në të gjitha çështjet që i kanë të bëjnë me ata.
2; 4	Të ndalohet ndëshkimi trupor në shtëpi, të identifikohen boshllëqet e mbrojtjes me qëllim që t'i jepet fund përdorimit të ndëshkimit trupor në të gjitha fushat, duke përfshirë shkollat, shtëpitë, sistemin penal dhe në mjediset alternative të kujdesit; duke mbrojtur fëmijët nga format e tjera mizore ose degraduese të ndëshkimit.
2; 4	Të ndalohet çdo dhunë ndaj fëmijëve, t'i jepet përparësi parandalimit, të promovohen vlerat jo të dhunshme dhe të ngritet vetëdija, të rritet kapaciteti i të gjithë atyre që punojnë me dhe për fëmijët, të sigurohet përgjegjësi, t'i jepet fund mosndëshkimit, dhe të punojnë në partneritet me shoqërinë civile dhe në veçanti me përfshirjen e fëmijëve, për të siguruar që çdo fëmijë të jetë i mbrojtur nga të gjitha format e fizike, seksuale dhe psikologjike, gjegjësisht të ketë qasje në shërbime të specializuara për rikuperim, rehabilitim dhe ri-integrim familjar.

2 të gjithë	Të vazhdojë të fuqizohen masat për t'i mbrojtur dhe promovuar të drejtat e fëmijëve me aftësi të kufizuara, mes tjerash duke zhvilluar një politikë gjithëpërfshirëse për mbrojtjen e fëmijëve me aftësi të kufizuara dhe për qasjen e tyre të barabartë në shërbimet sociale, arsimore dhe shërbime tjera; të promovohen dhe zgjerohen programe të bazuara në komunitet dhe të përqendruara në familje, përfshirë grupet e mbështetjes së prindërve; të sigurohet që fëmijët me aftësi të kufizuara të jenë në gjendje t'i ushtrojnë të drejtën e tyre për arsimim dhe pjesëmarrje.
2	Të vazhdojë ngritja e standardit të shëndetit të fëmijët, veçanërisht duke forcuar përpjekjet për ta parandaluar dhe zvogëluar vdekshmërinë e foshnjave në mesin e komunitetit rom; të rritet cilësia dhe disponueshmëria e shërbimeve shëndetësore, me qëllim që të eliminohen pabarazitë urbane-rurale; të mundësohet sigurim shëndetësor primar, duke shtrirë mbulimin për fëmijët që i përkasin popullatës më të ndjeshme; dhe të avancohet cilësia e kujdesit shëndetësor para dhe pas lindjes për nënat me qëllim të parandalimit të vdekshmërisë para lindjes.
2	Të sigurohet që adoleshentët të kenë qasje në këshillimin, kujdesin dhe rehabilitimin konfidencial të përshtatshëm për moshën, me ndjeshmëri kulturore dhe adoleshente dhe për ata që abuzojnë me droga/alkool.
2	T'i jepet përparësi mbrojtjes së një standardi adekuat të jetesës për fëmijët në gjendje të cënueshme, përfshirë legjislacionin, politikat dhe programet për mbrojtjen sociale dhe shpërndarjen e shtesave dhe mirëqenies së fëmijëve.
2 të gjithë	Të ndërmerren masa për të siguruar që fëmijëve mos t'u mohohet përfshirja në arsim për asnjë arsye, dhe për këtë qëllim të zhvillohen shërbime të specializuara për t'i përgatitur fëmijët në rrugë për riintegrim në sistemin shkollor; praktikisht të promovohen dhe sigurohen mundësi që fëmijët nga komunitetet e ndryshme të studiojnë dhe bashkëveprojnë së bashku me qëllim që të ndryshojë trendin aktual i ndarjes përgjatë vijave etnike në të gjitha nivelet - nacional, rajonal dhe komunal; të investohet në trajnimin e mësuesve dhe zhvillimin e programeve mësimore, teksteve shkollore dhe ndihmësve tjerë; të promovohet integrimi i fëmijëve romë në arsimin e zakonshëm; të promovohet, zhvillohet dhe sigurohet qasje në zhvillimin dhe edukimin në fëmijëri të hershme.
4	Të përkujdeseni që për fëmijët e pashoqëruar dhe të ndarë të caktohen kujdestarë dhe ata të vendosen veçmas nga të rriturit, dhe që fëmijët nga mesi i refugjatëve dhe azilkërkuarve të sigurohen për qasje në arsim, kujdes shëndetësor, mbrojtje sociale dhe strehim.
1	Të fuqizohet zbatimi i ligjeve dhe politikave të punës dhe të hetohen shkaqet kryesore për t'i parandaluar fëmijët në rrezik nga eksploatimi, veçanërisht në ekonominë joformale.
2; 4	Të sigurohet mbrojtje dhe ndihmë e duhur për rimëkëmbjen dhe riintegrimin e fëmijëve në rrugë; të ndërgjegjësohet publiku për të drejtat dhe nevojat e fëmijëve në gjendje rruge dhe të luftohen keqkuptimet dhe paragjykimet; si dhe të sigurohet që fëmijët në gjendje rruge të konsultohen në procesin e zhvillimit të tyre.
4	Të vazhdojnë dhe intensifikohen përpjekjet për t'i parandaluar krimet, të mbrohen fëmijët dhe të forcohen masat për ndjekjen penale të krimeve të shitjes dhe trafikimit, realizimin e programeve të ndërtimit të kapaciteteve për oficerët e zbatimit të ligjit dhe gjyqësorit; të hetohen dhe ndiqen penalisht të gjitha rastet e shitjes dhe trafikimit për të shmangur pandëshkueshmërinë; të forcohen masat për mbrojtje të fëmijëve viktime dhe për të siguruar qasje ndaj ndihmës sociale dhe psikologjike të ndjeshme ndaj fëmijëve për rimëkëmbjen dhe riintegrimin e tyre; dhe në bashkëpunim me OJQ-të dhe mediat të adresohen shkaqet themelore të shitjes së fëmijëve, trafikimit dhe rrëmbimit të tyre.
4	Të sigurohet që standardet e drejtësisë për të mitur të zbatohen plotësisht, në veçanti të sigurohet ndarja e të miturve autorë të veprave (penale) dhe personave të rritur; të merren masa efektive për përmirësim të kushteve në të gjitha vendet ku mbahen fëmijët dhe të zvogëlohet mbipopullimi; të sigurohet që fëmijët të privohen nga liria e tyre vetëm si një masë e fundit, veçanërisht duke zhvilluar masa alternative për paraburgimin, duke përfshirë mundësitë për drejtësi rikuperuese dhe rishikim të dënimeve.